

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

EVLİLİK, AİLE VE BOŞANMA
-Aile Üzerine Kavramsal Bir Çalışma-

Hazırlayan

Öznur ERMEZ

Danışman

Doç. Dr. İbrahim MAZMAN

Haziran-2020

KIRIKKALE

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Evlilik, Aile ve Boşanma - Aile Üzerine Kavramsal Bir Çalışma - ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

24.06.2020

Öznur ERMEZ

ÖZET

Evlilik; kültürden kültüre, toplumdan topluma değişen bir ritüeller dizisi ile başlayan bir yolculuktur. Nikâh akdi ile resmileşerek meşru hale gelen evlilik bağı aileyi meydana getirmektedir. Toplumsal alanda yapılan çalışmalarda aile, temel yapı taşı ve en önemli sosyal kurum olarak kabul görmektedir. Önceleri iki farklı cinsin üreme ve soy devamı için birlikteliğinden söz edilirken atfedilen sosyo-kültürel anlam ve kutsallık, aileyi kurumsallaştırarak bugünkü haline evrilmesini sağlamıştır.

Evlilik sürecinin bir yolculuk olduğu varsayımı ile değerlendirme yapıldığında bu yolculukta ilerlemeler, sapmalar, duraklamalar, yavaşlamalar ve geri dönüşler olduğu kabul edilebilir. Kadın ve erkek, bu döngü içerisinde kaçınılmaz olan kişilerarası çatışmalara ve problemlere çeşitli nedenler ile çözüm getiremeyebilir ve bu birlikteliği sona erdirmek zorunda kalabilirler.

Evlilik birliğinin zina, kötü muamele vb. özel nedenler ya da isimlendirilemeyen genel nedenler ile bozulması dolayısıyla boşanma gerçekleşir. Boşanma nedenlerinin çeşitliliği ve yaşananların etkisi; kişiden kişiye ve kültürden kültüre değişim göstermektedir. Boşanma nedenleri konusunda farklı zamanlarda ve şekillerde yapılan istatistikler değerlendirildiğinde son dönemde iletişimsizlik ve sorumsuz, ilgisiz davranma sebeplerinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Sosyolojik kuramlar çerçevesinde değerlendirildiğinde günümüzde meydana gelen teknolojik gelişmelerin hayatımızı kolaylaştırmasının yanı sıra aile içi iletişimi değiştirdiği ifade edilebilir.

İnsanın yaşamındaki en önemli travmalardan birisi olduğu kabul edilmekte olan boşanmanın aile bireyleri üzerinde psikolojik ve sosyolojik birden çok etkisi bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda boşanma nedenleri ve boşanma sonrası yaşanan sorunlar sebebiyle daha çok kadınların mağdur olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak çocuklar açısından boşanma süreci ve sonrası yaşanan travma çoğunlukla daha yıkıcı olmaktadır. Erkeklerin bu süreci daha az zararlı atlatmakta olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Aile, Boşanma, Kadın, Erkek, Çocuk

ABSTRACT

Marriage is a journey that begins with a series of rituals that change from culture to culture, from society to society. The marriage bond, which became legitimate by formalizing the marriage contract, constitutes the family. The family is regarded as the main building block and the most important social institution in social studies. The socio-cultural meaning and sanctity attributed to the association of two different sexes for reproduction and the continuation of lineage has enabled the family to evolve into its present state by institutionalizing it.

Judging by the assumption that the marriage process is a journey, it can be assumed that there are advances, deviations, pauses, decelerations and flashbacks in this journey. Male and female may not bring a solution to interpersonal conflicts that are inevitable due to various reasons and problems in this cycle, and then, they may have to end the relationship.

Divorce occurs due to the deterioration of marriage with special reasons like adultery, mistreatment, etc. or general reasons that cannot be named. The variety of reasons for divorce and the impact of what happened vary from person to person and from culture to culture. When the statistics made in different times and ways about the reasons for divorce are evaluated, it is seen that miscommunication and irresponsible, irrelevant behaviour are in the first place in the recent period. When evaluated within the framework of sociological theories, it can be stated that the technological developments that occur today make our lives easier as well as changing the communication within the family.

Divorce, which is considered to be one of the most important traumas in human life, has multiple psychological and sociological effects on family members. The results of the research show that women are more aggrieved because of the reasons for divorce and the problems experienced after divorce. For children, however, the divorce process and the trauma after it is often more devastating. It can be stated that men suffice this process with less harm.

Key words: Marriage, Family, Divorce, Woman, Man, Child

İÇİNDEKİLER

KABUL-ONAY	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK VE AİLE

1.1. Evlilik.....	6
1.1.1. Evliliğin Unsurları.....	9
1.1.2. Evliliğin Nedenleri	11
1.1.3. Sosyolojik Olarak Evlilik.....	13
1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Açısından Evlilik	14
1.2. Aile Kavramı	15
1.2.2. Ailenin Özellikleri.....	20
1.2.3. Ailenin Unsurları.....	22

1.2.4. Ailenin Önemi.....	23
1.2.5. Aile Bireyleri ve Fonksiyonları.....	25
1.2.5.1. Ailede Kadın	25
1.2.5.2. Ailede Erkek.....	26
1.2.5.3. Ailede Çocuk.....	27
1.2.6. Toplumsal Cinsiyet Açısından Aile	29
1.2.7. Ailenin Farklı Görünümleri.....	30
1.2.7.1. Sosyo-Kültürel Yapı İçinde Aile.....	30
1.2.7.2. Hukuki Olarak Aile	31
1.2.8. Türk Toplum Yapısında Aile	33

İKİNCİ BÖLÜM

BOŞANMA

2.1. Boşanma Kavramı.....	39
2.1.1. Boşanma Unsurları.....	42
2.1.1.1. Resmi Bir Evliliğin Bulunması	42
2.1.1.2. Evliliğin Sağlıklı Yürümemesi.....	42
2.1.1.3. Mahkemenin Karar Vermesi	43
2.1.2. Boşanma Süreci.....	43
2.1.2.1. Boşanma Öncesi.....	45

2.1.2.2. Boşanma Sırası.....	46
2.1.2.3. Boşanma Sonrası.....	47
2.1.3. Boşanmanın Farklı Görünümleri.....	48
2.1.3.1. Sosyo-Kültürel Açından Boşanma.....	48
2.1.3.2. Dini Açından Boşanma	49
2.1.3.3. Hukuki Yönden Boşanma	51
2.1.4. Boşanma İle İlgili Kuramlar.....	53
2.1.4.1. Yapısal İşlevselci Yaklaşım	53
2.1.4.2. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım.....	55
2.1.4.3. Çatışmacı Yaklaşım	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOŞANMANIN SEBEPLERİ VE SONUÇLARI

3.1. Boşanma Nedenleri	67
3.1.1. Boşanmanın Özel Nedenleri	69
3.1.2. Boşanmanın Genel Nedenleri	73
3.2. Boşanmanın Sonuçları	73
3.2.1. Boşanmanın Psikolojik Sonuçları	76
3.2.2. Boşanmanın Sosyal Sonuçları.....	76
3.2.3. Boşanmanın Ekonomik Sonuçları.....	77

3.2.4. Boşanmanın Hukuki Sonuçları	78
3.2.5. Boşanma ve Kültür.....	79
3.2.6. Boşanma ve Aile Fertleri	80
3.2.6.1. Boşanma ve Kadın	80
3.2.6.2. Boşanma ve Erkek.....	82
3.2.6.3. Boşanma ve Çocuk.....	83
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	92

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TDK: Türk Dil Kurumu

TMK: Türk Medeni Kanunu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

GDO: Genetiği Değiştirilmiş Organizma

ÖNSÖZ

Yıllar önce Yüksek Lisans yapma düşüncemi kendisiyle paylaştığımda bana olan güveni ve en yürekli desteği ile yanımda olan Sevgili Hocam Prof. Dr. Dolunay ŞENOL'a, danışmanım Sayın Doç. Dr. İbrahim MAZMAN'a, Sayın Doç. Dr. Halil İbrahim GÖK(BÖRÜ)'ye, Sayın Dr. Öğretim Üyesi Esra GEDİK'e, beni her zaman tez konusunda yüreklendiren Sayın Mehmet YILMAZ'a, desteklerini esirgemeyen Sayın Hacı ÖKSÜZ'e ve Sayın Deniz ALTINIŞIK'a, can dostum Sayın Neslihan KARAÇOR'a, Sayın Mustafa ELİBOL'a, can kardeşim Sayın Betül COŞKUN'a, Sevgili Kardeşim Selin ÖZER'e ve ayrıca tüm arkadaş ve dostlarıma, aynı zaman diliminde tez yazma stresini yaşadığımız Kardeşim Uğur ERMEZ'e, "Siz şu tezlerinizi bitirin vallahi kurban kesicem" diyerek hep bizim arkamızda ve yanımızda duran Annem Nurdan ERMEZ'e,ve bu süreçte bana huzur veren sevgili yeğenim Defne'ye çok çok teşekkür ediyorum.

Öznur ERMEZ

GİRİŞ

Evlilik bir yolculuktur ve kültürden kültüre değişen bir ritüeller dizisi ile başlamaktadır ancak sadece farklı cinsler arasında olmayan bir birlikteliktir. Farklı aile örüntülerinin görülmekte olduğu günümüzde aile olmak için evlilik ya da çocuk zorunluluğu bulunmadığı iddia edilmektedir. Evlilik nikâh akdi ile resmileşmekte başka bir ifade ile meşru hale gelmektedir. Her toplumda aileye yüklenen anlamın farklı olması ailenin toplumun en küçük birimi ve en önemli öğesi olmasından kaynaklanır.

Ailenin toplumsal olarak çocuğun varlığı ile birlikte tamamlandığı kabul edilir. Dolayısıyla toplumsal değişime yön veren dinamiklerden en önemlisidir ve geleceği şekillendirdiğı ve dönüştürdüğü kabul edilmektedir. Kadın ve erkek başladıkları birlikteliklerini çeşitli nedenler ile bitirmek isteyebilir veya zorunda kalabilirler. Evlilik birliğinin zina, kötü muamele vb. özel nedenler ya da isimlendirilemeyen genel nedenler ile bozulması dolayısıyla boşanma gerçekleşir. İnsanın yaşamındaki en önemli travmalardan birisi olduğu kabul edilmekte olan boşanma, eşleri ve çocukları dolayısıyla aile bireylerini de etkileyen bir süreçtir. Boşanma nedenlerinin çeşitliliği ve yaşananların etkisi kişiden kişiye ve kültürden kültüre değişim göstermektedir. Boşanma süreci ve sonrasında yaşanan deneyimler çocuğun ve eski eşlerin bundan sonraki yaşamını etkilemektedir. Boşanma ile birlikte oluşan tek ebeveynli aileler pek çok zorlukla karşı karşıya kalmakta ve bu zorluklarla mücadele ederken çocuğun varlığı ebeveyn için yol gösterici olmaktadır. Çocuğun bundan sonraki yaşamının nasıl şekilleneceği bu sürecin yönetimine bağlıdır. Bu süreçte eski eş ile iletişim kurmaya devam etme ve birlikte hareket etme zorunluluğu her iki taraf içinde bağlayıcı olmaktadır.

Ailenin sağlıklı olması toplumun da sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Bunun nasıl sağlanacağı ve bunun için neyin gerekli olduğu bir takım sosyolojik yaklaşımlarla açıklanmaktadır. Bu yaklaşımlardan Yapısal İşlevselci Yaklaşım, Sembolik İletişimci Yaklaşım ve Çatışmacı Yaklaşımlar açısından evlilik, aile ve bir

çözülme süreci olan boşanma bu çalışmada boşanma sebepleri ile bağlantılı olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Evlilik, aile, boşanma nedenleri ve boşanmanın sonuçları, toplumsal hayatta yer alan önemli kavramlardır. Bu kavramlarla ilgili tartışmalar devam etmekte ve üzerinde hem fikir olunan genel bir tanımla birlikte bu kavramların toplumsal yaşam içerisindeki yeri ve önemi tartışılmazdır. Bu nedenle çalışmada toplumun en temel kurumu olan aile kavramına eğilmek için öncelikle evliliğin ne olduğu ya da neleri kapsadığı, unsurlarının neler olduğu ve toplumsal alandaki tezahürü üzerinden kavramsal bir açıklık getirilecektir. Bunun için literatürde mevcut tanımlar ve çalışmalardan yararlanılarak bu iki kavrama da yer verilecek ve açıklanacaktır. Burada aile kavramının evliliği de kapsamı ve toplumsal alandaki önemi baz alınarak aileye daha fazla yer verilecektir. Ailenin toplumsal değişim unsurlarının etkisi de değerlendirilecektir.

Evliliğin eş seçimi ile başlayan ve bir yuva kurma durumunun ilk adımı olması ve beraberinde yeni bir aile oluşturması bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Evlilikte boşanma durumuna nelerin sebep olduğu da önemli bir konudur. Bu konu üzerinde de ayrıca durulacaktır. Evlenmek isteyen taraflar ve aileleri; kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiklik gösteren ve evliliğin öncesinde yaşanan bu zaman diliminde söz ve nişan gibi törenler ve beraberindeki ritüeller ile evliliğe hazırlanmaktadırlar. Evliliğin kültürel boyutu da eşlerin birlikteliğinin olumlu devam etmesi ya da olumsuz olması ve ayrılık ile boşanmaya gidilmesi sürecinde etkili bir unsurdur.

Evlilik süreci, evlenmek isteyen tarafların yazılı talebini gösteren resmi bir açıklama ile başlar. Bir devlet kurumuna yapılan bu açıklama, devletin sürece taraf olarak kabul edildiğini de göstermektedir. Düğün töreni, evlilik öncesi anlaşmanın yerine getirilmesi, halk önünde evlilik öncesi anlaşma; bu, tanıkların ve nikâh memurunun önderliğinde imzasıdır. Böylece, yasal hale gelen bir kadın ve erkek birliği ile bir aile kurumu oluşturulur.

Aile, toplumun en küçük ve en önemli kurumlarından biridir ve ailenin karmaşık yapısı ve bu yapıyı anlama girişimi uzun yıllardır devam etmektedir. Aile, var olmaya başlanılan ve yuva olarak tanımlanan hanedir. Toplumsal hayat ilk olarak çocuğun doğduğu ailede yaşamaya başlar ve bir aile ortamında meydana gelir. Çocuk

kişisel özelliklerini ilk olarak aile içerisinde kazanır ve hayatının geri kalanında etkili olan en önemli özelliklerini bu dönemde edinir. Çocuk aile bağlarının etkisi altında toplumsal ahlak yasalarını öğrenmektedir. Sosyalleşmenin en önemli ve ilk adımları aile içerisinde atılmış olur.

Sosyolojinin konusu olan aile, öncelikli olarak biyolojik bağları ile anlaşılıp toplumsal alan içerisindeki konumu, önemi ve değeri bağlamında tartışılmaya ve incelemeye başlanır. Toplumsal alanda yapılan çalışmalarda aile, temel yapı taşı ve en önemli sosyal kurum olarak kabul görür. Tarihsel bağlamda aileye bakılınca ailenin temelde ilkel bir formda varlık bulduğu ve bu forma uygun kalıplarla üretildiği görülür. Başlarda iki farklı cinsin üreme ve soy devamı için birlikteliğinden söz edilirken zamanla bu durum toplumlar içerisinde evrilerek aile kurumu bugünkü halini almıştır.

Toplumsal değişim unsurlarından biride ailedeki değişme durumundan kaynaklanmaktadır. Aile kurumu zaman içerisinde ve her toplumun kendi değerleri içerisinde değişim ve farklılık göstermektedir. Toplumlararası farklılıklar gözetilerek aile ile ilgili sınıflandırmalara gidilmiştir. Aile ile ilgili sınıflandırmalar ailenin şekli, işleyişi, üye sayısı ve üyelerinin aile içerisindeki işlevleri üzerinden yapılmıştır. Aile kurumunun sınıflandırılması da yine toplumun ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda zaman içerisinde değişmelere uğramış ve yeniden şekillenmiştir. Toplum içerisinde yaşanan dönemsel değişiklikler, ahlaksal kurallar ve değişimler, ekonomik, kültürel ve sosyal değişimlerde ailede etkili birer değişim unsuru olmuştur.

Zaman içerisinde ailenin biçimsel olarak değişime uğraması ailenin işlevsel olarak değişmesine de neden olmuştur. Geleneksel yapı içerisinde daha çok cemaatçi bir aile yapısı ile geniş aile kavramından söz edilirken zamanla bu durum yerini daha modern, bireyselliğin ön planda olduğu çekirdek aile biçimine dönmüştür. Bu biçimsel değişimler ailenin işlevlerinde de değişimler yaşanmasına neden olmuş, aile bireyleri üzerinde rol ve sorumluluklar bağlamında da yenilikler oluşturmuştur.

Ailenin özelliklerini yitirmesi ve daha fazla ailevi unsurların varlığından söz etmeme durumu boşanma süreci ile başlamaktadır. Boşanma, ailenin işlevlerini ve önemini yitirdiği noktadır. Evliliğin getirisi olan ortak yaşamın ve aile olma durumunun sonlandırılmasının sebepleri tartışma konusu olmakta ve bu konuda çok

fazla çalışma bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar ailenin kültürel yönleri ile birlikte bireysel yönlerini de hesaba katarak boşanmanın nedenlerinin çok fazla farklılık ve neden unsuru olabileceği sonucuna dayanmaktadır. Boşanmanın aile bireyleri üzerinde psikolojik ve sosyolojik birden çok etkisi bulunmaktadır. Boşanmanın hem öncesi hem boşanma durumu hem de boşanma sonrası döneme bakılarak bu kavramın aile ve evlilik kavramlarına etkisiyle birlikte kadın, erkek ve çocuk açısından incelenmesi gereken bir olgudur.

Boşanmadan söz edebilmek için öncelikle resmiyette varlığı olan bir evlilikten söz edebiliyor olmak ve ayrıca resmi olarak var olan bu evlilik herhangi bir sebepten yürütülemiyorsa da yine resmi olarak ayrılığın onaylanması gerekmektedir. Boşanmanın kendi içerisinde genel ve özel nedenleri bulunmaktadır. Özel ve genel nedenler değişiklik gösterebilir dahi boşanan için ilk adım çiftlerin daha fazla bir arada kalmaya ve aynı hayatı paylaşmak için isteklerinin kalmamasına neden olabilecek herhangi bir neden gereklidir. Eğer bu neden mahkemece de kabul görürse boşanma gerçekleşir. Boşanmada etkili olan ve günümüzde en çok sebep gösterilen neden iletişimsizliktir. Yapılan çalışmalar günümüz teknolojik gelişmelerinin ışığında artan konforun iletişimsizliğe neden olduğu bu durumun da çiftlerarası sorunları doğurduğu ve boşanma için iletişimsizliğin neden olduğu yönündedir.

Dini bağlamda boşanmaya bakıldığında her dinin kendisine özgü kurallarının o dinin içerisinde vuku bulduğu toplum ve toplumsal kurullarla birlikte evlilik, aile ve boşanma üzerinde farklı etkileri olduğu görülebilmektedir. Her dine ve topluma göre kutsallık düzeyinde olan aileyi yıkan boşanma, uygun olmayan ve hoş karşılanmayan bir olgu olarak nitelendirilmiştir. Hatta belirli dönemlerde boşanmalara sınırlamalar ve katı yasaklanmalar da getirildiği görülmüştür.

Boşanma sürecinin son basamağı olan boşanma sonrası döneme bakıldığında yaşanan problemlerin başında ekonomik problemlerin olduğu görülmüştür. Ekonomik problemler özellikle kadınların yaşamlarında olumsuz etkileri olan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çocuğun boşanma ile birlikte yaşadığı sorunlar ailenin yıkılması ile sonuçlanan zor bir sürecin yaşanmakta olduğunu göstermektedir. Burada tek ebeveynli aileler ve bu ailelerde çocukların yaşadığı sorunlar meydana gelmektedir. Boşanmanın sosyal sonuçlarına bakıldığında değişen

ve yeniden şekillenen ilişkiler kapsamında toplumsal rollerde meydana gelen dışlanmalar ve önyargılardan kaynaklı sorunların olduğu görülmektedir.

Aile, evlilik, boşanma nedenleri ve boşanmanın sonuçları olguları sosyolojinin önemli konularını oluşturmaktadır. Bu çalışmada Yapısal İşlevselci, Sembolik Etkileşim ve Çatışma kuramlarına değinilerek bu olgular ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Yapısal İşlevcilik Yaklaşımı, aileyi işlevsel yönden ele almaktadır. Toplumun bir sistem ve bir bütünlük olarak kabul etmekte, ailenin toplumun en küçük birimi ve özerk bir yapı olduğunu ifade etmektedir. Aile ile diğer sistemlerin ve diğer kurumların ilişkisini sorgulamaktadır. Yapısal İşlevcilik Yaklaşımının aileye bakışında ailenin temel işlevinin sosyal sisteme katkısı oranında ölçülebileceği ve ekonomik sistem, inanç sistemi ve eğitim sisteminin üzerinden ailenin işlevinin sorgulanabileceği savunulmaktadır.

Sembolik Etkileşim Yaklaşımı, gündelik hayatımızı semboller ve bu semboller algılama biçimimiz üzerinden ele almaktadır. İletişim ve etkileşim, aile içerisinde bu kavramların yeri ve aileye etkileri bu yaklaşımda ifade bulmaktadır. Sembolleştirme, sembollerin hayatımıza etkisi ve özellikle gündelik hayatın içerisindeki yerini açıklayan yaklaşım, insan yaşamında iletişim ve etkileşimin önemini de değerlendirmektedir.

Çatışmacı Yaklaşım, çatışmanın var olması gerektiğini ancak çatışmanın nasıl düzenlendiğinin önemli olduğunu savunmaktadır. Doğada nasıl iyi ve kötü bir arada ise aile içi iletişim ve ilişkiler içerisinde de uyum olduğu gibi çatışma da vardır ve bu iletişimin doğal bir sonucudur. Bu nedenle bu yaklaşım aile içi şiddet, problem ve sorunları değerlendirerek analiz etmektedir. Kuram, çatışma sebep ve kaynaklarını toplumsal çatışma ve değişme temelinde değerlendirmektedir.

Evlilik, aile, boşanma ve boşanmanın nedenleri ve sonuçları konusuna öncelikle kavramsal olarak daha sonra kurumsal olarak ve en son da toplumsal olarak bakılarak açıklanmaya çalışılacaktır bu nedenle birinci bölümde evlilik ve aile kurumunun kavramsal açıklamalarına yer verilecektir. İkinci bölümde de boşanma kavramına ve boşanmayla ilgili literatürde belirtilen kuramlara yer verilecektir. Üçüncü bölümde ise boşanmanın nedenleri ve sonuçları değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK VE AİLE

1.1. EVLİLİK

Evlilik, aile birlikteliğini yasal hale getiren bir başlangıçtır. Bu başlangıç biçimi bir sözleşme ile evliliğin iki tarafı olan kadın ve erkeği birbirine bağlar. Bu bağlılık duygusal, sosyal, kültürel, fiziksel ve ekonomik olmak üzere birçok özelliği içinde barındırmaktadır. Evlilik akdi ile birbirine bağlanma eylemi sadece hukuki anlamda değil kültürel bir özelliğe de sahiptir. Evlilik bir ritüeller dizisi olarak kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Evliliğin tanımında; geleneksel bağları olan iki yetişkin bireyden oluşan kadın ve erkeğin arasında yasal karşılığı olan ve belirli hakları, yükümlülüklerin getirdiği bir ilişki olarak kabul edilmektedir (Marshall, 1999: 223). Kadın ve erkeğe evlilik bağı ile atfedilen yükümlülükler aile bağını güçlendirici bir özelliğe sahip olmakla birlikte kültürel olgulara göre şekillenmektedir. Bu sebeple evlilikle gerçekleşen ritüeller her kültürde farklıdır ve gelenek, örf, adet gibi kültür aktarımı araçlarıyla şekillenmektedir. Evlilik kavramı aileye atıfta bulunmasından dolayı akıllarda pozitif bir etki bırakmakta ve olumlu duygular üzerine kurulmaktadır. Çünkü aile kurumu, fertlerin bir birine sevgisi üzerine kurulduğunu varsaymakta ve aşk, umut gibi pozitif duyguları çağrıştırmaktadır.

Evlilik tanımlanırken dünyada ve Türkiye’de evlilik ve aile araştırmalarında konu edilen genel geçer heteroseksüel evlilik ve aile tanımları üzerinden yapılmakta ve kadın-erkek evliliği aileyi meydana getiren iki taraf olarak kabul görülmektedir. Bu nedenle tezde heteroseksüel evlilik üzerinden yani kadın ve erkek kimlikleri üzerinden literatür geliştirilmiştir.

Genel olarak tanımlamak gerekirse eğer evlenme; evlilik ya da nikâh olarak isimlendirilen eş olacak tarafların toplumca kabul görecektir şekilde sosyal yaptırımları bulunan, bir yuva kurmak ve aile olmak için bir araya gelmesiyle oluşan toplumsal

bir kurumdur (Ozankaya, 1975: 51).olarak tanımlanmaktadır. Evlilik kurumunun oluşabilmesi için evlenmenin gerçekleşmesi, hukuki anlamda nikâh akdi ile onanması gerekmektedir. Geleneksel bağlamda evlilik ise yetişkin bir erkek ve yetişkin bir kadın arasında gerçekleşen kültürel olarak kabul görmenin yanında resmi bir tezahürü de olan, kişilere belirli hak ve sorumluluklar yükleyen bir kavramdır (Marshall, 1999: 223). Evliliğin kültürel olarak arz ettiği önem insanlığın başlangıcından beri var olmasına bir delil olarak gösterilebilir. Evliliğin gerçekleşmesinde iki taraf bulunması ve buna şahitlik edecek birilerinin olması zorunluluğu onun evrenselliğini ifade etmektedir. Gerçekleşen evliliğin yasal hale gelmesi o evliliği dünyanın her yerinde kabul edilir kılmaktadır. Bu bakımdan evlilik sadece iki tarafı değil üçüncü bir taraf olan hukuk tarafını da içinde almaktadır. Bu bakımdan evliliğin sadece iki tarafla sınırlı olmayışı ve bu birlikteliğin gerek hukuki gerekse dini bakımdan olsun evliliğin geçerliliği için üçüncü bir taraf şartı aranmaktadır (Özgüven, 2001: 60). Evliliğin gerçekleşebilmesi için aileyi oluşturacak iki birey ve bu evliliğin onaylanması için de üçüncü bir taraf gerekmektedir.

Tanımlara bakıldığında hukuki evliliğin yasal geçerlilik içerdiği ve kadın ve erkeğe belirli haklar ve yükümlülükler yüklediği görülmektedir. Bununla birlikte hukuki olmasa bile evlilik toplumsal alanda da belirli yükümlülükler içermektedir. Kültürel olarak evlilik kadına ve erkeğe farklı roller yüklemektedir. Toplum içerisinde konumlanmayı sağlayan bu roller toplumsal değişme süreci içerisinde kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Kimin kiminle evleneceği, nasıl evleneceği, hangi ritüelle evleneceği, içinde yaşanılan toplumun değerleri ile belirlenir. Evlilik ya da evlenme gerçekleştiğinde hukuki açıdan bir sözleşme yapılmaktadır. Bu sözleşme ile aile oluşur ve insanlar akrabalık bağları ile birbirlerine bağlanırlar. Bu akrabalık bağları süregelen yasaklar çerçevesinde gelişim gösterir. Evlilik ve aileye bakıldığında akrabalık terminolojileri kapsamında değerlendirilmektedir. İnsan toplumlarının hem cinsler hem de hemcinsler arasında kurulan cinsel, iktisadi, siyasal, sosyal, dinsel vb. ilişki biçimlerini kültürel çeşitlilik bağlamında görmemizi, değerlendirmemizi sağlayan sistemlerdir (Gültekin, 2017: 77).

Malinowsky (1971: 25), yaptığı araştırmalarında hayvanlarda da evliliğin var olduğunu ileri sürerek, seçici kur yapma ile başlayan, döllenme ile sonuçlanan ve

'doğuştan' var olan evlilik bağı güçleriyle devam eden bir sürece işaret etmektedir. İnsana benzeyen maymunların eş seçimleri, kıskançlık gösterileri, üreme sonrası 'baba' kimliği ile erkek maymunun dişi maymuna yardım etme davranışlarını içgüdüsel olarak nitelendirmektedir. Hayvanlarda görülen bu durum insanlar için kültürel unsurlarca teşvik edilmekte ve toplumsal olaylarla karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal olaylarda görülen ve sonuca bağlanılan bu tür durumlar toplumsal baskı mekanizmasıyla varlığını sürdürmekte ve toplumsal düzenin gerekliliklerini uygulamaktadır. Hayvanlarda içgüdüsel olan evlilik insanlarda kültürel ve toplumsal bir olgudur. İnsanlar hayvani içgüdülerle hareket etseler dahi toplumsal baskı mekanizmaları tarafından yeniden şekillenmektedirler. Böylece toplumsal düzen varlığını sürdürmeye devam edebilmektedir.

Ailenin meşru olarak kurulması, evlilik bağının var olması ile mümkündür. Sosyolojik açıdan bakıldığında evlilik ile ilgili birçok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlara bakıldığında farklı iki cinsin birlikteliğine ve bu birlikteliğin birincil ilişkiler kapsamında cinsel ilişkinin meşrulaştırılma aracı olarak hayatların birleşmesi kararına evlilik denilmiştir (Sarı, 2016: 18). Evlilik tanımlarında olayın toplumsal yönü ise evliliğin aile ile kurulması, iki karşıt cinsten, yetişkin bir kadın ve bir erkeğin toplumun belirlediği kültürel kurallar çerçevesinden cinsel ilişkilerin yürütülmesi olarak tanımlanmaktadır (Dündar, 2012: 41). Evlilik Sarı ve Dündar'a göre sadece cinsel ilişkiye gönderme yapmaktadır ve bu konu çoğu sosyolog tarafından hala tartışılmaktadır. Ancak homoseksüel evlilikler ile ilgili pek çok olumlu gelişme söz konusu ise de Dündar'ın (2012: 41), aktardığı gibi evlilik denildiğinde aklımıza ilk gelen iki farklı cinstir. Günümüzde bu durum değişmeye başlamış olmasına karşın evlilik hala evrensel ölçütlerde hemen hemen bütün toplumların kabul gördüğü haliyle kadın ve erkek arasında gerçekleşen bir durum olarak kabul görmektedir. Ancak evliliğin sadece kadın ve erkeğin biyolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmadığı ve bir aile bağının kurulmasının toplumsal ve kültürel birtakım olguları da içinde barındırmakta olduğunun unutulmaması gerektiği ifade edilebilir.

Evliliği, ailenin kurulması için gerekli ritüeller dizisi olarak betimlemek yanlış olmayacaktır. Zira ailenin kurulabilmesi için hem toplumsal hem de hukuki olarak evlilik şartı aranmaktadır. Bu durum evlilik öncesi ritüellere de gereken önemin verilmesini gerekli kılmaktadır. Türk Medeni Hukukunda evlilik ve aile

hususı ile ilgili maddelere bakıldığında ki evlilik öncesinde gerçekleştirilen en önemli ritüel olan nişan; evlilik kurumunun bir parçası olarak kabul edilmekte ve evlenme vaadi olarak kabul edilmektedir (TMK-Madde 118). Türk Kültür yapısında evlenecek olan kız ‘gelin’ ve evlenecek erkek ‘güvey-damat’ olarak adlandırılmaktadır. Evlilik birlikte bir aile olma yolculuğu, ailelerin evlenme isteğinden haberdar olması ile resmi bir hal almaktadır. Erkek ailesinin kızın ailesinden kızı istemesi ile iki taraf birbirine evlilik sözü vermiş olmakta, kız ve erkek, gelin ve damat olmaktadır. Türk evlilik töresine göre gelin kendi evinden çıkarak erkek evine gelmektedir. Gelinin gelişi pek çok ritüeli içinde barındıran bir olay ve aile kurmanın sembolik ifadesidir (Ergun, 2010: 275). Türk mitolojisinde evlilik ve aile ile ilgili anlatılar ve mitlerin tezahürü başlı başına bir araştırma konusu olacak kadar zengindir. Bu kültürel mirası ne kadar yaşattığımız günümüzde muamma içermektedir. Modernleşen aile anlayışı bu kodların uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle şehir yaşamı ile birlikte pek çok ritüeli ya sadeleştirmek ya da ondan vazgeçmek zorunda kalınmaktadır. Evlilik öncesi ritüellerde kadına ve erkeğe yüklenen mistik anlamların yanında pek çok nesneye yüklenen anlam ‘aile kurma ve devamının sağlanması’ dileğiyle atfedilmektedir.

1.1.1. Evliliğin Unsurları

Evliliğin gerçekleşmesi için gerekli olan birtakım unsurlar bulunmaktadır. Bunlar her evlilikte bulunması gereken şartlar dolayısıyla olmazsa olmazlardır. Evlilikte akit unsuru, evlilikte taraf ve evlilikte amaç gibi unsurlar evliliğin gerçekleşmesinde aranan unsurlardandır.

Erkek ve kadının toplum karşısında ve hukuken evli sayılabilmesi için bir akit, bir sözleşme gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Battal’ın (2008: 9), da ifade ettiği gibi, karşı cinsten evlenme beyanında bulunan iki yetişkinin birbirleriyle ve karşılıklı olarak rızaları ile iki şahit huzurunda ve evlendirme memurunun icrası ile gerçekleştirilen evlilik, resmi merasime bağlıdır ve bir akittir. Bu akit iki şahit ve evlendirme memuru şartına haizdir. Evliliğin en önemli unsurları iki tarafın olması, bu iki kişinin yetişkin yani kendi kararlarını verebilecek yetilerinin olması, bir şahit

huzurunda ve resmiyet kazanması için kayıtlara geçirecek bir memurun bulunmasıdır.

Evlilikte akit her kültürde bulunmakla birlikte şekil ve içerik olarak farklılıklar göstermektedir. Dini ritüellerin gerçekleştirilmesinde belli bir mekân şartının bulunması veya papaz, rahip, haham gibi din görevlilerinin nikâh kıyabilmesi ve bu nikâhın resmi olarak kabul edilmesi gibi. Dini nikâhta din görevlilerince onay alınması ve şahitlerin olması yeterli olmakla birlikte bazı ülkelerde bazı dinlerin kıydıkları nikâhların resmiyette de yeri varken bazı ülkelerde dini nikâhlar resmi nikâhtan ayrılmaktadır. Bununla birlikte nikâh ister dini boyutuyla olsun ister resmi boyutuyla olsun, toplum tarafından evlenen taraflara yüklenen ve ömür boyu süreceği varsayılan bazı sorumluluklar yükleyerek kişiler arası bağ kurmaya zorlar. İlişkinin resmi nikâh olarak kayıt ettirilmesi kişilerin arasındaki ilişkinin meşrulaşmasına ve cinsel etkenlerin hâkim olduğu ilişkilerden gündelik hayatın ve toplumsal rollerin ağırlıkta olduğu bir ilişkiye dönüşmesine ortam hazırlar (Malinowsky, 1971: 35-37). İçgüdüsel olarak kur yapma davranışı ve duyguların yarattığı heyecanın varlığının kültürel ve toplumsal bir onay sonucunda evliliğe dönüştüğünü ifade eden Malinowsky, günlük hayatta da arkadaşlığı da barındırması gerektiğini de belirtmektedir. İki kişi arasındaki ilişkinin toplumlar tarafından kontrol edilmesi evlilik bağının gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Böylece gündelik hayattaki ilişkilerde düzenlenmiş olur.

Evlilikte iki taraf bulunmaktadır. Bu tarafların evliliği geçerli kılacak şartlara sahip olması gerekmektedir. Dünyada bir hayvan ile bir eşya vb. ile evlilik yapıldığı görülmekle birlikte bu tür evliliklerin hem toplumsal hayatta hem de hukuksal alanda bir geçerliliği bulunmamaktadır. Hukuken ve sosyal olarak bir evliliğin gerçekleşebilmesi için iki insanın evlilik isteğinin beyanı bulunmalıdır. Ülkemizde evlilik akdi; iki insan, iki farklı cins-erkek ve kadın-arasında gerçekleşmektedir. Medeni kanunda evlilikle ilgili kanunlar bulunmak birlikte 145. Maddede evlilik ile ilgili hususlar belirtilmektedir. Buna göre evlilik kararı alan taraflardan birinin karar verme yetisinden yoksun olduğu durumlarda evliliğin hukuken geçerli olmayacağı belirtilmiştir (TMK, Madde 145). Evlilik akdinin geçerliliğinin olması için her iki tarafın arasında kin ve akıl sağlığı oluşturacak durumların olmaması evliliğin koşullarındandır.

Evlilikte aranan koşul ve amaçlar evliliği gerçekleştirecek tarafların sağlıklı bir aile oluşturmaya zemin hazırlanmasıdır. Bu durumda evlenen tarafların evliliği isterken kendi kişisel duyguları ile hareket etmeleri sağlıklı bir aile kurabilmeleri için gerekli önkoşullardandır. Eğer taraflar sırf aile ve toplum baskısı altında, birilerini memnun etme amacıyla, yaşanan mekânın ve sosyo kültürel koşulların değişmesi gibi sebeplerle evlilik gerçekleştiriyorsa bu durumda sağlıklı aileden bahsetmek söz konusu dahi olmayacaktır. Bu tür evliliklerin boşanmaya daha yakın olacağını belirtmek yanlış olmayacaktır.

1.1.2. Evliliğin Nedenleri

Evlilik en basit anlatımıyla bir yaşamı beraber geçireceğine dair söz vermek, birlikte yaşlanmak dolayısıyla bu yaşam yolculuğunun iki ayrılmaz eşlikçi yolcusu olabilmek amacıyla yapılan sosyal bir olgudur. Çiftler aynı evi, aynı yatağı paylaşmanın yanında beraber yeme içme, birlikte sevinip birlikte üzülmek dolayısıyla insan yaşamına ait pek çok eylemi birlikte gerçekleştirmektedir (Yalman, 2004: 7). Kişilerin bir arada yaşaması ve kaçınılmaz bir sonuç olarak paylaşılan hayatlardır. Belirli bir duygudaşlık ve çoğu zaman birlikte hareket edebilme özelliğini de beraberinde getirmektedir.

Berberliği paylaşmak ve hayata dair tüm eylemleri birlikte gerçekleştirmek ifadelerine vurgu yapan Yalman'ın yanında Aksan (2016: 176), evlilik ile ilgili olarak kurallara işaret etmektedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki beraberlik ilişkilerinde gelişigüzeğin önlenmesi için dinsel, ahlaki, kültürel birtakım normlar ile bazı kurallar ortaya konmuştur. Evlilik, Aksan'ın (2016: 176), da aktardığı gibi pek çok yaşamsal görevin yerine getirildiği aileyi meşrulaştıran bir akittir. Bununla birlikte evlilik toplumsal hayatta düzenlediği ve kontrol altına aldığı eylemleri de içermektedir. Yani evlilik cinselliğin sağlık ve meşruluk çizgisinde seyir etmesinde, soy takibinin sağlanmasında, eşlerin anne-baba gibi toplumsal roller üstlenmesinde, üretim-tüketim koşullarının belirlenmesinde, yaşam tarzının oluşması ve yükseltilmesinde, bireylerin korunma ve güven ihtiyaçları gibi bir takım ihtiyaçlarının karşılanmasında, duygusal bağların yanında akrabalık gibi toplumsal

ve yasal bağların kurulmasında ve sosyal statülerin oluşmasında gerekli işlevlerini yerine getirmektedir(Aksan, 2016, s. Güleç 2012, s: 63-64).

Evliliğin nedenlerinin anlaşılması için insanlığın geçmişine bakılması gereklidir. İnsanlığın tarihsel izlerinde evlilik antropolojik çalışmalarda yerini almaktadır. Gerek biyolojik ihtiyaçlardan olan cinsellik, üreme, türün devamlılığı, doğaya uyum sağlama gibi nedenlerle gerek kültürel aktarımlar ve temel kültürel ilişkiler için olsun evliliğin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Tarihsel yaşamda insan varlığını sürdürürken ve doğayla mücadele ya da uyum süreçlerini geçirirken avcı toplayıcı çağlardan başlayan ve daha sonra yerleşik hayatın benimsenmesiyle devamlılık sağlayan insan ilişkilerinde evlilik; kontrolün sağlanması için gerekli görülmüştür. Doğurma izni gibi nedenlerle evlilik gereklilik kazanmıştır. Yani evliliğin nedenleri arasında doğurma izni önemli bir yere sahiptir. Antropolojik çalışmalar bu durumu kanıtlayan verilere sahiptir.

Yerleşik hayata geçmeyle belirginlik kazanan toplumsal rollerde evliliğin nedenleri arasındadır. Hemen hemen bütün toplumlarda dişil ve eril bireylerin doğurganlık sürecinin meşruluğu ve uygun görülmesi için evlilik koşulu bulunmaktadır. Toplumlar tarafından evlilik töreni yapılarak halka duyurulmak suretiyle evliliğin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Bu törenlerde gelin ve güveye evliliğe ilişkin rızaları sorulur. Burada istenilen rıza bireysel rızadan ziyade toplumsal ve kültürel rızanın alınmasına yöneliktir. Toplumsal rızayı alan bireyler toplumun onlara atfettiği yeni toplumsal kimlikler ile törenden ayrılırlar. Kadın ve erkeğin artık birbirlerinin eşi yani karı ve koca durumuna gelmiş ve toplum tarafından onaylanmışlardır. Böylece soy takibinin sağlanmasına ve kadının doğuracağı çocukların babasını belirleme nedeniyle evliğe izin verilmektedir. Evliliğe yüklenen bir anlamda doğurma iznidir (Güvenç, 1979: 279). Evliliğe toplumsal olarak bakıldığında sadece kültürel olarak çok basit bir nedenle, çocuğun babası belli olsun diye yapılan ve ritüel temelli evlilik; toplumsal değişme dinamikleriyle yörgülük salt üreme işlevini yerine getirmekten çok öteye evrilmiştir.

1.1.3. Sosyolojik Olarak Evlilik

İnsan toplumun öznesidir ve bir aile içerisinde dünyaya gözlerini açar. Bir babası ve onu dünyaya getiren bir annesi vardır. Evlilik akdi ile birbirlerine söz vererek kutsal aile kurumunu oluşturmuşlardır. Aileye atfedilen kutsallık, toplumun en önemli yapı taşı olması ve gerçekleşen tüm insani eylemlerin kökü olmasından ileri gelmektedir. Üremek tüm dinlerde kutsanmıştır. Evlenme yolu ile soyun devamını sağlamak için bir adım atılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eşlerin birbirlerine aşk bağı ile bağlanarak evlenmeleri beklenen bir durum olmaktadır.

Aşkın, iki bireyin birbirleri için hissettiği karşılıklı ve fiziksel bir bağlılığın dışavurumu olduğunu ifade eden Giddens (2013: 244), iyi bir ilişkinin, tarafların her birinin eşit haklarının ve yükümlülüklerinin olduğu bir eşitler ilişkisi olduğunu da ifade etmektedir. Evlilik süresince romantik aşkın devam etmesi ve çocuğun böyle bir ortamda dünyaya gelmesi toplumsal yaşam içerisinde psikolojik olarak sağlıklı bir birey olarak hayatına devam etmesi açısından önemlidir.

Evlilikle ilgili olan bir konu da eş seçimidir. Eş seçimi aile bağları ve evliliğin devamı için önemli bir konudur. Evlilik kültürel bir olgu olduğu için şekli, kuralları, yaşı, hak ve sorumlulukları gibi etmenler yine kültürel özellikler bağlamında değişim göstermektedir. Kültürel özelliklerin de toplumdan topluma ve aynı toplum içerisinde zamansal olarak değişmesi ya da özgünlüğü evlilik için de geçerlidir. Eş seçiminde de kültürel unsurların etkisi fazlasıyla hissedilmektedir. Diğer toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da eş seçimi ile başlayan ve boşanma sonrasına kadar evliliğin her adımında çiftlerin ilişkilerinin belirlenmesi ve devamlılığında hatta bu ilişkinin bitiş aşamasında ve sonrasında dahitoplumsal norm ve değerler etkili unsurları oluşturmaktadır. İster yazılı olsun ister sözlü her toplum kendi kültürel öğeleri kapsamında evlilik üzerinde söz hakkına sahiptir. Hatta toplum kültürel unsurların kuşaklararası aktarımını evlilikle bir araya gelen aile kurumunun aracılığıyla aktarmaktadır (Şenol, 2011: 151). Şenol'un aktarmış olduğu bu kurallar Türklerin dünya sahnesine çıkmalarından itibaren gerek ihtiyaçlar gerekse dini inanışlar ile şekillenmiştir. Evlilik sadece iki insanın fiziki olarak bir arada bulunması değildir. Evlilik ve oluşturduğu aile olguları aynı zamanda toplumsaldır.

Her evliliğin kendine ait bir iç dinamiğinin olması sadece kültür kodları ile değil pek çok değişkene bağlı olarak açıklanabilir. Evlilikle birlikte eşler için değişen

ve yeni yaşamlarında var olan durumlar, eşlerin temel ihtiyaçlardan olan yeme, içme barınma ve korunma gibi ihtiyaçların karşılanmasında, eş olmanın gereklerinden olan birlik ve beraberliğin sağlanmasında, karşılıklı ilişkinin sağladığı yaşam doyumunda, cinsellikle ilgili rollerin benimsenip paylaşılmasında, sosyal rollerin benimsenmesinde, sorumluluk duygusunun oluşması ve gelişmesinde önemli bir rol almaktadır. Bu durum evliliğin toplumsal gelişmenin ve olgunlaşmanın da önünü açmaktadır (Gülsün ve diğerleri, 2009: 68). Yani evlilik toplumsal ve kültürel rollerin oluşmasında ve benimsenmesinde gerekli işlevleri yerine getiren toplumsal bir mekanizmadır.

Sosyolojik olarak bakıldığında kadının ve erkeğin doğası gereği cinsellik, sevgi, anne-baba olma gibi ihtiyaçlarını karşılaması ve bunun meşru bir düzlemde gerçekleşebilmesi için evlenmesi ve bir yuva kurması beklenmektedir. Malinowsky de evrensel olarak kabul edilen meşruluk şartının toplumsal olarak ahlak, gelenek ve kanunların yalnız kadın ve çocuktan ibaret olan bir birimi sosyolojik olarak bir 'bütün' olarak kabul etmediğini ileri sürmektedir (Malinowsky, 1971: 25). Dolayısıyla toplumun beklentisinin evlenme akdi ile temellendirilmiş kadın, erkek ve çocuktan oluşan bir aile olduğu konusunda bir yargıya varılabilir.

1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Açısından Evlilik

Antropologların gözünden toplumsal cinsiyete bakıldığında Gültekin'e (2017: 77), göre, geçimi sağlamaya yönelik faaliyetlerde kadınlar ne kadar etkin ise o derece eşitliğe sahiptir denilebilir. Toplumsal Cinsiyet rolleri kız ve erkek çocukların doğumundan itibaren kendilerine atfedilmektedir. Kelimeler, renkler ve nesnelere bu rolleri biçimlendirme sürecinin araçları olmaktadır. Cinsiyet farklılığının göstergeleri; ilk yaşlarda çocuğa giydirilen kıyafetin rengi, oynadığı oyuncaklar ve kurulan oyunlar vb. olmaktadır. Erkek çocuğa mavi renk yakıştırılırken, 'kız rengi' olarak pembe kullanılmaktadır. Kız çocuk, bebekler ile oynarken aslında bir bakıma evliliğe ve anneliğe hazırlık yapmaktadır. Erkek çocuk, güç odaklı faaliyetlere hazırlanmakta ve dolayısıyla oyuncakları tabanca, araba vb. olmaktadır. Elbette bu süreç içerisinde önemli olan ebeveynin cinsiyet farklılığını nasıl algıladığı ve çocuğu bu konuda nasıl yönlendireceğidir. Toplumsal cinsiyet kodları kadın ve erkek

kimliklerini oluşturmakta ve onlara yön vermektedir. Kadının ve erkeğin rollerini biçimlendirme süreci kadın ve erkeğin yaradılışı ile başlamıştır. Biyolojik farklılıklar üzerinden toplum kadın ve erkeğe farklı eylem biçimleri belirlemiştir.

1.2. AİLE KAVRAMI

Evlilikle meşruluk kazanan bir birliktelik olan aile, insan yaşamı içerisinde en önemli kurumlardan bir tanesidir. Bireylerin içerisine doğduğu yuva, ailemizin beraberlik sembolü olan bir mekndır. Beraber olmak, TDK¹ ya göre, birlikte, bir arada,-e rağmen, -e karşın ve aynı düzeyde anlamına gelmektedir. Dolayısıyla aileyi tanımlarken kullanılmakta olan, birliktelik; birçok etkene rağmen ancak aynı haklara sahip olarak birlikte olmak ifadelerini içermektedir. Hançerlioğlu'nun(1995:1139) aktarımıyla, 'Mutluluğun Ele Geçirilmesi' adlı yapıtının birinci bölümünde mutsuzluğun nedenlerini inceleyen BertrandRussell; ikinci bölümünde de mutluluğun nedenlerini araştırıyor.

Literatür taramasından elde edilen bilgiye göre, insanın toplumsallaşma süreci içerisinde kendi fizyolojik ve psikolojik özelliklerine ve ihtiyaçlarına en çok cevap veren ve Russell'ında belirttiği gibi insan mutluluğunun büyük kaynaklarından birisi ailedir. Antropolojik olarak aile değerlendirildiğinde, avcı toplayıcı ve sanayi devrimi sonrası aile tipinin genellikle çekirdek aile olduğunu ifade eden Gültekin (2017:78), toprağa bağımlılık ortadan kalktığında ailenin çekirdek aileye dönüştüğünü ifade etmektedir. Ailenin genişliği ya da ye sayısı aileyi kategorize etmek için kullanılan ltlereindir. Eğer ailenin yeleri iki nesilden ibaretse bu çekirdek aileyi temsil etmektedir. Ama eğer aile yeleri  nesil veya daha fazla ye sayısına sahip bir örüntü iğerisindeyse geniş aile olarak kabul edilmektedir. Literatürde avcı toplayıcı bir yaşam biçimi ile başlayan aile örüntüleri şartlar neticesinde geniş aile ve çekirdek aile olarak kendisini göstermiştir. Ancak literatürde geniş aile çekirdek aileye dönüşmüş mdr? tartışmaları hala devam etmektedir. İnsan var olduğu her coğrafyada kendine ve içinde bulunduğu şartlarına göre uyum geliştirmiş, kendi kültürünü yaratmış ve bu kültürün en önemli yapıtaşı olan aile ile kendisini ifade etmiştir.

¹(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <https://sozluk.gov.tr/>

Aile, toplumun çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu nedenle de yüzyıllardır düşünürler ve akademisyenler tarafından fazla ilgi görmüş, üzerinde çok araştırma yapılmış, yapılmaya da devam edeceği düşünülmektedir. Aile kurumuyla ilgili çalışmalar ilk olarak hukuk alanında yapılmış olmakla birlikte günümüzde daha çok sosyal alanların çalışma konusu olmuştur (Güvenç, 1979: 270). Çünkü aile, hukuksal bir düzlemi olsa da daha çok toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile toplum tarafından üretilen ve devamlılığı yine toplumsal kodlarda var olan bir kurumdur.

Ailenin evrensel bir tanımını yapmak zordur. Birçok kişi tarafından birçok farklı tanım yapılmıştır. Evrensel, toplumsal bir kurum olan aile, üye sayısı, aile üyelerinin ilişkileri, otorite, mülkiyet ve akrabalık gibi bağlar etrafında şekil alan, zaman ve mekân çerçevesinde farklılık ve değişim gösteren nitelikleri bulunan sosyal bir kurumdur (İçli, 1997:34). Aile insanın cinsel dürtülerine, bir topluluğa ait olma, sevgi ve şefkat gibi duygularını tatmin edebilme gibi en temel ihtiyaçlarını karşıladığı yerdir. Bu sebeple de Arslan ve Arslan, toplumun en dominant kurumu olduğunu ve ekonomik etkinliklerin de aile içerisinde gerçekleştirildiğini ifade etmektedir (Arslan ve Arslan, 2015: 640). Yapılan başka bir tanımda ailenin toplumsal yönüne değinilmiştir. Buna göre aile, biyolojik ilişkiler ile insan neslinin devamlılığı için başlayan ve toplumda sosyalizasyonun başladığı ilk yer olan, içerisinde belirli kuralları olan, kültürel kodların aktarımını sağlayan, başta biyolojik olmak üzere sosyal, kültürel, psikolojik, hukuksal ve ekonomik yönleri bulunan sosyal bir kurumdur (Dündar, 2012: 57).

Aile ile ilgili olarak Giddens (2013: 246), akraba bağlantılarıyla doğrudan doğruya bağlandığını ve ebeveynin çocuklara bakma yükümlülüğünü yerine getirme işlevine vurgu yapmaktadır. Marshall, “Aile kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur” (Marshall, 1999: 7). Marshall, bu ifadesi ile ailenin cinselliğini ve cinselliğin mahremiyetini vurgulamaktadır. “Aile yapı olarak zamanla değişmeye uğramış olmasına rağmen toplum hayatında vazgeçilemeyen, alternatifi olmayan, bir sosyal müessesedir” (Erkal, 2000: 89). Değişim, vazgeçilmezlik ve alternatifsizlik Erkal’a göre ise ailenin önemli özellikleridir. Yıldırım ve Yıldırım (2013:144)’a göre sağlıklı bir aile müşterek bir mekân, neslin devamının sağlandığı meşru alan, çocukların sosyalleşme imkânı bulduğu bir yer, mali bir birliktelik sahası ve kültürel

devamlılığın sağlandığı fonksiyonel zemindir. Yıldırım ve Yıldırım'a göre ise mekânsal açıdan bir birliktelik aile ile mümkün olmaktadır. Antropolojik olarak aileyi tanımlayan Güvenç (1979: 110), sosyo-kültürel olarak kadın erkek ve çocuklar ile ilgili ilişki şeklini düzenleyen bir aile kurumunun var olduğunu ifade etmektedir. Ailenin toplumsal açıdan önemini ortaya koyan Cüceloğlu(2012:542) ise, toplumun temelini ailenin oluşturduğunu ifade etmektedir.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi en basit, en anlaşılır anlamda evrensel bir aile tanımının olmadığı gerçeği toplumsal değişme dinamikleri ile açıklanabilir. Aile kurumunun varlığı insanlık tarihinin eski zamanlarına dayanmaktadır. Her ne kadar zamansal açıdan ve mekânsal olarak değişikliklere uğrasa da aile kurumu kendi yapısını koruyabilmiştir. Aile kurumunun varlığının devamlılığı zaman ve toplumsal değişmelere direnmesi ve yeniliklere adaptasyonu ile mümkün olmuştur. Ailenin toplumsal işlevlerinde değişiklik olsa da toplumdaki yeri ve önemi değişmemiştir. Böylece tarihsel süreçte aile hep var olagelmiş ve işlevlerini sürdürebilmiştir. Bu durum için araştırmacılar ailenin literatür çalışmalarında bütün değişimlere ayak uydurabilmesi bakımından her koşulda varlık bulan bir kurum olduğunu belirtmişlerdir (Doğan, 1996: 74).

Ailenin tanımı yapılırken eskiden evlilik akdi ya da nikâh zorunluluğu aranırken şimdilerde bu durum değişmiş ve akit olmadan da aile tanımının yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca Ertan'ın (2012: 247), belirtmiş olduğu aile tanımında 'aile olmak için' biyolojik bir bağın gerekli olmadığı ifade edilmektedir. Aile tanımlamasında hane halkının ortak bir paydada birleşmesi, ortak bir yaşam alanı ve karşılıklı hak ve sorumlulukları olan, çocuk sahibi olma etrafında birleşen bir ilişkiyi ifade etmektedir. Aile, aile olmanın görev ve sorumluluklarını kabul eden bir grup bireyden oluşan bir örüntüye sahiptir. Tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi aile kavramı değişmelere uyum sağlamış ve aranan koşullarda zamanla değişim göstermiştir.

Aile kavramının toplumsal değişmelerle birlikte değişiklik yaşaması günümüz toplumlarında yeni tanımlamalara neden olmuştur. Eskiden kadın ve erkek olarak iki farklı cinsi ifade eden tanımların yanında günümüzde, heteroseksüel eğilimlere gönderme yapılmayan, 'eşcinsel aile' tanımları da yapılmaya başlanmıştır. Çekirdek aile olarak algılanan ilişki, genel olarak; aşk ve sevgi bağıntılarına işaret etmektedir

ve evliliğe gönderme yapılmaktadır. Marshall'a (1999: 223) göre, birlikte yaşayan çiftler için kullanılan 'evli gibi yaşamak' deyimini evliliğin pek çok özelliğini dışlamakta ancak buna rağmen homoseksüel çiftlerin varlığını yadsımaktadır. Güvenç (1979: 128), ise ırkı sürdürme isteğinin yanında kültürel varlığını çocuklar vasıtasıyla geleceğe aktarabildiğini ifade etmektedir.

Toplumsallaşmanın ilk basamağı da ailedir ve ilk olarak çocuk aile içerisinde dış dünya ile karşılaşır ve bir akraba topluluğu ile bir araya gelir. Akrabalık ilişkisi tanımlanırken, evlilik ve soy bağının etkin olduğu ilişkilerin meydana getirdiği yükümlülükler olarak tanımlanmaktadır. Akrabalık aynı zamanda aile bağlarıyla oluşan yeni statüler ve bu statülerarası ilişkileri de oluşturmaktadır. Akrabalıkta etkili olan ilk bağ biyolojik ilişkilerden kaynaklanmaktadır (Dündar, 2012: 43). Karşılıklı ilişkiler akrabalık bağları ile belli kurallara bağlanır. Bu kuralların içerisinde toplumsal roller de bulunmaktadır. Güvenç (1979:268), aile ve akrabalık ilişkilerinin toplumsallaşmadaki önemine vurgu yapmaktadır. Aileye toplumsal bağlamda sosyal gruplar bazında bakıldığında soy ve akrabalık durumunu da içerisine alan en karmaşık durumlardan biri aile gruplarıdır. Burada tanımlanan aile basit anlamda çekirdek aile ya da daha geniş anlamıyla geniş aile ile sınırlı kalmamakta; akrabalık, boy, aşiret gibi aile örüntülerini de kapsayan geniş bir kavram olarak tanımlanmaktadır.

Ailenin biyolojik, toplumsal, kültürel yönlerinin yanında psikolojik, ekonomik, hukuksal yönleri de bulunmaktadır. Aileyi, bir organizma olarak tanımlama şansımız olsa idi nasıl bütün varlıklar atomlardan oluşur ise aileyi de bir organizmanın hücreleri olarak tanımlayabilirdik. Bu nedenle ailede meydana gelebilecek herhangi bir aksaklık ya da hastalık durumu bütün toplumu etkilemektedir. Olumlu ve olumsuz şartlardan etkilenen aile bireyleri toplum içerisinde, toplumsallaşmanın ve toplumsal değişimin tüm dinamiklerine yön verebilmektedir.

Toplumsal değişimin aile içindeki yerine bakmanın aile tanımlamalarındaki değişimleri anlamadaki yeri yadsınamaz, bu nedenle sosyal değişimin içeriğine ve aile üzerindeki etkilerinin ne olduğuna bakmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Emre Kongar, toplumsal değişimi tanımlarken toplumsal değişimin etkilerinin toplumdan bireye olabildiği gibi bireyden topluma da etki edebilmekte ve psikolojik

ve sosyal psikolojik kuramların bize bu etkileri anlatabilir olduğunu ifade etmektedir. Kongar (1970: 242), AlexInkeles'in çocuğun toplumsal değişmeye yön vermede önemli bir etkiye sahip olduğunu ve sosyalizasyon yoluyla da toplumsal değişmeyi kolaylaştırılabileceğini veya zorlaştırılabileceğini ifade etmekte ayrıca toplumsal rollerin önemine de vurgu yapmaktadır.

Bunun yanında Erkal (2000:88) ailenin başka bir özelliğine de dikkat çekerek aile ve toplumun karşılıklı etkileşimi içerisinde, iktisadi olaylar ve faaliyetler, devlet-iş ilişkileri, devlet organizasyonunun biçimi ve endüstriyel ilişkilerin de bulunduğunu ve aile ve toplumun karşılıklı olarak bu ilişkiler ağını şekillendirdiğini ifade etmektedir. Toplumsal değişme kuramcılarında Karl Marx da sınıf çatışması ile temellendirdiği kuramında burjuva sınıfının etkisine değinmektedir. "Burjuvazi, aile ilişkilerindeki duygusal peçeyi yırtıp attı ve bunu salt para ilişkisine indirgedi." (Marx, Engels, Lenin, 2008: 156) Ailenin duygusal temeline vurgu yapan Marx, üretim araçlarını elinde bulunduran ve proletarya karşısında duran burjuva sınıfının üretim dinamikleri yoluyla aileyi dönüştürdüğünü öne sürmektedir.

Aile toplumun en küçük, en karmaşık, en benzersiz, en vazgeçilmez parçasıdır. Dolayısıyla hukuki açıdan korunan bir birimdir. Devletler, yasama organları vasıtasıyla medeni kanunları yapmakta ve bu kanunlar vasıtasıyla da buldukları sistemlerde toplumun yapı taşı olan aileyi koruma altına almaktadırlar.

Aile; içinde bulunduğu sosyal durum, sahip olduğu ekonomik olanaklar vb. birçok etkene bağlı olarak farklılık gösterir. Çekirdek aile tanımı ile şekillendirilen aile hayatı toplumda meydana gelebilecek her türlü olumlu ve olumsuz gelişmeyi bir ayna gibi bizlere göstermekte, mikro düzeyde incelendiğinde toplumda meydana gelebilecek her türlü değişiklik, aileyi etkilemektedir.

Ailenin oluşumuyla beraber kültür aktarımı da gerçekleşmeye başlar. Çocuk bu manada çok önemli bir rol oynamaktadır. Annenin ve babanın toplumsal yapı içerisinde buldukları konum ve sahip oldukları statü, eğitim seviyesi, kültürel değerleri, inançları, akrabalar, kitle iletişim araçları, bilimsel ve teknolojik değişimler bireyin şekillenmesinde önemli rol oynarlar. Ebeveynin bireyi hazırlama sürecinde birçok sorumluluğu bulunmaktadır. Geçmişten itibaren kendi ailesinden almış olduğu değer ve inançları gelecek kuşaklara aktarmak ailenin asli görevlerinden biridir.

Biyolojik olarak da genlerin aktarımı çerçevesinde ırkın devamı aile ile sağlanmaktadır.

Toplumsal değişimin aileye, ailenin de toplumsal değişime yön verdiğini kabul edersek, aileye dışarıdan gelecek etkilerin olumsuz koşullarının daha fazla kontrol altına alınması ve önlenmesi gerektiği ve bunun yine yasalarla ve politikalarla çeşitli kampanyalarla yapılmasına özellikle önem gösterilmesi gerekliliği açıktır.

1.2.2. Ailenin Özellikleri

Ailenin karakteristik ve işlevsel birtakım özellikleri bulunmaktadır. Aynı zamanda ailenin yerine getirdiği görevler de işlevselliğini ifade etmektedir. Sosyolojik olarak en önemli toplumsal öğelerden biri olan aile akademik çalışmaların her ne kadar odağında olmaya devam etse de her ailenin kendine özgü özellikleri vardır. Kültürleşme ve toplumsal değişimle biçimlenmekte ancak Gökçe'nin (1976: 49), ifade ettiği gibi "Toplumsal yapıdan fazlasıyla etkilense de, bu kendine has olma durumu devam eder". Aile toplumu biçimlendirmesi bakımından belli özellikleri ile birçok toplumsal görevi yerine getirmektedir.

Ailenin özelliklerine bakıldığında toplumsal yapılardan farklı olarak sürekliliğini kendi içinde barındırdığını, kendine özgü bir karakteristiği olduğunu görürüz. Gökçe'nin (1976: 49-51) belirttiği gibi, Ailenin, evrensel, duygusal bir temele dayanan, şekillendirme özelliğine sahip, kapsamı sınırlı, sosyal yapıda çekirdek özelliği taşıyan, üyelerinin sorumlulukları olan, sosyal kurallarla çevrili, sürekli ve aynı zamanda da geçici bir tabiata sahip olan bir kurum olduğu görülmektedir. Aile aynı zamanda toplumsal açıdan birtakım işlevleri de yerine getirmektedir. Ailenin toplumsal yaşamda üstlendiği rollerin başında sosyalizasyon etkisi görülmektedir. Burada aile toplumsal norm ve kuralların aktarım aracıdır. Bireylerin topluma izole olmasında tampon kurum görevi üstlenmektedir. Bireylerin toplumsal denetim ve kontrolünün sağlanması da öncelikli olarak aile kurumunda gerçekleşmektedir. Toplumsal değişimlerde ailenin etkin bir rolü bulunmaktadır (Dündar, 2012: 57). Ailenin özellikleri toplumsal alanın bireye aktarımı aşamasında faal olmaktadır. Yani bireyi topluma entegre etme görevi aile kurumundadır.

Her toplumda ne şekilde olursa olsun bir aile kurumu vardır. Dinamikler değişse de aile kavramı olarak varlığını sürdürmektedir. Erkal'ın (2000: 89) da ifade ettiği gibi, aile bütünleştiricidir, vazgeçilemez ve alternatifi olmayan bir sosyal müessesedir. Tarihi süreç içerisinde aile biçimleri de değişmiştir. Kalabalık aileler, yani yaşlıların ve akrabaların bir arada yaşadığı geniş aile biçimleri, sanayileşmenin ve toplumsal değişmelerin etkisi ile çekirdek aileye dönüşmüştür. Ailede meydana gelen ekonomik zorluklar ve dolayısıyla kadının da çalışma hayatına girmesi, çekirdek aileye geçişi hızlandırmıştır. Kadın toplum içinde var olmaya başladıkça eğitim seviyesi artmış, eğitim seviyesinin artışıyla statüsü değişmiş, çocuğa vereceği emek ve zaman da azalmaya başlamıştır. Annenin çok sayıda çocuğa vereceği ancak yeterli olmayan zamanı ve emeği, az çocuğa yeteri kadar verme isteğinin sonucu olarak da çocuk sayısı azalmıştır. Kadın bir yandan anne bir yandan bir eş bir yandan da bir çalışan olarak toplum içerisinde var olma çabasını daima sürdürmektedir. Ancak rollerinin fazlalığı özellikle az gelişmiş toplumlarda kadını, ya evlenmemeye itmekte ya da eğitim, kariyer, annelik ve eşlik rolleri arasında bir seçim yapmaya zorlamaktadır.

Kadın ile erkek, çocuk sahibi olduklarında anne-baba olurlar ve böylece çekirdek aile oluşur. Ailenin toplumsal değişime etkisi çocuğun varlığı ile meşrulaşır. Aile birlikteliği; hem ebeveyni hem de çocuğu şekillendirir ve dönüştürür. Bu değişim belli sosyal kurallara bağlıdır. Eşler çocuk sahibi oldukları an itibariyle çocuğun fiziksel ve psikolojik her türlü ihtiyacını karşılamak ile yükümlüdür. Ona sevgi vermek, dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korumak, onun fiziksel bütünlüğü ile bir birey olduğunu kabul ederek haklarının bulunduğunu ve bu haklara saygı göstermek zorunluluğunu bilmek durumundadırlar. Çocuğun sahip olduğu bu ve benzeri haklar Birleşmiş Milletlere üye bütün devletlerce de kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine² göre 18 yaşına kadar her birey kanunen 'çocuk' sayılır ve bu şekilde muamele görmek durumundadır. Buradan sonuçla; 18 yaşına başka bir ifade ile yasal olarak reşit kabul edilinceye kadar bir çocuğun aile tarafından bakılacağı ve tüm ihtiyaçlarının karşılanacağı vurgulanmaktadır.

²(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

Çocuk ilk eğitimini anne-babadan alır. Dolayısıyla anne ve baba sahip olduğu kültürel değerlerini ve inançlarını çocuğa aktarır. Çocuğun ilk sosyalizasyonunun unsurları olan ilk kelimelerin telaffuzu ve işaretlerin anlamları vb. ailede ortamında başlamaktadır. Kitle iletişim araçları, akraba, bakıcının varlığı ise çevresel koşulları oluşturur. Ayrıca okul hayatı da bir sonraki süreçte önemli olacaktır. Okul çağı denilen 6. yaştan itibaren çocuk ikinci önemli sosyalizasyon kurumunun içerisine girer. Temel eğitimini aldığı huzurlu aile ortamından çıkarak okul ve sınıf ortamına girer. Bu süreç içerisinde de toplum içerisinde soluk alıp vererek, farklı açılardan hayatı anlamlandırır. Başarısı ya da başarısızlığı ile aile ortamından sonra bir kez daha toplumsal değişmeyi etkileme sürecine girer. Bu etkileşim tek yönlü değil çift yönlüdür.

Zorunlu eğitim hayatı denilen zamanın sonunda artık bireyin kişiliği yerine oturmaya başlar. Ergenlik dönemi sonunda ve sonraki dönemde bireyin aile temelli olarak aldığı her mesaj, sonraki hayatında yapacaklarını belirler. Yaşamın döngüsü gereği ebeveyni ile başladığı yaşam yolculuğu kendi ailesini kurmasıyla devam eder. Kendi ailesinde ve çevre şartları ile şekillenen bu durum süreklilik arz eder ve tüm değişme dinamikleri gibi kaçınılmazdır. Bu süreklilik hali yeniden ve yeniden sürgit konumlanır.

1.2.3. Ailenin Unsurları

Türk Medeni Kanununun³ ‘Evliliğin Genel Hükümleri’ başlığı altındaki 185 ve 186. Maddelerinde evliliğin olmazsa olmazları açıklanmaktadır. Türk Medeni Kanununun 185. Maddesine göre evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Yine Türk Medeni Kanununun 185. Maddesine göre “Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Yine Medeni Kanunun 186. Maddesinde “Eşler oturacakları konutu birlikte seçerler. Birliği eşler beraberce yönetirler. Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar.” Ayrıca 188. Maddede ise “Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli

³(Erişim Tarihi: 25.04.2020) Türk Medeni Kanunu - Mevzuatwww.mevzuat.gov.tr ›MevzuatMetin › 1.5.4721.pdf-- <http://www.alomaliye.com/2001.12.08/turk-medeni-kanunu-4721-sayili-kanun/>

ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder.” ibareleri yer almaktadır. Dolayısıyla eşler bu hükümlerle birbirlerine, çocuklarına ve devlete karşı sorumlu olup, aynı mekânda yaşamak, sadık ve yardımcı olmak zorundadırlar.

Aile bireylerarası bağların sağlanması kullanılan bir araçtır. Aile bağ kurulması aşamasında kan bağı ve evlilik akdi ile bu bağları sağlamaktadır. Yani aile ya kan bağı ile ya da evliliğin getirdiği ve hukuki özelliği bulunan evlilik sözleşmesiyle akrabalık bağı oluşturmaktadır (Battal, 2018: 3).

1.2.4. Ailenin nemi

Aile, bütün toplumsal özellikleri içinde barındırması dolayısıyla önemlidir ve toplumun sürekliliğini sağlayan yapısı nedeniyle de devletler tarafından yasalarla korunmaktadır. Çekirdek aile olarak algıladığımız aile tanımında, yetişkin kadın ve erkeğin; yasal geçerliliği olan duygusal temelli olarak bir takım sorumluluklar, hak ve yükümlülükler kazandıran bağlarla bir araya gelmesi ile oluşan diğer bir deyişle evlilik bağı ile bağlanan, toplumun en kk sosyal birimi kastedilmektedir. Aile kurumu, konumu ve görevleri itibariyle kendi önemini kendisi içinde taşımaktadır.

Aile toplumun özü, çekirdeğidir ve en kk birimidir. Çeşitli aile tanımları vardır ancak karmaşık ve benzersiz yapısı nedeniyle evrensel olarak bir aile tanımını yapmak zordur. Toplum içerisinde oluşan sosyal ve kültürel bağlarla bağlantılı kadın ve erkek ilişkisi üzerinden yürütülen, ocuk bakımı, beslenme sağlık ve eğitim gibi konuların sorumluluğu aile kurumundadır (Güvenç, 1979: 110). Aile, toplumsal değişimin en önemli öğesidir. İnsan, istisnai durumlar dışında bir ailenin içinde dünyaya gözlerini açar. Her soluk alıp verdiğinde bir ‘ev’, ‘yuva’ içinde, ‘ebeveyni’ diğer ifadeyle ‘anne ve baba’ karakterleri ile bir aradadır. Bu bir arada olma durumu aileyi oluşturmaktadır. Bireyin biyolojik olarak dünyaya gelme süreci ‘evlilik akdi’ denilen meşru koşullar içerisinde oluşsun ya da oluşmasın; anne ve baba karakterlerinin ‘cinsellik ve mahremiyet’ çatısı altında bir araya gelmesi ile oluşmaktadır.

Annenin ve babanın getirmiş olduğu genler ile fiziksel olarak vücut bulan ve evin içerisinde sosyal olarak kimliği oluşan birey, evin dışına çıktığında kendisini konumlandırmak için kendi iradesi dışında da belli rollerin içerisinde yer almaya

başlar. Önce bir bebek, sonra bir çocuk, kardeşi için abla ya da ağabey, eğitim için gittiği okulda, okul ya da sıra arkadaşı, öğretmeni için bir öğrenci, mahallesinde de komşunun çocuğu olmaktadır. Bu süreç bireyin yaşamı sonlanıncaya kadar sürüp gitmektedir. Modernleşme ile birlikte, aile artık öznel bireylerin bir arada olduğu sosyal bir grup haline dönüşür. Aile fertleri olan anne, baba, çocuk, kardeş gibi aile üyeleri zamanla kendi benliklerini kazanmasıyla ailenin özelliği olan cemaatçi yapı yerinibireyselliğe ve modernliğe bırakmıştır ve kişiler aile içerisinde daha çok bağımsızlaşmışlardır (Yıldırım, 2013:125).

Ailenin değişimini izleyen çizgi içerisinde geleneksel aileden çekirdek aileye dönüşüm tartışılmaya devam ederken, Yıldırım (2013: 127), ailenin en önemli görevlerinden biri olan çocuk ve yaşlıların bakımının yerine getirilemediğini ve bu görevlerin başka kurumlara devredildiğinin görülmekte olduğunu, kadın sığınma evi, çocuk yetiştirme yurtları, huzur evleri, yaşlılar bakımevi gibi birçok kurumun ortaya çıktığını ifade etmektedir. Dünyada ailenin değişim ve dönüşümü konusunda son gelişimler başlığıyla durumu özetleyen Giddens (2000: 252), Büyük akraba topluluklarının etkisini yitirdiğini, özgürce eş seçimi konusunda genel bir eğilim olduğunu ifade etmektedir. Aile içerisinde kadının haklarının arttığını, düzenlenmiş evliliklerin azaldığını, cinsel özgürlük düzeyleri çok kısıtlayıcı olmuş toplumlarda gelişmekte olduğunu belirtmektedir. Çocuk haklarının genişletilmesi hususunda bir eğilim ve aynı-cins birlikteliklerinin kabul edilmesinin arttığına da vurgu yapmaktadır.

Aile konusunda ifade edilmesi gereken konulardan biri de zaman içerisinde değişen tutumlar ile ortaya çıkan aile örüntüleridir. Birlikte yaşama, aynı cins evlilikleri ve bekâr ebeveyn olmak konuları sosyolojik olarak irdelenmektedir. Nikâh akdi gerçekleşmeden birlikte yaşamak evliliğin bağlayıcılığından kaçınmak isteyen kadın ve erkeğin kararı ile olmaktadır. Aynı cins birlikteliği ve evliliği bugün batıda pek çok ülkede yasallaşmıştır. Bu birliktelikler de aile olarak kabul edilmekte ve bu ailelerin evlatlık almaları da kolaylaşmaktadır. Bekâr kalmayı seçen erkek ya da kadın için de çocuk sahibi olmak normal sayılmakta ve böylece aile oluşmaktadır. Ancak Giddens (2000: 287), geniş ailenin her yerde gerileme gösterdiğini varsaymanın bir yanılgı olduğunu ifade ederek günümüzde çoğu toplumda geniş ailenin bir norm olduğunu ve geleneksel aile pratiklerinin devam ettiğini belirtmektedir. Ailenin değişimi ve dönüşümü konusunda kesin bir yargıya varmanın

doğru olmadığı gerçeğini aile örüntülerinde meydana gelen değişimden anlamak mümkündür.

1.2.5. Aile Bireyleri ve Fonksiyonları

Aile; kadın, erkek ve çocuklardan oluşmaktadır. Ancak aile kurmak için çocuk sahibi olmak bir zorunluluk değildir. Yukarıda da yapılan tüm tanımlarda işaret edilen aile biçimi çekirdek aileye gönderme yapmakta ve çocuğun var olduğu varsayımı ile konular irdelenmektedir. Dolayısıyla aile bireyleri kadın, erkek ve çocuktur.

1.2.5.1. Ailede Kadın

Türk Dil Kurumu sözlüğüne bakıldığında ‘Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan, hizmetçi bayan, bayan’ (TDK Sözlüğü⁴) olarak karşılık bulan kadın kendisinde bulundurduğu vasıfları ile müsemmadır. Kadın demenin ne demek olduğu sorusuna verilebilecek pek çok cevap bulunmaktadır. Yine en genel hatlarıyla tanımlamak gerekirse kadın, dil bir bedene sahip bir canlı ve aynı zamanda kadın olarak kabul görülüp ona göre davranılan kişidir (Eliuz, 2011: 222). Burada yapılan tanımda, toplumsal cinsiyetçi bir tartışmaya da kapı aralanmaktadır. Başka bir tanımda ise bu noktaya değinilmiştir. Buna göre kadın ya da erkek, sadece biyolojik bir kimlik veya cinsiyet tanımının yanında biyolojik varlığına ek toplumun ve kültürün bireye sunduğu davranışlar ve bu davranışların nasıl olması gerektiğini belirleyen toplumsal kuralları kapsayan rol ve kimlikleri de ifade etmektedir.

Kadına ya da erkeğe sunulan roller ve bu rollerin kapsamı toplumsal sistemler tarafından belirlenen ve düzenlenen kadın ve erkek terimlerini açıklamakta kullanılan kavramlardır (Vatandaş, 2007: 30). Yapılan tanımdan anlaşılacağı üzere toplumun kadına ve erkeğe biçtiği rollere gönderme yapmaktadır. Kadın açısından evlilik ve aile olgularına bakıldığında, kadının aile içerisinde benliğini bulduğu, anne

⁴ (Erişim Tarihi: 03.05.2020) <https://sozluk.gov.tr/>

olması ile beraber yerini sağlamlaştırdığı ve toplum tarafından kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Kadın eş seçiminden başlayarak evlilik ile birlikte çeşitli toplumsal rollere bürünmektedir. Eşinin ailesi için gelin, evlendiği eşi için karı-eş, çocuk sahibi olduğunda ise anne olmaktadır. Kadının büründüğü bu roller yaşanılan yere, içinde bulunulan şartlara göre değişim göstermektedir. Ayrıca bu rolleri yerine getirme zorunluluğu içerisinde özgürlük alanının nerede başlayıp nerede bittiği konusu erkeğe oranlanarak ve erkeğe rağmen belirlenmektedir. Yine Vatandaş'a (2007: 30) göre toplum, bireyin kendi cinsiyetine uygun davranmasını ve ona biçtiği rolleri kabul etmesini, uygulamasını ister ve buna zorlar.

1.2.5.2. Ailede Erkek

Türk Dil Kurumu sözlüğünde erkek kelimesinin anlamları şunlardır: “Yetişkin adam, bay, er kişi, insan, hayvan ve bitkilerin dışıyı dölleyecek cinsten olanı, koca, sperma oluşturan organizma, sözüne güvenilir, mert, girintili ve çıkıntılı olarak bir çift oluşturan nesnelere çıkıntılı olanı, sert, kolay bükülmez.” (TDK Sözlüğü⁵). Bu tanımlamalara bakıldığında erkeğe atfedilmiş toplumsal cinsiyet rollerini içinde barındırdığını görürüz. Toplum içerisinde erkek kendi ailesinde ağabey ve evlat iken evlendiğinde bir eş olmaktadır. Karısının kocası, çocuğunun ise babasıdır. Günümüzde hala devam eden toplumsal cinsiyet tartışmaları sırasında ortaya çıkanlardan bir tanesi de toplumun erkeğe yüklediği rollerin de en az kadına yüklenen roller kadar ağır oluşudur.

Aile içerisindeki rol dengesine bakıldığında eve para getirmesi zorunlu olan kişi erkektir. Erkek evini geçindirecek yeteneğe sahip, cesaretli ve güçlü olmalıdır. Neslinin devamını sağlamak için yeterli cinsel güce ve üretkenliğe sahip olmalıdır. Gerektiğinde sert ama aynı zamanda şefkatli ve merhametli bir eş olmalıdır. Kadın ve erkek rollerinin toplumsal tezahürleri birbirinin zıttı şeklindedir. Toplumda kadın rollerine yüklenen görev ve sorumluluklar ataerkil yapılarda erkek egemen anaerkil toplumlarda ise kadın egemen sisteme göre belirlenir. Bu durumda kadın rolleri

⁵(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <https://sozluk.gov.tr/>

belirlenirken erkek rollerinin zıttı olarak tanımlanır. Yani kadın rolleri erkeklere göre ve erkek rolleri de kadına göre tanımlanır (Demirel, 2016:259).

Sosyolojik olarak bakıldığında da bebeğin doğumu ile birlikte eşler artık ebeveyn olmakta; kadın anne, erkek de baba olarak yeni ve önemli bir rol kazanmaktadır. Kendi aralarında kurulan analık-babalık bağı kültürel ve sosyolojik yeni sorumluluklar ve görevleri de beraberinde getirmektedir. Kadın hormonal olarak anneliğe hazırlanırken baba psikolojik olarak hazırlanmalıdır. Bu durumdan kaynaklı olarak bazı eski kültürlerde yaygın törelere göre kadınların eşlerine yani kocalarına sanki hamile olan, doğumu gerçekleştiren erkekmiş gibi davranılır. Bu durum doğurduktan sonra yine sanki erkek lohusaymış gibi kabul edilir (Güvenç, 1979: 281). Böylece erkek fizyolojik olarak olamasa bile psikolojik olarak babalığa hazırlanmaktadır.

1.2.5.3. Ailede Çocuk

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre⁶, çocuk şöyle tanımlanmaktadır. ‘Küçük yaştaki erkek veya kız, soy bakımından oğul veya kız, evlat, bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen çocuk hakları Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları sözleşmesi 1. Kısım, Madde 1’e göre çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır. Elli dört maddeden oluşan bu sözleşme, çocuğun doğum öncesi ve sonrası tüm haklarını güvence altına almakta ve imzalayan devletlere hukuki olarak sorumluluk yüklemektedir.

Yukarıda alıntılanan ifadelerden de anlaşılacağı gibi çocuğun aile ile başlayan hayatının yine aile içerisinde sürdürmesi gerekliliği önemle belirtilmektedir. Çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından bulunması ve yetişmesi gereken yer ailesinin yanındır. Aile, çocuğa hayatı ve toplumsallığı, bu sosyal yapı içerisindeki işlevi ve ne yapıp ne yapmaması gerektiğini belirten ilk ve en temel sosyal kurumdur. Aile, çocuğa hangi toplumun bir parçası olduğunu öğretirken, o toplumun değer yargıları ve normları ile şekillenmesini ve çocuğa hangi toplumun bir parçası

⁶ (Erişim tarihi 25.04.2020) <https://sozluk.gov.tr/>

olduğunu öğretirken, o toplumun değer yargıları ve normları ile şekillenmesini ve büyümesini de sağlamaktadır (Tunca, 2012:163). Yani çocuğun topluma izole olmasını sağlayan sosyalizasyon aile ile başlar ve ailenin sosyalizasyondaki rolü çok önemlidir. Ailenin tamamlayıcı unsurunun çocuk olduğu pek çok kültür tarafından benimsenmiştir. Fiziki ve sosyal olarak anne ve babaya her bakımdan bağımlı olan çocuk çevrenin de etkisi ile toplumsallaşmaktadır.

Toplumsal norm ve değerlerin çocuğa aktarıldığı yer ailedir. Bu yüzden çocuk toplumsal süreçlerin ilk ve en önemlisini ailede öğrenmeye başlar. Sosyal olaylara karşı verilen tepkiler de aile içerisinde öğrenilmeye başlanılır. Topluma uygun tepkilerin neler olduğu da ailede öğrenilir ve öğretilir. Çocuklar konuşma ile başlayan ve duygusal paylaşımlara gelinceye değin toplumsal davranışları ilk olarak ailede öğrenir. Bu bakımdan çocuk toplumun ne olduğunu ilk olarak aileden öğrenmiş olur. Yani toplum ve çocuk arasındaki bağı aile kurmaktadır. Aile topluma geçiş sürecinde önemli bir bölge konumundadır ve geçirgenliği sağlamaktadır. Yani küçük toplumsal bir kurum olan aileden toplumun kendisine doğru geçiş sağlanmış olmaktadır. Tüm bu sebepler bağlamında aile toplum için vazgeçilmez ve hayati bir konumdadır (Birekul, 2016: 276).

Çocuk reşit olana kadar ailesine bağımlı olarak hayatını sürdürmekte, ailesinin sıcak ve güvenli ortamında yaşamaktadır. Ailesinin de dâhil olduğu kültür örüntüleri ile kimliğini bulmaktadır. Çocuğun hayata dair farkındalığının oluşmasında ailenin sahip olduğu ekonomik şartlar, anne-babanın eğitim durumu ve çevre önemli rol oynamaktadır. Toplumsal değişme süreci içerisinde ailenin konumu çocuğa verilen önemi ve değeri değiştirmektedir. Bu değişim olumlu ya da olumsuz yönde olabilmektedir. 1970’li ve 1980’li yıllarda çocuğun oyuncakları ve oyunları toplumsallaşmasına olanak tanırken günümüzde teknolojik gelişim ile birlikte sahip olduğu olanaklar çocuğu bireyselliğe ve yalnızlığa itmektedir. İnternet ile iletişim azalmakta iken bağımlılıklar artmaktadır. Anlamların içi boşalmaya başladığı için kültürel değer yargıları da olumsuzya yönelmektedir. Ayrıca kırsal kesimden kente göçler, son dönemdeki Suriyeli Mülteciler Sorunu gibi çevresel problemler güvenlik konusunda sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Yine son günlerdeki çocuk istismarı gerçeği de çocuğun toplumsallaşmasını kısıtlamaktadır.

1.2.6. Toplumsal Cinsiyet Açısından Aile

Toplum içerisinde insan belli rollere sahiptir. Kadının ve erkeğin kendi biyolojik ve fizyolojik özellikleri ile yaşamını devam ettirmesinin yanında toplum tarafından ona biçilen ve yerine getirmesi beklenen birtakım davranış kalıpları bulunmaktadır. Bu davranışların yerine getirilmesi durumu, duruş hali süregelen olduğundan roller halini almaktadır. Vatandaş'ın (2007: 31), da ifade ettiği gibi, cinsiyet temelinde şekillenen bu durum bilim çevrelerinde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri ile isimlendirilerek, birbirinden ayrı tutulmaktadır ve bu ayrımın tarihi yenidir.

Toplumsal Cinsiyet, önemi sebebiyle sosyolojinin konusu haline gelmiş ve bu konudaki çalışmalar ayrı bir çalışma alanı oluşturmuştur. Yine Vatandaş(2007: 31), bu çalışmaları 1972 yılında yayımlanan Sex, GenderandSociety' de açıklayan, AnnOakley; cinsiyet biyolojik açıdan erkek/kadın ayrımını anlatırken, toplumsal cinsiyet erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmakta olduğunu ifade etmektedir. Ancak aile açısından bakıldığında biyolojik olarak tanımlanan 'kadın-dişi ya da erkek-er' olma halinden farklı olan toplumsal cinsiyet kavramını Ecevit (2011: 4), şöyle ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyet tanımlamasından ziyade kültürel olarak kadın ve erkeğin tanımlanması ve kadın ya da erkeğe atfedilen rolleri karşılamaktadır. Toplum içerisinde mevcut roller ve bu rollere yüklenen anlamlar toplumsal cinsiyet kavramını karşılamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı toplumsal eşitsizliklerin feminist kuramlar tarafından gündeme getirilmesinden sonra daha çok önem kazanmış bir kavramdır.

Toplumdaki bu kadınlık ve erkeklik rolleri toplum tarafından oldukça açık ve kesin çizgilerle belirlenmiştir. Bu nedenle kadının ve erkeğin bu dişilik ve erlik hallerinin dışına çıkması mümkün değildir. Toplum buna hemen çeşitli biçimlerde tepki vermektedir. Aile toplumun aynası olduğuna göre kadın ve erkek arasında var olan ve aslında topluma yön veren bu ilişkiler bütünü aile içerisinde anlaşılmaktadır. Kadın ve erkek aile içerisinde yeni birtakım görevleri yerine getirmek ve fiziksel farklılıkları bir yana kendilerine dayatılan rollere bürünmek zorundadır. Erkek antropolojik geçmişinde de yer alan, -haneye yiyecek getirme-görevini yerine getirmeye devam etmektedir (Karkıner,2011:143).

Toplumsal cinsiyet konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, istatistiksel manada ortaya çıkan sonuçlarda kadın-erkek eşitliğinin özellikle kadının eğitimi ve kariyeri konusunda olmadığı, bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Kadının kimliğinin ve statüsünün erkeğe göre tanımlandığı ve yapılan anketlerin ve çalışmalarda ortaya çıkan istatistiklerinde erkeğe oranla daha çok olduğu görülmektedir. Aile içerisinde kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri de modern toplumlarda dahi erkeğe göre ve erkeğe bağlı olarak şekillenmektedir. Erkek izin vermediği sürece kadın çalışmamakta, çocuk mu yoksa kariyer mi? sorusuna bir yanıt aramak zorunda kalmaktadır (Karkiner, 2011: 142). Kadın ve erkeğin aile içerisindeki görünümleri toplumsallaşmakta ve rollerin dağılımı konusunda dayatmaların dışına çıkıldığında Karkiner'in de ifade ettiği gibi eşitlik tartışmaları başlamaktadır.

1.2.7. Ailenin Farklı Görünümleri

Ailenin farklı görünümleri bulunmaktadır. Pek çok açıdan aileye baktığımızda toplumun hem en küçük hem de en karmaşık birimini araştırdığımız bir gerçektir. Toplum içerisinde belli fonksiyonları yerine getiren ailenin toplum yapıları ile ilişkisi önem arz etmektedir. Aile bu yapılardan hem etkilenmekte hem de onları etkilemektedir

1.2.7.1. Sosyo-Kültürel Yapı İçinde Aile

İnsanların, yaradılışı ile birlikte sadece biyolojik özellikleri ile değil toplumsal ve kültürel olarak aile içerisinde ve aile ile birlikte konumlandıkları ve meydana getirdikleri toplulukları da aile olarak tanımladıkları görülmektedir. Toplumsal bağlamda evlilik ailenin meşruluğu ve doğacak çocukların da toplum tarafından kabul edildiğini belirtmektedir. Bu yüzden evlilik dışı hamile kalan ve çocuk doğuran kadınların toplumsal baskı ve dışlanmaya maruz kalmasına neden olmaktadır. Oysa evli kadının doğum yapması büyük bir heyecan ile karşılanmaktadır. Çünkü evli kadın meşru yollarla anne olmuştur.

Toplumsal normlar sadece evli kadınların çocuklarını değerli kılmakta ve o çocukların babasının kim olduğunun belli olması soy devamlılığı olarak görülürken evli olmayan kadının doğurduğu çocuk için bu durum ömür boyu kara leke olarak görülmektedir. Bu durum evlilik öncesinde evlenecek kadının bekâretini kanıtlamasına değin uzanan ve kadınlar üzerinden yürütülen toplumsal olarak kabul görennamus sorununu ifade etmektedir (Güvenç, 1979: 280). Sosyal yapıda aile bu tür durumların ortadan kalkması için evlilik ve aileyi önemli bir konuma getirmektedir. Evlilik toplumsal kabulün ve aile olmanın ön şartıdır. Toplumlar için aile bu sebepten kutsal sayılmaktadır.

Güvenç'in (1979: 30), de ifade ettiği ve yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi bütün insanlar bir ailedir. Antropologlar ve genetikçilerin yaptığı gözlemler ve araştırmalar, bütün insanların tek bir biyolojik ailenin (insan türünün) üyesi olduklarını göstermektedir. Ailenin önemi ve karmaşıklığı; hem toplumu inşa etmesi hem o toplum içerisinde kültürü meydana getirerek aileyi tekrar tekrar dönüştürebilmesinden kaynaklanmaktadır. Ailenin gelişim dönemlerine bakıldığında bu dönemlerin ailenin gelişimi ve problemlerin nasıl oluştuğunun anlaşılması açısından önem arz eder (Samancı ve Ekici, 1998: 47).

1.2.7.2. Hukuki Olarak Aile

Genel olarak hukuk ve aile ilişkisine bakıldığında sadece yazılı değil sözlü hukuk üzerinden de bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde kurallar yazılı hukuk haline gelmeden önce sözlü hukuk hükümleri uygulanmaktadır. Türk tarihine bakıldığında 'Türk' kelimesi tarih sahnesinde anılmaya başladığından beri iletişim yoluyla birtakım değişikliklere uğrayarak aktarılan ve Oğuz'un (2012: 104) da ifade ettiği gibi 'Kültür Kodları', 'Töre' olarak adlandırılan sözlü hukuk hayatımızın her noktasında yer almaktadır. Kınama, yabancılaştırma gibi davranış biçimleriyle de değiştirme ve dönüştürme aracı olarak da kullanılan bu örf, adet ve gelenekler, kentleşme ile birlikte yeni pratiklerle yer değiştirmiş ancak yine de etkisini kaybetmemiştir. Bununla birlikte töre hukuku hem evlilik hem de aile için gerekli koşulların sağlanmasında uzun süre belirleyici kurallar koymuştur. Türkiye'de yaygın olarak gündemde olan ve kullanılan sözlü

hukuk yani töre; çok eski tarihlere uzanan ve toplumsal kodlardan oluşan bir toplumun kültürel öğelerine göre şekillenen sözlü kurallar, evlenme ve aile üzerinde biçimsel ve süreç olarak değişimlere ve dönüşümlere uğrayarak belirleyici olmuştur. Günümüzde azalmış bir etkiye sahip olsa da hala devamlılığı olan sosyal kurallar şeklinde uygulanabilmektedir.

‘Töre Hukuku’ yaşanan deneyimler sonucunda oluşmuştur. Toplumsal yaşam içerisindeki davranışlar olumsuz birtakım sonuçları beraberinde getirmiş ve sonucunda belli yasaklar konulması icap etmiştir. Dünyada ve Türkiye’de her dönemde bütün çevrelerce kabul edilen yasaklar bulunmaktadır. Bunların başında da ‘Ensest Yasağı’ gelmektedir. Özellikle son dönemde gündemimizi meşgul etmekte olan taciz, tecavüz yasağı, küçük yaşta evlilik yasağı ve dünyada birçok ülkede serbest hale gelmiş olan ancak bizim ülkemizde yasak olan aynı cinsten evlilik yasağı. Bu yasaklar dünyada da pek çok farklı kültürde yasaktır.

İnsanoğlu yazı ile anlaşmaya başlamadan önce sözlü birtakım kurallara göre yaşamını devam ettirmekteydi. Önce söz var ise yazılı hukuk kuralları da sözlü hukukun yazıya geçirilmiş halidir. Ülkemizde evlenme, ailenin kuruluşu, kadın ve erkeğin aile içindeki konumu, boşanma ve çocuklar ile ilgili genel kuralları ‘Türk Medeni Kanunu’ belirlemiş ve koruma altına almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında 4721 Kanun Numarası ile yapılan düzenleme ve değişiklikler ile son olarak 22.11.2001 tarihinde yayımlanmıştır. (Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 8.12.2001 Sayı: 24607)

Türk Medeni Kanunu “Madde 1 - Kanun, sözüyle ve özüyle deşindiğı bütün konularda uygulanır. Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir. Hâkim, karar verirken bilimsel görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanır.”⁷

Türk Medeni Kanunu hükümleri sosyolojik açıdan bakıldığında ‘Türk Aile Yapısı’nın kendine özgü yapısı içerisinde örfler ve adetler ile iç içe oluşunu kabul etmiş ve gelenekleri koruma altına almıştır. Kabul edilmesi gerekir ki evliliğe hazırlık aşaması olan ‘Nişanlılık’ hali ve evlenme birtakım ritüellerden oluşmaktadır. Bu ritüeller örf, adet, gelenek ve din temellidir. Her ne kadar nişanlılık süresinin ne kadar olduğuna dair bir çalışma olmasa da nişanlılık süreci eşlerin birbirini tanıyacak

⁷(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <http://www.alomaliye.com/2001/12/08/turk-medeni-kanunu-4721-sayili-kanun/>

kadar uzun olması evliliğin devamında etkili bir duruma neden olmaktadır (Battal, 2008: 54). Böylece boşanmayla biten evliliklerin önüne geçmek için alınacak önlemlere nişanlılık süresi de eklenebilecek bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Medeni Kanunu aile hukuku ile ilgili kısım, İkinci Kitapta Aile Hukuku Birinci Kısımda Evlilik Hukuku Birinci Bölüm Evlenme Birinci Ayırımı Nişanlılık ile başlamaktadır. “Madde 118- Nişanlanma, evlenme vaadiyle olur.” Hükmü ile ‘evlenme vaaadinin evlilik olgusunun başlangıcını oluşturduğunu Türk Hukuku ile koruma altına alındığını belirtmektedir. “Nişanlanma, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça küçüğü veya kısıtlıyı bağlamaz.” ifadesi ile de evlilik yaşının ve ‘rıza’nın önemine vurgu yapmaktadır.⁸

‘Kısıtlı ve küçük’ kavramları ise reşit olma ve kısıtlılık halinin konu dışıdır. İkinci Ayırım “Evlenme Ehliyeti ve Engellerine” ayrılmıştır. “Madde 124-Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak buldukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.” hükmü yukarıda da bahsi geçen sözlü-töre hukukunda yer alan ‘çocuk yaşta evlenme yasağına’ karşılık gelmektedir. B. Evlenme engelleri kısmında ise I. Hısımlık “Madde 129-Aşağıdaki kimseler arasında evlenme yasaktır: 1. Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında, 2. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında, 3. Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında.” hükmü ise ensest evliliği yasağına işaret etmektedir.⁹

1.2.8. Türk Toplum Yapısında Aile

Türk aile yapısı ile ilgili yapılan araştırmalarda, İslamiyet Öncesi Türk Ailesi ile ilgili bilgi kısıtlıdır. Bu nedenle antropolojik ve arkeolojik araştırma sonuçları ve sözlü kültür, bu döneme dair ışık tutmaktadır. Doğan’ın ifade ettiği gibi yazılı kültüre

⁸(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <http://www.alomaliye.com/2001/12/08/turk-medeni-kanunu-4721-sayili-kanun/>

⁹(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <http://www.alomaliye.com/2001/12/08/turk-medeni-kanunu-4721-sayili-kanun/>

geç geçen Türklerde, destanlar, masallar, ninniler, tekerlemeler, atasözleri, efsaneler gibi sözlü kültür ürünleri ve Türk Destanları; Oğuz Kaan, Manas, Ergenekon, Türeyiş ve Yaratılış Destanları Türk aile yapısı hakkında önemli bilgi kaynaklarıdır (Doğan, 2009: 31). Ayrıca Çin'e yapılan akınlar ve yapılan alışverişler nedeniyle Çin'in sözlü ve yazılı kaynaklarından alınan bilgiler de Türk aile yapısına dair bilgi vermektedir.

Türklerin yazılı kültüre geçişi ile birlikte ilerleyen dönemlerde seyahatnameler, anı ve hatırat kitapları, kişi ve olay monografileri, Osmanlı dönemi için; Tahrir Defterleri, Şer'iyye Sicilleri (Mahkeme Kayıtları), Nüfus Defterleri, Esas Defterleri, Vukuat Kayıtları, Temettuat Defterleri, Tereke Defterleri ve Vakfiyeler önemli bilgi kaynaklarıdır. Ayrıca yine Doğan'a (2009: 126) göre Türk aile yapısı kültürel olarak gelenek ve din temelli bir özellik göstermektedir. Bu bilgi kaynakları verileri doğrultusunda Türk aile yapısının geçirdiği değişim ve özellikleri hususunda bir ayırım yapmak da mümkün olmaktadır.

Son dönemde yapılan araştırmalara göre Türk Ailesi, göçebe topluluk yapısına sahiptir ve dolayısıyla yerleşik hayatın gelenek ve görenekleri görülmemektedir. İslamiyet'e geçilmediğinden dinin baskın unsurlarına da rastlanmamaktadır. "Eski Türk Ailesi geniş aile değil de küçük, küçük aile tipinde idi ve dıştan evlenme 'exogami' esastı." (Donuk, 1982: 163) Ancak Ziya Gökalp'e göre Türk Ailesi bu dönemde beş aşama göstermektedir. "Boy, Sop, Soy, Pederi Aile ve İzdivaci Aile." Ayrıca Ziya Gökalp, "Eski Türk Ailesinde, Boy'dan İzdivaciaileye evriminin (tekâmül) tefeyyüz (ilerleme) şeklinde olduğunu belirtmektedir." (Doğan, 2009: 16-21). Ayrıca ailenin oluşumu hakkında İlgen'in (1999: 827) aktarımıyla, Eski Türk toplumunda ilk sosyal birlik olan aile, bütün İçtimaî bünyenin çekirdeği durumunda idi. Kan akrabalığı esasına dayanan ailede reis erkekti. Ailenin esas çekirdeğini baba, oğul ve torunlar oluşturuyordu. Evlenip giden kızlar ile onların çocukları aileden sayılmazlardı.

Dede Korkut gibi Türk destanlarına bakıldığında kadınlara hem eşi hem de çocukları tarafından verilen değer açıkça görülmektedir. İlgen'in (1999: 102) ifade ettiği gibi yine aynı metinde geçen 'ana-baba veya ana-ata' şeklinde geçen deyimler, erkeklerin eşleri için kullandığı 'hanım' sözcüğü, yine hakanlar için kullanılan bir deyim olan 'han' deyiminin saygı makamında kullanılan şeklidir ki kadına verilen

değeri göstermektedir. Ayrıca Türk tarihi içerisinde hiçbir belgede çok eşliliğin olduğuna dair bir kanıt olmaması, hiçbir etnografi çalışmasında çok evliliğe dair bir ibareye ve sonuca ulaşılmaması Türk aile yapısının tek eşliliğinin tarihinde olduğunun söylenmesine zemin hazırlamaktadır. Öyleyse, Türk aile yapısının temelini tek eşliliğe dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Fındıkoğlu, 1946: 272). Öte yandan eşi ölen kadının kocasının kardeşiyle evlendirme yani levirat, Türk geleneklerinde töre ile benimsenmiş bir durumdur. Bununla birlikte Türk aile yapısında kabul edilmeyen suçların başında zina gelmektedir ve cezası ise ölümdür (Donuk, 1982: 162).

Türklerin Müslüman olmalarından bugüne kadar aile yapısının özellikleri İslamiyet'in emirlerine göre şekillenmeye başlamıştır. Ancak uygulamalarda elbette ki farklılıklar görülmektedir. Kültürel biçimlenme gibi pek çok faktör ailenin bugüne gelmesinde etkili olmuştur. Yerleşik hayata geçiş ile birlikte artık 'köy-kasaba-şehir' kültürü ortaya çıkmış, coğrafi etkenler, ekonomik ve sosyal sebepler eski Türk ailesini Gökalp'in de dediği gibi bir bakıma ilerleme ile birlikte dönüştürmüştür. Yazılı kültüre geçilmiş ve İslamiyet'in kabulü ile birlikte Kuran-ı Kerim ve hadisler ile töreler, evlenme ve aile kurma, kadın ve erkeğin toplumsal rollerini değiştirmiştir.

Bu değişim süresinde bilge kişilerin desteği yadsınamaz. Hoca Ahmet Yesevi, Yusuf Has Hacib ve Kaşgarlı Mahmut'un ilk Müslüman Türk topluluklarına, günlük yaşam ve aile değerleri konusunda etki ettikleri belirtilmiştir. Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig adlı eserinde kadının daha geri plana çekilerek, evin içerisine girmesi gerektiğini belirtmiştir. Kadının erkekten sakınması gerektiğini anlattığını ifade eden Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ü Lügatit Türk adlı eseri, Dede Korkut kitabı (hikâyeleri), İbn-i Fadlan seyahatnamesi erken İslami dönem Türk aile yapısı hakkında bilgi vermekte olduğunu belirtmektedir (Doğan, 2009: 35).

Büyük Selçuklu Devleti döneminde, sosyo-kültürel yaşam içerisinde geliştirmiş oldukları örgütlenme biçimlerinin devlet yapısında da izlerini görmek mümkün olmaktadır. Özellikle Bizans İmparatorluğu ile temasları sırasında devlet ve saray kültüründen de etkilenmişlerdir. Bu dönemde aile üzerine yazılmış bir eser olmamasına rağmen Nasihatname ve Siyasetnameler gibi hem idari hem de kültürel anlamda bilgelik kitaplarında aile ile ilgili bilgi verildiği görülmektedir. "Bu eserler devlet adamları üzerinden topluma da 'nizamât' (çekidüzen) veren, bu itibarla da

toplumsal ve eğitimsel mesajları siyasal mesajlarından daha güçlü eserlerdir.” (Doğan, 2009: 39)

Nizam’ül-Mülk’ün Siyasetnamesi nasihatname özelliği taşımaktadır. Türklerin aile örgütlenmesi üzerine kurulan bir toplum olması itibariyle iktidar ve hükümetler, halk için yapılması gerekeni yapmak için vardır (Doğan, 2009: 39). İbn-i Batuta ‘Rihle Seyahatnamesi’ adlı eserinde o dönemin toplumsal hayatına dair bilgiler aktarmaktadır. Ahi Evran’ın kurmuş olduğu Ahilik Teşkilatı da, o dönemde kültür hayatına önemli katkı sağlamıştır. Çeşitli zanaat dallarında çalışan erkekler tarafından kurulan örgütün Türk ailesini ilgilendiren asıl boyutu ‘Bacıyan-ı Rum’ adını taşıyan yan kuruluşudur. Hacı Bektaş zamanında (669-1271) varlığı bilinen bu kadın örgütü ‘Fakiregan- Hanım Dervişler’ adıyla da anılır. Bu örgüte mensup genç kız ve kadınlar birbirlerine ‘bacı’ diye hitap ettikleri için bu örgüte ‘Bacıyan-Bacılar’ denilmektedir. Bu örgüt kadınların el sanatlarını üretirken erkeklerle yan yana çalıştığını, evden çıkarak iş hayatına girdiğinin bir göstergesidir (Doğan, 2009: 44-45). Selçuklular döneminde kültür öğelerinin örgütlere sirayet ederek, toplum yapısına ve devlet oluşumuna da katkı sağladığını söylemek kanımızca yanlış olmayacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu dönemi ile ilgili olarak önemli araştırmalar yapan İlber Ortaylı’nın (2006: 36) ‘Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek’ adlı kitabından oldukça fazla bilgi edinebileceğimiz bu dönemde, ailenin toplum açısından çok önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Geleneksel manada imparatorlukların sonuncusu olan ve birçok milletten oluşan imparatorlukta, bu milletlerin ortak yönlerinden en başta geleninin aile olduğunu belirten Ortaylı (2006: 36), ailenin bir üretim birimi olduğunu ve dolayısıyla vergi alınan bir birim olduğunu ayrıca imparatorluğun asker kaynağının da aile olduğunu ifade etmektedir.

İmparatorlukların çok kültürlü ve dine mensup topluluklar olduğu düşünüldüğünde Doğan’ın (2009: 45) da ifade ettiği gibi ailenin de bu durumdan etkilenmemesi kaçınılmazdır. Klasik dönem Osmanlı Toplumunu siyasal gücün olanca görkemine karşın geleneksel (kapalı) bir toplumdur ve aile, kültürün yayılma ve sürdürülmesinde başta gelen bir kurumdur. Dolayısıyla ulema ve sanatçılar aileyi merkeze alan pek çok eser vermişlerdir. “Kınalızade Ali Çelebi’nin üç ciltlik ‘Ahlak’ıAlai’ adlı eserinin ikinci cildi aileyi konu almaktadır. Aile saadeti ile de ilgili

nasihatler veren Kınalızade, tek eşliliği savunmakta; kadın, erkek ve aile içi rollerinin neler olacağı konusunda da bilgi aktarmaktadır” (Doğan, 2009: 86).

Osmanlı İmparatorluğu’nda ailenin konumu da zaman içerisinde değişimlerden etkilenmiştir. Yenileşme dönemi diye adlandırılan dönemde meydana gelen değişimler ile birlikte Tanzimat’a kadarki her türlü değişim de yine aile kurumu üzerinde etkili olmuş ve ailenin bu süreçte bazı değişimlere uğramasına neden olmuştur (Doğan, 2009: 89). Bunun yanında kadının değişimi aileyi ve ailedeki kadının konumunu da değiştirmiştir. Kadının değişimi, bu dönem ile beraber kadının toplumsal hayatta görünür olmasının yanında yavaş yavaş tahsil gören kadın sayısında artışın yaşanması gibi faktörler ile birlikte kadının ekonomik alanda kendini göstermeye başlaması ile aile içerisindeki roller ekonomik eksenli değişimlere uğramıştır (Ortaylı, 2006: 42).

Bu gelişmeler ışığında kadın hakları mücadelesinin de başladığı görülmektedir. “İmparatorluğun güvencesi ile ayrıca yüzünü batıya dönen Fatma Aliye Hanım, Şair Nigar Hanım, Fatıma Hayrunnisa Hanım gibi kadınlar bu dönemde haklar elde etme yolunda önemli adımlar atmışlardır” (Doğan,2009:109). Bu gayretlerin meyveleri ailenin bir kanununun olması ile alınmaya başlamıştır. Tanzimat döneminde nüfus sayımının yapılabilmesi için getirilen kanun ile birlikte ailenin nüfus sayımının nüfus dairelerince sağlanması ve 1926 Türk Medeni Kanununun kabul edilmesi ile aile kanunda yer edinmeye başlamıştır (Ortaylı, 2006: 42). Tanzimat Dönemi olan yenileşme döneminde sağlık, nüfus sayımı, eğitimde vb. gerçekleşen gelişmeler de ailenin yüzünü batıya döndürme konusunda önemli adımlardır.

Tanzimat Dönemi ile başlayan aileyi ve kadını konu alan modernleşme 1923’te Cumhuriyetin İlanı ile hızlanmıştır. 1924 Eğitim-Öğretim Hakkı, Kılık Kıyafet Kanunu, 1926 Türk Medeni Kanunu, 1930 Seçme Hakkı, 1933 Muhtar Seçilme Hakkı, 1934 Seçme ve Seçilme Hakkı gibi kadına verilen haklar doğal olarak Cumhuriyet Dönemi Türk Aile yapısını da değiştirmiştir. Kadının toplumsal yaşamdaki varlığı arttıkça çocuğun fiziki ve ruhsal ihtiyaçları daha fazla anlaşılmıştır. Kadının eğitim düzeyinin artışı, çocuğun aile içi eğitim kalitesini de arttırmıştır. Sanayi üretiminin artışı ile de ‘Çekirdek Aile’ yapısı kentte daha çok görülmeye başlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan ailenin değişimi hala devam etmektedir. ‘Geleneksel Aile’ gerçekten ‘Çekirdek Aile’ye tamamen evrilmiş midir? tartişması hala devam etmektedir. Ancak aileler fiziki ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına göre yaşamlarını biçimlendirmektedirler. ‘Boşanmalar fazlalaştı’, ‘aile kurumu tehlikede’ gibi söylemler de son dönemdeki tartişmalardan birisini oluşturmaktadır. Samancı ve Ekici (1998: 47), Türk geleneksel aile yapısındaki değişimlerin, hiyerarşiyi azaltırken bir yandan da duygusal beraberliği ve bireylerin bağımlılığını azalttığını dolayısıyla da kuşak sorunlarına ve ailenin kendi gelişim dönemi sorunlarına katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. İçinde bulunduğumuz zaman diliminin özellikleri ve teknolojidaki gelişmeler ile birlikte ailenin sahip olduğu özellikleri yitirdiğini söylemek mümkün olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BOŞANMA

2.1. Boşanma Kavramı

Geçmiş yaşantıları, alışkanlıkları farklı iki insanın bir araya gelerek aynı çatı altında yaşamaları, ortak paydalarda buluşarak yeni alışkanlıklar edinmeleri zordur. Bunu başaramadıklarında çeşitli sebepler ile evlilik birliği sarsılabilir ve eşler artık bir arada bulunamaz hale gelebilirler. Evlilik bağı çiftlerin mutlu bir hayat, bir arada yaşama isteği, karşılıklı sevgi, saygı ve güven duygusu gibi duygu paylaşımları için kurulmakta iken bunların eksikliğinde ise eşler ayrılık kararı alarak boşanmayı tercih etmeleriyle bu bağ bozulur. Boşanma evlilik bağının yasal olarak sonlandırılmasıdır (Tarhanacı, 2017: 89).

Boşanma tüm toplumlarda takip edilen bir olgudur. Diğer yandan, boşanma evlilik için istenmeyen bir sonuç doğurmaktadır. Boşanma, sosyal yaşamın en küçük birimi olan aileyi yıkmaktadır. Eşler arasındaki bu yasal durum toplumda, eşler, çocukları ve akrabaları arasında başlar ve toplumun genelinde hissedilen dolaylı sonuçlara yol açar. Bu durum da toplumsal alanda sosyal bir sorun yaratır (Ayhan, 2018: 3).

İki insan evlilik bağı ile birbirlerine bağlanıp bir aile meydana getirdiği birlikteliklerine boşanma ile son verirler. Her ilişkide olduğu gibi her evliliğin de kendine ait bir iç dinamiği bulunmaktadır. Günümüzde boşanmanın hemen hemen her toplumda artmış olması evli kalma durumunda meydana gelen isteksizlikten ziyade kişilerin geleneksel sistemden farklı olarak değişime uğramış yaşam tarzından, evlilikten beklentilerin farklılaşmasından, aile bireyleri ve çocuk için mutsuz bir evliliği sürdürmenin doğru olmamasından kaynaklandığı ve boşanmanın bu faktörler üzerinden arttığı düşünülmektedir. Evliliklerin çoğunun artık boşanmayla sonuçlanması da evliliğin kendisinden kaynaklanan bir doyumsuzluk değil de evliliği ödüllendirici ve tatmin edici bir ilişki haline getirme kararlılığındaki artışın bir belirtisi olarak görülmektedir (Aydın ve Baran, 2010: 122).

Belli bir kültür düzeyine ulaşmış ve evliliği sosyal bir kurum olarak kabul etmiş toplumlarda boşanma hakkı, bazı yasa ve geleneklerle kısıtlanmış; fakat hiçbir zaman ortadan kaldırılmamıştır(Yıldırım, 2004: 60). Zira boşanma, evliliğin sürdürülmesi imkânsız görüldüğünde başvuru olan bir olgu olmuştur. Boşanma ülkemizde geçmişte genellikle istisna bir durumdur ve nihayetinde eşlerin yararına bir gerçeklik olarak toplumsal yaşamda bulunmuştur. Dolayısıyla boşanma son döneme kadar sadece bir olgu olarak kalmış, bir soruna dönüşmemiştir (Ayhan, 2018: 15).

Her ailenin boşanmaya ve boşanma sürecine tepkisi farklıdır. Kimi aileler boşanma sürecini kolay atlatabilirken, kimi aileler uzun süreler boyunca çekişmeler, kavgalar ve tartışmalar yaşamaktadır. Boşanmak, çiftlerin birbirinden uzaklaşması, yabancılaşması, ilişkilerinden beklentilerinin karşılanmaması, eski güzel günlerin olmadığı ve tatminsizliklerin arttığı bir sürecin sonunda birlikteliklerine yasal yolla son verme durumlarını açıklayan bir ifadedir (Zara, 2013: 18).

Boşanma ilk bakışta bireysel bir durum gibi görünse de toplumun çekirdeğini oluşturan aile birliğinin bozulmasına sebep olması dolayısıyla toplumu ve devleti ilgilendirmektedir. Aile toplumsal oluşum içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Öyle ki toplumların gelişmişlikleri, sağlıklı olması, ahlaki değerleri, hukuksal ve ekonomik belirleyicilerin gücü gibi konularda aile belirleyici bir rol üstlenmektedir (Özgüven, 2001:306). Aile politikaları ile devlet bu önemli hususta düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemeler boşanma konusu içinde gerçekleştirilmektedir.

Ailenin değişim sürecinde boşanmanın etkisi çok fazladır. Çünkü günümüzde boşanma oranlarının artışında normatif değişkenler bulunmaktadır. Artık çiftler bir arada kalmalarının oluşturduğu sorunlardan, uyumsuzluk süreçlerinden ve çatışma durumlarından kurtulmak için boşanmaya doğru daha çabuk eğilmektedirler. Oysa eskiden çiftler süreç ne kadar yıpratıcı da olsa boşanma kararına kolay kolay ihtimal vermemekteydiler. Burada yaşam tarzının hızlı bir değişim sürecinde olması ve bireylerin bu değişimlerden etkilenme oranına bağlı olarak mevcut sınırları daha çok zorlamaktadırlar.

Değişim sürecinin aile birliğinin lehine gelişmesi ve boşanma oranlarının aşağıya çekilmesi uyum süreci ile mümkün görülmektedir. Bilinmelidir ki her ailenin kendine has sorunları ve bu sorunlarla baş etme yöntemleri bulunmaktadır. Bu da

boşanmanın hangi ailede nasıl algılandığını ve sınırların nerede aşıldığının anlaşılması konusunda yararlı bir bilgiyi sunacaktır. Eğer ailenin kırılma noktaları bilirse boşanmayı etkileyen faktörlerde gün yüzüne çıkacak ve böylece çözüme ulaşmak daha etkili olacaktır (Korkut, 2012: 103). Yapılan araştırmalarda boşanma nedenlerine bakıldığında da boşanma deneyimi olan bireylerin aynı grupsal özelliklere sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Bu sebeple bireysel farklılıkların ve daha birçok etkenin boşanma sürecini etkilediği göz ardı edilmemelidir (Korkut, 2012: 102).

Boşanma, aile birliğini sona erdirmesinin yanında tek ebeveynli aileleri de meydana getirmektedir. Sosyolojik olarak bakıldığında da boşanmanın son dönemde artışı ile birlikte de tek ebeveynli ailelerin de arttığı görülmektedir. Ebeveynlerden birinin çocuk ile daha çok zaman geçirdiği ve bakımının çocuğun tek ebeveyn ile karşılandığı, çocuğun sorumluluğunun büyük çoğunluğunu ya da hepsinin tek tarafa kaldığı aile tipi tek ebeveynli aile biçimidir (Demir ve Çelebi, 2017: 111). Boşanma sonucunda tek ebeveyn olunan durumlarda velayet kavramı karşımıza çıkmaktadır. Velayet, çocuğun kimde kalacağı sorusuyla başlayıp anne babanın yükümlülüklerinin belirlenmesini ifade etmektedir.

Ülkemizde boşanmalarda genellikle velayet anneye verilmekte olduğundan çoğunlukla anne tek ebeveyn olarak çocukların sorumluluğunu üstlenmektedir. Demir ve Çelebi'nin (2017: 126) tek ebeveynli aileler ile yaptığı çalışmada ayrılma, boşanma ve vefat sebebi tek ebeveynli aileler çalışmanın konusu olmuştur. Vefat sebebi, boşanma ve ayrılma sebepleri sonucunda ortaya çıkan sorunların farklı olduğu gözlenmiştir. En önemli sorunun ekonomik olduğu görülmüştür. Çocuklar ile ilgili olarak ise anne babası ayrılmış çocukların psikolojik olarak daha fazla risk altında olduğu söylenebilmektedir. Çocukların genellikle mutsuz, agresif ve üzgün olduğu ayrıca şiddete eğilimli oldukları gözlenmiş ve iletişim problemi yaşadıkları ve çoğunlukla psikolojik destek aldıkları ifade edilmiştir. Tek ebeveynli aile kavramının birçok sebebi bulunmaktadır. Burada boşanmadan dolayı oluşan tek ebeveynli aileler üzerinde durulmuştur. Bu durum ilerleyen bölümlerde detaylıca tartışılacaktır.

2.1.1. Boşanma Unsurları

Boşanmanın birtakım unsurları bulunmaktadır. Bunlar resmi bir evliliğin bulunması, evliliğin sağlıklı yürümemesi ve mahkemenin karar vermesidir. Boşanmadan söz edebilmek için öncelikle ortada sonlanabilecek bir evliliğin bu evliliklerin de meşru ve resmiyette bir karşılığının olması gerekmektedir. Resmi olmayan evlilikler için boşanmadan söz etmek mümkün olmamaktadır. İkinci olarak da mevcut evliliğin sağlıklı yürütülmemesi gerekmektedir. Bu noktada çiftlerarası uyum ve ilişkiden doyum gibi birçok faktör etkili olmaktadır. Evliliğin artık çiftlere zarar verdiği ya da mutlu etmediği durumlar evliliğin sonlanması için gerekli koşullara zemin hazırlamaktadır. Son olarak da ayrılık kararı alan çiftlerin mahkemeye başvurması ve mahkeme tarafından ayrılığın onaylanması gerekmektedir.

2.1.1.1. Resmi Bir Evliliğin Bulunması

Boşanma, şeklen, medeni hal sicilindeki (nüfus kütüğündeki) “evli” kaydının değiştirilmesi sonucuna yönelik bir mahkeme kararı ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle mahkemece boşanma kararı verilebilmesi için davacı ile davalı arasında hukuken devam etmekte olan bir “evlilik” ilişkisi bulunmalıdır. Bu ilişkinin fiilen bir aile ilişkisi şeklinde olup olmadığı, varsa aile ilişkisinin sağlıklı olup olmadığı gibi hususların önemi yoktur (Battal, 2008: 22). Evliliğin varlığından söz etmek için resmi kurumlarca onaylanmış ve teyit edilebilirliğinin olması gerekmektedir. Bu yüzden dini nikâh veya başka yöntemlerle gerçekleşen evliliklerin resmiyette tezahürü olmayacağı için bu evliliklerin sonlanmasında boşanmadan da söz edilemez.

2.1.1.2. Evliliğin Sağlıklı Yürümemesi

Medeni Kanunun¹⁰ 129 ile 134. Maddelerinde belirtilen hallerde hâkim tarafından ‘Evliliğin Sağlıklı Yürümediğine’ bağlı olarak boşanma kararı

¹⁰(Erişim Tarihi: 25.04.2020)<http://www.alomaliye.com/2001/12/08/turk-medeni-kanunu-4721-sayili-kanun/>

verilmektedir. Ancak görünüşte bu hallerden biri öne sürülerek farklı amaçlara ulaşmak istenebilir. Bazı durumlarda evlilik normal evlilik bağı için değil de çiftlerin çıkarları doğrultusunda kurulmaktadır. Bu tür evliliklere yurtdışında yaşamak ve çalışmak için yapılan evlilikler, vatandaşlık alabilmek için yapılan evlilikler veya eşlerin alacaklı davaları için mal varlıklarını koruma altına almak için yaptıkları boşanma gibi sebeplerden kaynaklı sahte evlilik veya boşanmaları ifade etmektedir (Battal, 2008: 23). Evliliğin sağlıklı yürümediği kararını alabilmek için çiftlerin mevcut durumdan hoşnutsuz olduğunu bildirmesi ve bu durumun tespit edilebiliyor olması gereklidir.

2.1.1.3. Mahkemenin Karar Vermesi

Boşanma evliliğin bitmesi halidir. Yani boşanmadaki başlıca koşul ortada bir evliliğin olmasıdır. Evlilik medeni halin değişmesinde bir etken olduğu gibi boşanma da medeni halin yeniden düzenlenmesini gerektiren durumlardandır. Dolayısıyla boşanma, medeni halin değişmesinde başlıca faktörlerden biridir (Battal, 2008: 24). Evli olan eşlerin adli sicillerine ‘boşanmış’ ibaresinin işlenmesi mahkemenin kararının kesinleşmesi ile birlikte olmaktadır. Mahkemenin aile üyelerinin artık resmiyette birer yabancı olduğu kararını vermesi ile boşanma gerçekleşmektedir.

2.1.2. Boşanma Süreci

Hukuken boşanmanın gerçekleşmesine kadar ki geçen süre zarfında yaşananlardan yara almamak eşlerin tutumuna bağlıdır. Burada bahsetmiş olduğumuz davranış biçimi ya da biçimleri, geçmişte evlilik sürecinde yaşananların bir yansıması olmaktadır. Boşanma olgusu kendi içerisinde yol almaktadır. Boşanma kararı ile meydana gelen olayların bir örüntüsü bulunmaktadır. Bu örüntünün ilk basamağı duygusal gerilim aşamasıdır. Duygusal boşanma, eşlerin karar alma sırasında etkili olan bütün olay ve duyguları ifade etmek için kullanan bir terimdir. Burada yaşananların birikmesinin son raddeye varması görülür. Buradan sonra artık birey kendisini evlilikten uzaklaştırmaya başlar böylece duygusal boşanma gerçekleşmiş olur. Duygusal boşanma, evliliğin sona ermesi ve boşanmanın

kesinleşmesinden sonra bile etkileri olan bir sürecin hem başlangıcı hem de devamlılığı niteliğindedir. Kişinin eşinden dolayı yaşadığı bütün kırgınlıklar kızgınlıklar bu dönemde iyice belirginleşir ve kişi bunları gün yüzüne çıkararak duygularının dışavurumunu gerçekleştirmiş olur. Buradan sonra aile bireyleri ile yeniden tanımlama süreci başlamış olur (Korkut, 2012: 99).

Boşanma çiftlerin yeni yaşamlarına ve yeni ilişkiler ağına geçişinin başlangıcıdır. Boşanma bir takım zorunlu geçişi ve yeniden şekillenen ilişkileri de beraberinde getirmektedir. Burada bireyler alışık ve aşınası olduğu kişilerin ve durumların sona ermesine tanık olmaktadır. Bilindik şeylerin yerini yeni ve bilinmedik, yabancı olunan şeyler almaktadır. Böylece boşanma çiftlerin yaşamlarının dönüm noktasını oluşturmaktadır (Korkut, 2012: 103). Boşanma süreci insan hayatında büyük bir travma yaratmaktadır.

Boşanma hem eşler açısından hem de çocuklar için zor bir süreçtir. Bu durum boşanmanın tanımında da olduğu gibi basit bir süreç değil çok komplike bir durumdur. Yani boşanmanın sadece mahkeme kararı ile evliliğin bitmesi olarak görülmemesini ve ardından yaşananların vahametini de anlamayı gerektirir. Bu sebeple boşanma, öncesi, sırası ve sonrası süreçte bireyde yıkıcı bir takım tahribatlar bırakan sosyal bir sorundur (Özgüven, 2001: 310). Boşanma ile eşler arasındaki tüm bağların kopması çocuk sahibi iseler mümkün olmamaktadır. Bu sebeple çocuğun velayetinin kimde kalacağı, diğer eşi ne kadar zamanda bir görebileceği genel hukuk kuralları ile belirlenmiştir. Eşlerin arasında varılan kararlara göre de sürecin bu kısmı yönetilebilir. Boşanmanın hukuken gerçekleşmesi ile birlikte eşler birbirleriyle iletişime devam etmek durumundadırlar. Çocuğun fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarının karşılanması için eşlerin bir ortak payda oluşturmaları zorunlu hale gelmektedir.

Boşanma olgusu nedenleri ve sonuçları bakımından karışık olan ve anlaşılması zor bir süreçtir. Çünkü kimi çiftler mutsuz olsalar dahi ilişkilerini sanki hiçbir sorun yokmuş gibi devam ettirebiliyorken kimi çiftler ise ortada bir sorun yokmuş gibi devam ettirdikleri evliliklerini birden bire bitirme yoluna gidebilmektedirler. Bu durum da evlilikte mevcut sorunların evliliğin kalitesinden bağımsız sorunlar oluşturabileceğinin göstergesi olmaktadır (Marshall,1999:224). Yani evliliği bitirme kararı alanlar evlilik kalitesi ve doyumu düşük olanlardır demek çok da doğru bir çıkarım olmayacaktır.

Boşanma, psikolojik bir stres kaynağıdır ve Amerika'da stres kaynakları araştırmasından (Holmes ve Holmes,1970 ve Holmes ve Masuda,1974) aktardığına göre eşin ölümünden sonra stres kaynağı olarak ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye'de Salomon Sorios tarafından 1982 de yapılan stres araştırmasına göre ise boşanma stres kaynağı olarak 13. sırayı almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta hem stres kaynaklarının toplumdan topluma değişmekte olduğu hem de bu kaynaklar içerisinde boşanmanın yerinin de sıralamaya göre yer değiştirmekte olduğudur (Cüceloğlu,2012:322-323). Ailenin oluşum aşaması olan evlilik sürecinden başlayarak ailenin sağlıklı olarak devamını engelleyen birçok neden bulunmaktadır.

Aileyi oluşturan eşler tanışma, nişan, evlilik gibi aileyi bir araya getiren süreçlerden geçerek aileyi kurarlar. Daha sonra eşler çocuk sahibi olurlar. Çocuğun büyütülmesi, evliliğin olgunlaştığı evlilik evresi, anne babanın çocuktan ayrılma ve çocuğun evi bırakıp yeni bir hayat kurma evresi ve son olarak da yaşlılık ve beraberinde emeklilik evresi gelmektedir. Bu evreler aileyi oluşturan geliştiren ve sonuca ulaştıran sağlıklı bir ailede olan evrelerdir. Eğer ki ailenin gelişim evrelerinin birinde sorun yaşanır ise aileler o evreye takılı kalıp bir sonrakine geçemeyecektir. İşte bu durum beraberinde boşanmayı ve bir takım başka sorunları da getirmektedir (Samancı ve Ekici, 1998: 47). Samancı ve Ekici'nin de bahsettiği gibi aileyi olumsuz olarak etkileyen sebeplerin her biri hem yaşananlar hem de etki derecesi olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Amerika'da ve Avrupa'da yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde boşanma sebeplerinin toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık arz ettiği görülebilmektedir.

2.1.2.1. Boşanma Öncesi

Eşlerin evliliği sonlandırma kararına doğru ilerlemeleri ve evliliği bitirme kararlarını fark etmeleri evlilikten boşanmaya doğru izleyen bir sürecin geçiş evresidir (Korkut, 2012: 103). Boşanmaya geçiş sürecinin aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamalar altı tanedir. Öncelikle eşlerin birbirinden uzaklaşmaları ve yabancılaşmalarına neden olan duygusal boşanma aşaması gelmektedir. İkinci olarak duygusal boşanmanın daha somut hali ve resmi olarak evliliği bitiren yasal boşanma

aşaması gelmektedir. Üçüncü olarak, yasal olarak ayrılan çiftlerin mal paylaşımı, nafaka gibi durumların çözüme ulaşmasını sağlayan ekonomik boşanma aşamasıdır. Dördüncü olarak, çocukları bulunan ailelerin boşanma neticesinde çocukların kimde kalacağı belirlendiği velayetin kararlaştırıldığı aile boşanması aşamasıdır. Beşinci olarak sosyal roller ve onların sonuçlarının yeniden hesaplandığı, yeni bir takım sosyal özelliklerin kazanıldığı sosyal boşanma aşamasıdır. Son olarak da, tarafların yeni yaşamlarına yeni ilişkilerine yeni benliklerine alışma ve kabullenmenin yaşandığı psikolojik boşanma aşamasıdır (Özgüven,2001: 310). Boşanma aşamalarının herhangi bir aşamasında takılı kalan taraflar ve aileler için tam bir boşanmadan söz edilemez.

Boşanma öncesindeki süreç, sorunların çözümsüz olduğunu iki tarafın da fark etmesi ile başlamaktadır. Yaşanan çatışmaların şiddetine bağlı olarak karar alma süreci kısalmaktadır. Ancak boşanma kararı verilmeden önce eşlerin duygularından emin olarak son bir kez düşünerek, kendilerine birtakım sorular sorması gerekmektedir. Verdikleri boşanma kararını çocuklara nasıl söyleyeceklerini kendi aralarında konuşarak karar vermelidirler. Eşlerin birlikte, kesin ve net bir dille, basit ifadelerle ve birbirlerini suçlamadan çocuklarına neden boşanmaya karar verdiklerini ve bundan sonraki süreçte neler olacağını anlatmaları gerekmektedir. Bu konuşmayı yapmadan önce bir uzmandan yardım istemeleri yararlı olacaktır.

2.1.2.2. Boşanma Sırası

Eşlerden birinin evi terk etmiş olduğu ve ayrı yaşamaya başlanılan bu süreç hukuken boşanmaya kadar sürmektedir. Davanın açılması eşlerden birinin boşanma için başvurması ile başlar. Duruşmanın ne zaman olacağı resmi makamlarca bildirilinceye kadar belli bir süre geçmektedir. Bu süre eşlerin ayrılık sürecini yaşadığı ve kendilerine ‘Acaba doğru mu yapıyorum?’ sorusunu sıkça sordukları bir zaman dilimidir. Çocukların ayrılığa alışmaya çalıştıkları bu süreç oldukça zor bir süreçtir. Evden giden eşin bu süre içerisinde çocukları görmek istemesi gayet doğaldır. Eşlerin yaşanan bu sürecin bir kriz süreci olduğunu fark etmeleri ve bu krizi çocuklar açısından doğru yöneterek, çocukların olumsuz etkiler almasını önlemeleri gerekmektedir.

2.1.2.3. Boşanma Sonrası

Eşlerin boşanma davasının tutanağını imzalamaları ve Yargıtay sürecinin de geçmesinin ardından boşanma gerçekleşmiş olur. Boşanmayla birlikte kişilerin yaşamlarında kayıplar meydana gelir. Bu kayıplardan en önemlisi çiftlerin birbirini kaybetmesidir. Bu yüzden boşanma sonrasında bireyler kayıp acısından kaynaklı sorunlar yaşarlar bu sorunlardan biri de kayıplardan kaynaklı duygusal sorunlardır. Bireyler zamanla bu duygu halinden çıkarak toparlanırlar. Bununla birlikte kişilerin kaybettikleri aslında evlilikle birlikte yeşermiş olan birlikte mutlu bir geleceğin olacağı umududur (Eryorulmaz, 2013: 54).

Boşanma ilamının alınmasıyla birlikte eşler için artık kesin olarak her şey değişmiş ve onlar için yeni bir hayat başlamıştır. Eşler bu dönemde de ‘Acaba doğru mu yaptım?’ sorusunu kendilerine sormaya devam etmektedir. Geçmişe dönülerek yaşananların bir tahlili yapılmakta ve tüm duygular tekrar su yüzüne çıkmaktadır. Öfke, kızgınlık, kin hatta nefret duyguları şiddetli olarak hissedilmekte ancak bir süre sonra hafiflemektedir. Çocuklar için rutin bozulmuş ve velayetleri konusunda karar verilmiştir. Eşlerden velayet sahibi olanın yanında yaşamak için evini değiştirmek zorunda kalan çocuklar için her şey biraz daha zor olacaktır. Evliliğin yasal yollarla sonlandırılması kişilerde ruhsal ve duygusal bir takım sorunların oluşmasına neden olabilmektedir. Bununla birlikte boşanma aile fertlerinin dağılmasına ve aile birliğinin yıkılmasına da neden olur. Yani boşanma bütün aile bireylerini derinden sarsan yıkıcı bir olaydır (Özgüven, 2001:315). Birol, Temel ve Aydın’ın 2017 yılında Karaman İlinde yaşayan ve Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü’ne kayıtlı 10 boşanmış kadın ile yaptıkları çalışmada karar verme, kaygı ve umutsuzluk düzeyleri belirlenerek boşanma sonrası yaşamları psiko-sosyal açıdan değerlendirilmiştir. Sonuçta elde edilen veriler doğrultusunda birçok olumsuz faktöre rağmen karar verme düzeyleri yüksek iken durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ile umutsuzluk düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

2.1.3. Boşanmanın Farklı Görünümleri

Boşanma önemli bir toplumsal olaydır. Boşanma ile birlikte toplumsal olarak önemli bir kurum dağılmaktadır. Boşanma sonrasında birçok açıdan aile değişim yaşamaktadır. Boşanma toplumsal etkileri olan bir kavramdır. Toplumsal alanda ve dini alanda boşanmanın farklı etkileri görülebilmektedir. Öncelikle sosyal hayat açısından boşanmaya bakıldığında kişilerin toplumsal statülerinin ve rollerinin değiştiği ve yeniden şekillendiği görülmektedir. Toplumun bakış açısından boşanma hoş karşılanmamakta ve bu bireyleri yıpratıcı bir süreç oluşturmaktadır. Dini açıdan bakıldığında ise boşanma bazı zaman dilimlerinde katı şekillerde reddedilse de bazı zaman dilimlerinde kabul görmektedir. Boşanmaya karşı, dinden dine ve toplumdan topluma ve hatta aynı toplum ve dinde zamandan zamana farklı yaptırımlar veya tepkiler oluşabilmektedir.

2.1.3.1.Sosyo-Kültürel Açıdan Boşanma

Ailenin boşanması devletin hukuk kuralları çerçevesinde gerçekleşmekte ve her iki tarafa önemli sorumluluklar yüklemektedir. Sosyal Güvenlik Politikaları aracılığı ile eşlerin ve çocukların mağduriyeti yasalara dayanarak koruma altına alınmak durumundadır. Nitekim bu koruma Türk Medeni Kanunu ve yayınlanan Kanun Hükmünde Kararnameler vb. usuller ile uygulanmaktadır. Örneğin nafaka ve tazminatların ödenmesini aksi halde faizi ile zorla alınması güvence altına alınır. Her iki tarafın da çocuk ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmediği hallerde çocuk ya da çocuklar devlet güvencesine alınır. Boşanma sonrası eşlere ve çocuklara fiziksel ve ruhsal sağlık destek hizmetleri verilmektedir. Boşanmalar, eşlerin işgücü kayıpları, çocuklarda suça eğilim, üreme hızındaki düşüş gibi olumsuz etkilere sebep olmakta; toplum yapısına ve ülke ekonomisine kayıplar verdirilmektedir. Kişisel ruh sağlığı açısından ise her iki tarafın toplum tarafından başarısızlık ile yargılanmasına sebep olmaktadır.

2.1.3.2.Dini Açıdan Boşanma

İlk çağlardan beri inanç sistemleri, yasaklar ve sınırlamalar getirerek insan ilişkilerine yön vermiştir. Boşanma ve din ilişkisi, dinin cinsel ilişkiye ve üremeye evlenme yoluyla izin vermesi bakımından önemlidir. Evlilik dışı cinsel ilişki tüm dinlerde yasak kılınmıştır. Medeni Kanunumuzda da boşanma nedenlerinden ilki 'zina' olarak kabul edilmektedir. Dinlere göre aile kutsaldır. Bu kutsallığın aileye atfedilmesi, hem toplumun sosyolojik manada çekirdeği olması hem de üreme işlevinin gerçekleşmesine serbest olan ortam olması ile ilintilidir. Dinler toplumlar üzerinde büyük etkileri olan kurumlardır. Din toplumsal alanda düzenleyici rolleri üstlenebilmekte ve olayları toplumsal alan içerisinde meşrulaştırma ya da bir arada tutma gibi fonksiyonları da yüklenmektedir (Tekin, 2013: 236).

Din; aile içerisinde erkek ve kadının nasıl davranması gerektiği, kadının ve erkeğin görevleri, topluma nasıl fayda sağlanabileceği, evliliğin ilk adımı olan nişan ve nikâhın nasıl kıyılacağı, evliliği bozacak ve aile birliğini sarsacak nedenler gibi ailenin toplum içerisindeki konumu hakkında bilgi vermekte, tavsiyelerde bulunmakta ve bu konularda konulan yasaklara vurgu yapmaktadır. Bunlar tüm kutsal kitaplarda bulunmakta ancak şekli ve anlatış biçimi farklı olmaktadır. Kuran'ı Kerim dışındaki kutsal metinlerde öyküleşmiş olarak anlatılan kıssalar dolaylı olarak dersler vermektedir. Kutsal metinlerde insan vücudu konusunda bilgiler verilmekte, eşler arasındaki cinsel ilişkinin zamanı, nasıl olması gerektiği ve üreme işlevinin gerçekleştirilmesine vurgu yapılmaktadır. Zina ve ensestini tüm kutsal metinlerde yasak olduğu belirtilmekte ve soyun devamı ve sağlığı açısından zararları anlatılmaktadır.

Din insanlık için vardır dolayısıyla insanın yaratılışı ile birlikte dini kurallar yoluyla toplum içerisinde insanı konumlandırmak gibi bir görevinin olması da doğaldır. Yasaklanan şeyler yine de gerçekleştirilmekte ve sonuçları tanrının bağışlayıcılığına bırakılmaktadır. Elbette yasaklara karşı merak insanın aczine de işaret etmektedir. İnsan tanrı karşısında aciz ve güçsüzdür. Bu aciziyet onun nefis mücadelesi ile sınılanmasını gerekli kılmaktadır. Erkeğin kadına ve kadının erkeğe karşı acizliği biyolojik olarak da ifade edilmiş, kadın ve erkeğin toplum içerisinde konumları da bu mücadele içerisinde belirlenmiştir. Aile de işte bu noktada önemli bir rol oynamaktadır (Mevdudi, Ebu'l Al'a, 1991).

Hıristiyanlıkta Boşanma

Hıristiyanlıkta aile ve evlenme dini bir mesele olarak görülmektedir. Kilisenin evlenme akdini gerçekleştirme mekânı olması da buna bir örnektir. Hıristiyanlık çoklu evliliklere yasak koymamıştır. Kendi içerisinde ayrılan mezheplerden olan ‘Katolik Mezhebi’nde boşanma yasaktır. ‘Ortodoks Mezhebi’nde Ortodoks Kilisesi boşanmaya ve üçüncüye kadar yeniden evliliğe izin verir. Hıristiyanlık dini, evlenmeyi üreme noktasında kutsal saymakta ancak cinsellikten Tanrıya ve kutsala ulaşma eylemine engel olacağından uzak durmayı öğütlemektedir. Rahip ve rahibelerin cinsellikten arınması ve evlenmemesi buna bir örnek oluşturmaktadır. Vatikan Hıristiyanlık dininin en yüksek ruhani yapısıdır ve Papa’nın evlilik, aile, cinsellik, kürtaj, küçük yaşta evlilik ve homoseksüellik ile ilgili düzenlemeleri de önemlidir. Protestanlık aileyi gündelik manada değerlendirmekte, Katolik ve Ortodoks Mezhebi daha radikal yasaklar koymaktadır (Tekin, 2013: 251). Zina Hıristiyanlıkta da haramdır. (Matta, 5,27-32. Ayet) Boşanma (Matta, 19,3,9. Ayet) te belirtildiği gibi tasvip edilmemektedir. Evlenme ile ilgili olarak da yine Kitab-ı Mukaddes’te 10.11. ve 12. Ayette üreme yetisine sahip olduğu takdirde evlenilmesi gerektiği belirtilmektedir.

İslamiyet’te Boşanma

Din ve insan ilişkisi Kuran-ı Kerim’de Hz. Âdem ve Hz. Havva ile başlamaktadır. Hz. Âdem’e eş olarak Hz. Havva gönderilmiş, üremek ve çoğalmak, Allah’a kulluk etmek fonksiyonlarını yerine getirmeleri beklenmiştir. Aile kavramı böylece kutsallaştırılmış ancak dini manada konumlandırılmamıştır. Evlilik akdi için ‘Cami’ gibi kutsal bir mabette evlenmeniz zorunlu değildir. “Bakara Suresi 241. Ayette, evliliğin üreme ve soyun devamı konusuna gönderme yaparak kadın ve erkeğin arasındaki ilişkinin tarla ve çiftçi arasındaki ilişki kadar ciddi olduğunu ifade etmektedir” (Mevdudi, Ebu'l Al'a, 1991). İslam dininde boşanma hoş karşılanmasa bile kabul görülmekte ancak Yahudilikteki gibi sadece erkeğin istekleri ve menfaatleri doğrultusunda yürümektedir (Ebu Davud, “Talak”, 3) (Kaval, 2016: 316). Bakara Suresi 245. 246. ve 247. Ayetinde kötü giden bir ilişkinin devam etmemesini ve bunun için dört ay gibi bir süre beklemek gerekliliği ifade edilir ki bu süre ‘iddet süresi’ denilen hamile olma ihtimalinin olması durumunun açıklığa kavuşması için geçen süredir ve bu süre içerisinde barışılırsa kefarete zorunluluğu

getirilmiştir. Ayrıca boşanma gerçekleşti ise kadın başka biri ile evlenmeden tekrar o kişi ile evlenemez. Talak Suresi'nde de isminin manası olan boşanmanın 'nasıl gerçekleşeceği, hangi hallerde boşanılması gerektiği' ifade edilir.

Yahudilikte Boşanma

Kitab-ı Mukaddes-Yeni Ahit; Tevrat-Çıkış, Bap 14 ve 20'de; 'Zina etmeyeceksin' denmiştir. Ayrıca 17. Ayette de 'Komşunun karısına, kölesine ve cariyesine de yan gözle bakmayacaksın' ifadesi de zinaya yöneltecek eylemlerden de uzak durmak gerektiği belirtilmektedir. Yine Tesniye, 22. Bap, 22. Ayette de zina edenlerin öldürülmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yahudiler seçilmiş bir millet olduklarına inanmaktadırlar. Bu nedenle de evlenmeli, Yahudi cemaati için üremeli ve soylarını devam ettirmelidirler. Dolayısıyla Yahudilikte 'evlilik ve aile' dini bir müessesedir ve kutsal bir misyona sahiptir. Bu kutsallığın bozulmaması ve 'Ari Yahudi' ırkının meşru olarak çoğalması; çocukların kendi aile ortamlarında büyümesine bağlıdır. Ayrıca ırkın devamını sağlamak konusuna çok fazla önem verilmektedir. Çocuk sahibi olma durumu o kadar önemsenmiştir ki çocuk yapmak kadından boşanmayı belirleyebilecek bir konumdadır. Eğer kadın uzun yıllar boyunca çocuk yapmıyorsa bu eşinin ondan boşanmasına neden olabilecek kadar önemsenmiştir (Çinpolat, 2017: 146). Burada önemli olan bahislerden biri de bir Yahudi'nin yine bir Yahudi ile evlenmesi zorunluluğudur ancak Yahudilerin çeşitli sebeplerle tüm dünyaya dağıldıkları göz önünde bulundurulursa bu yasağın ortadan kalkmaktadır. Evlilik ve ailenin kutsallığı ve ırkın devamı misyonu boşanma ile bozulmaktadır dolayısıyla da Yahudilikte boşanmak yasaktır.

2.1.3.3. Hukuki Yönden Boşanma

Boşanma toplumsal yönleri olduğu kadar hukuksal düzlemde de önemli olan bir kavramdır. Toplumsal alanda sözlü yasalar ve bireysel davranışlarla değerlendirilen boşanmanın hukuksal olarak ise yasalar ve resmîyetle etkileri ve gelişim durumu mevcuttur. Boşanmanın yasal düzlemde üç etkisi bulunmakta ve bu durum evrensel hukuk alanında yerini almaktadır. Bu etkiler boşanmanın yasak olduğu haller, boşanmanın serbest olduğu haller ve sebepler doğrultusunda ya da

hâkim kararıyla gerçekleşen boşanmalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Özgüven, 2013: 307). Hıristiyanlık Dini Katolik Mezhebinde Kilise bu mezhebe mensup kişilerin boşanamayacağına karar vermiş ancak 16.yy.daki reformlar ile pek çok ülkede kişilere boşanma serbestisi getirilmiştir.

Boşanma serbestisi yaklaşımında eşlerin sadece birinin boşanmayı istemesi boşanma için yeterli olmaktadır. Sebeplere ve hâkim kararına göre boşanmada ise boşanma için geçerli sebepler ve hâkimin vereceği karar ile boşanma kararı alınmaktadır. Türk Medeni Kanununda¹¹ da İkinci bölüm Madde 161- Madde 184 arasında boşanma nedenleri, genel hükümler, dava ile ilgili haller açıklanmakta ve hâkimin vereceği karar sonucu ile boşanma kararına varılmaktadır. Dava açıldıktan sonra duruşmaların görülmesi ile hâkim dava açılma sebebine bağlı olarak boşanma şartlarının oluşup oluşmadığına karar vermektedir. Usul yönünden işlemlerin gerçekleşmesi ile birlikte birtakım kararların da verilmesi gerekmektedir.

Boşanmaya karar veren kişilerin boşanma davası açabilmeleri için kişilerin birlikte yaşadıkları ikametgahlarının bağlı olduğu asliye hukuk mahkemesine başvurmaları gerekir. Davanın gözetimi bu mahkeme tarafından sağlanmaktadır. Davayı açan eşler davalı iki taraf olurlar. Bu durumda taraflardan biri davacı olurken diğer taraf da davalı olur. Böylece mahkeme davalı eş ve davacı eş arasında görülür. Bazı durumlarda eğer eşler mahkeme sürecinin yıpratıcı ve uzun olmamasını istiyor ise ve boşanma, mal paylaşımı, velayet gibi konularda anlaşılabiliriyorsa o zaman mahkeme anlaşmalı boşanma davası olarak görülebilmektedir. Anlaşmalı boşanmada eşler birbirine dava açmaz, birlikte mahkemeye başvururlar. Başvuru sonrası hâkimce de sorun yoksa tek celsede boşanma davası görülüp bitmiş olur (Battal, 2008: 24). Varsa çocuk ya da çocukların velayetinin kimde kalacağı, diğer eşin ne kadar sıklıkla çocuk ya da çocukları göreceği, tazminata haiz bir karar verildiyse tazminatın miktarına, nafaka verilip verilmemesine ve miktarına karar verilmesi ve tutanak ile kayıt altına alınması gerekmektedir.

¹¹(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <http://www.alomaliye.com/2001/12/08/turk-medeni-kanunu-4721-sayili-kanun/>

2.1.4. Boşanma İle İlgili Kuramlar

Boşanma ile ilgili literatüre bakıldığında boşanma ile ilgili dört kuram olduğu görülmektedir. Bu kuramlar, Yapısal Fonksiyonel/İşlevsel Yaklaşım, Sembolik Etkileşimcilik, Aile Konusunda Sistem Yaklaşımı ve Çatışma Kuramıdır. Boşanma ile ilgili kuramlarda yöntem olarak üç boyutlu tipoloji yöntemi kullanılır. Analiz ve değerlendirmeler ise bireysel, ilişkisel ve ailevi olmak üzere üç etmen üzerinden yürütülür. Böylece boşanma üzerinde etkisi olan faktörlerin saptanması sağlanmış olur (Canatan, 2013: 48).

Sosyolojide üç temel kuramın bulunduğunu ve bunların ilkinin İşlevsellik, ikincisinin Çatışmacılık, üçüncüsünün ise Sembolik Etkileşimcilik olduğunu ifade eden Tatar, ilk iki kuramın büyük toplumsal olaylara yoğunlaşırken Sembolik Etkileşimin dikkatimizi günlük yaşamın ayrıntılarına ve insanlararası iletişime çekmekte olduğunu belirtmektedir (Tatar, 2018: 1419).

Sosyolojik yaklaşımların boşanma üzerindeki etkileri toplumsal ölçeklidir. Sosyolojik boşanma kuramlarında sadece boşanma kavramı değil aynı zamanda aile kavramına ve kurumuna da yer verilmektedir. Literatürde bu alanda araştırma yapmış araştırmacıların ve sosyologların bakış açılarının da bu yaklaşımlara etkisi bulunmaktadır. Bu çalışmada sosyolojik bakış açısıyla Yapısal İşlevci, Sembolik Etkileşim ve Çatışma kuramlarına yer verilecektir.

2.1.4.1. Yapısal İşlevselci Yaklaşım

Bu yaklaşım adından da anlaşılacağı gibi toplumsal yapıları, bu yapıların olumlu, olumsuz işlevlerini ve topluma sonuçlarının neler olabileceği gibi konuları irdelemektedir. Bu yaklaşım toplumu bir sistem ve bir bütünlük olarak kabul eder, ailenin toplumun en küçük birimi ve özerk bir yapı olduğunu savunur. Aile kuramının yapısal teori kapsamında değerlendirilmesine bakıldığında onu toplumun en temel kurumlarından biri olarak ele aldığı görülmektedir. Siyaset, din, ekonomi, serbest zamanları değerlendirme kurumları ile aileyi aynı yere yerleştirdiği görülmektedir (Arslan ve Arslan, 2015:629). Aile ile diğer sistemlerin ve diğer kurumların ilişkisi bu yaklaşım ile sorgulanmaktadır. Bu yaklaşımın odak noktasında

bütün parça ya da grup üye ilişkisi gibi mikro ve makro bakış açısının bulunduğunu ifade eden Canatan (2013: 38), toplumun birbiriyle ilişki içinde olan alt sistemler olarak tanımlandığını ve bu alt sistemlerin birbiriyle karşılıklı ilişkilerinin işlevsellik açısından birbirlerine bağlı olduğunu belirtir.

Aileye bakışında ailenin temel işlevinin sosyal sisteme katkısı oranında ölçülebileceğini ifade eden bu yaklaşımda ekonomik sistem, inanç sistemi ve eğitim sisteminin üzerinden ailenin işlevinin sorgulanabileceği ifade edilmektedir. Aile kurumunun işlevlerinin bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı olmadığını ve ailenin toplumsal alanda hayati öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Yapısal işlevselci yaklaşım açısından aile, toplumun devamlılığını ve sürekliliğini sağlayan önemli bir kurumdur. Bu da aileyi toplum için hayati derecede önemli ve temel kurumlar arasında hatta en başında anılmasına imkân sağlamaktadır. Yani yapısal işlevselcilikte ailenin sağlıklı olması toplumun sağlıklı olmasına ve toplumun sağlıklı olması da ailenin sağlıklı olmasına etki eden etkileşim sürecindedir (Arslan ve Arslan, 2015: 635). Bu yaklaşımın en önemli temsilcileri TalcottParsons ve Robert Merton'dur. Bu iki düşünür toplumsal kurumları kendi bakış açıları ile değerlendirmişlerdir. Ancak burada bu yaklaşıma eleştirel gözle katkıda bulunan C. Wright Mills'den de bahsetmek yerinde olacaktır.

Yapısal işlevselcilerden olan TalcottParsons'a ve onun yapısalcılık teorisine baktığımızda; toplumsal yapıları ve sistemleri dört işlevsel mecburiyet perspektifinden incelemektedir. Bir sistemin ihtiyaçlarını karşılamak için dört mecburi eylemi gerçekleştirmesi, sürekliliği açısından önemlidir. UABB, Uyum, Amaca Erişme, Birleşme ve Bekleme Süresi ya da Kalıp Muhafazası olarak açıklanan kuramda toplumsal sistemlerin bir nevi geçirdiği süreçler de ifade edilmektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 65). Tüm toplumsal sistemler çevrelerine uyum sağladıkları sürece var olmaya devam ederler ancak bu uyumlanma ihtiyacın belirlenmesi ve onun elde edilmesine bağlıdır.

Birleşme ile sistem artık ilişkilerini düzenlemeye başlamıştır. Bekleme ve kalıp muhafazası sürecinde ise yenilenme ve motivasyonun sürekliliğinin sağlanması ihtiyaçtır. Ailesi çocuğun topluma kazandırılmasını ve dengeli bir yaşamı sağlamaktadır. Aile insanın kişiliğini biçimlendirir. Güven, samimiyet, sıcaklık ve karşılıklı dayanışma ailede oluşur. Yetişkin bireye duygusal açıdan güven duygusu

verdiğinden dolayı kişisel anlamda istikrar sağlamaktadır. Bu da evlilik ile başlamaktadır. Toplumsal rollerin aile içinde önemine vurgu yapan Parsons, kadının ve erkeğin rollerinin aile içerisinde belirlendiğini ve özellikle kadının rollerindeki değişimin aileyi derinden etkilediğini ifade eder.

Yapısal işlevselcilerden olan Robert Merton'a ve onun yapısalcılık teorisine baktığımızda; işlevlerin kendisine değil sonuçlarına odaklanmaktadır. 'Bozuk işlev', 'işlevsizlik' ve 'anomi' kavramlarını kurama kazandırır. Parsons'u 'her zaman olumlu olma hali' noktasında eleştirmektedir. Anomi kavramına baktığımızda ise toplumsal alanda sapmanın ve düzensizliğin olmadığı yerde var olduğunu savunmaktadır. Toplumsal yapı içerisinde bireylerin toplumsal norm ve değerlere uygun hareket etmesi beklenmektedir. Oysa anomi; bu norm ve değerlerin dışına çıkılması ve işlevlerini yerine getirmemesi halinde oluşur. Sosyal yapıda kültürel normlar işlevlerini yerine getirmiyorsa veya bir bozulma mevcutsa orada anomi vardır (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 75). Pek çok kavrama işaret eden Merton, işlevin sonuç açısından görünümüne dikkate çekmiştir.

Yapısal işlevselcilerden olan C. Wright Mills'e ve onun yapısalcılık teorisine baktığımızda o, birey ve toplum arasındaki bağ üzerinde durmaktadır. Toplumsal yapıların bireysel alan ile bir arada olduğunu ve mevcut sorunların bulunması için toplumsal olan ile bireysel olanın ortak noktasında kesişim kümesine bakılmalıdır (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 79). Sosyolojik bağlamda evlilik ailenin oluşmasında ilk basamak olması ve ilişkileri resmileştirmesi açısından pozitif bir fonksiyona sahiptir. Çünkü aile toplumun en önemli işlevsel kurumudur (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 79). Ailenin unsurlarından olan 'resmilik' evlilik akdi ile gerçekleşmektedir. Ebeveynlerin sahip olduğu çocukların sosyal ve hukuki haklara sahip olabilmesi evliliğin meşru olmasına bağlıdır. Türk Medeni Kanununda da yer alan evliliğin meşruluğu, boşanmanın gerçekleşmesi için de bir şarttır. Boşanmanın en önemli unsuru da resmi olarak bir evliliğin var olmasıdır.

2.1.4.2. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım

Sembol, Latince kökenli bir kelime olup, herhangi bir şeyin yerine konulabilecek bir işarettir. Akılda vuku bulan düşünceler semboller aracılığıyla

aktarılır. Duyularla aktarılamayan her türlü aktarım semboller ile gerçekleşir. İnsanların etkileşim ve iletişim kurabilmesinde sembollerin yeri yadsınamaz mahiyettedir (Atasagun, 1997: 369). Bu bağlamda toplumsal olay ve olgular içerisinde semboller de önemli bir yere sahiptir. Sembollerin toplumsal yaşamdaki konumuna bakıldığında Özalp, toplumsal psikolojinin semboller ile ifade bulduğunu belirtmektedir. Toplumu oluşturan bireyler ve bireylerin kendi içlerinde psikolojik etkilerinin olması, onları toplumsal alanda da diğer bireylerin psikolojileriyle anlaşmaya ve bir arada olmaya zorlayan nedenler oluşturmakta ve bu durumda toplumsal psikolojiyi meydana getirmektedir.

Birey kendi psikolojik dünyası ile toplumdaki diğer kişilerin psikolojik dünyasını bir araya getirmeye zorlayan nedenlere maruz kalmaktadır. Bu durum toplumsal psikolojinin bir getirisiidir. Toplumsal psikolojinin dışı aktarım unsuru da sembollerdir. Yani semboller toplumsal psikolojinin birer yansımalarıdır (Özalp, 2014: 228). TDK'ya¹² göre, birbirini karşılıklı olarak etkileme işi olarak açıklanan etkileşim ile duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon olarak yine TDK'ya¹³ göre açıklanan iletişim farklı kavramlardır. İletişim bir etkileşim yöntemi olarak kullanılabilir. Etkileşim bir nesne ile de olabilmektedir.

Burada önemli olan feed-back, dönüt alabilmenin gerçekleşebilmesidir. Sembolün tanımına bakıldığında TDK'ya¹⁴ göre duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, âlem, remiz, rumuz, timsal, simge olarak açıklanmaktadır. İnsan sosyal çevre içerisinde yaşar ve bu sosyal çevreyi kendi anlamlandırıldığı semboller ile yaratır. Bu semboller aynı zamanda davranış biçimlerini de belirlemektedir. Temel yaklaşımı Hallaç ve Öz'ün ifade ettiği gibi, aile üyelerinin davranışlarını bu semboller aracılığı ile analiz ederek, aile dinamiklerini açıklamaktır ve bu aile içi dinamikler, roller, iletişim örüntüleri, karar verme ve sosyalleşmedir (Hallaç ve Öz, 2014: 150). Aileye bu açıdan bakıldığında tüm bu dinamikler ailenin işlevlerine karşılık gelmektedir.

Semboller birer iletişim kodu iken toplumsal ve kültürel anlamlar ile gerçeklik kazanırlar. Sembollerde anlamlarını bu bağdan almaktadır. Semboller

¹²(Erişim Tarihi: 25.04.2020)<https://sozluk.gov.tr/>

¹³ (Erişim Tarihi: 25.04.2020) <https://sozluk.gov.tr/>

¹⁴(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <https://sozluk.gov.tr/>

paylaşıldıkça ve kültürel özelliklerin ortaklığını aktardıkça kabul görür ve anlam kazanırlar. Sembollerin basit anlamıyla somutlaştırma görevi bu sayede toplumsal hayatla bağ kurulmasını sağlar (Alver, 2010: 207). Her toplumun ve kültürün kendine özgü sembolleri olduğu gibi var olan sembollere yükledikleri anlamlar da farklılık göstermektedir.

Sembolik etkileşimci yaklaşımı yorumlamaya çalışan Mead ve diğerleri; kimlik, benlik, aynadaki benlik, tutumlar, değerler, roller, iletişim, fert ve toplum, birincil ve ikincil gruplar, toplum, kendilik, zihin, dil, anlamlar ve semboller gibi kavramlarla ilgilenmekte ve gündelik hayatımızda bu kavramların yerleri ile ilgilenmektedirler. Sembolik etkileşimcilik kuramının aktarımları, herhangi bir toplumu anlamının yolunun o toplumun üyelerinin etkileşim ve iletişim şekillerinin analizi ile mümkün olacağı yönündedir. Burada anlatılan basit ilişkisel bağlar ya da iletişim hali değil bu etkileşimin arkasındaki anlamlara da bakmak gerektiği ve toplumun bu anlamlar ve semboller kümesi içerisinde analiz edilmesi gerektiğidir. Bu etkileşim ve iletişim hali tek faktörlü değildir. Çünkü en basit bireysel tepkiler bile aynı veya benzer olaylar karşısında bile aynı sonuçları doğurmayacaktır (Tatar, 2018: 1419). Sembolik etkileşimcilik yaklaşımında ortak değerler ve sembollerden hareket etme mantığı hâkimdir.

Roller aile içerisinde varolmakta ve süregelmektedir. Dolayısıyla ‘Toplumsal Cinsiyet’ aile içerisinde ortaya çıkmaktadır. İletişim ailenin temel işlevlerini yerine getirmesinde en önemli etken olmaktadır ki son dönemde yapılan araştırmalarda boşanma sebeplerinden en önemlisi olarak görülen ‘iletişimsizlik’ boyutunu analiz etme konusunda ailenin kendi içindeki ilişkiyi ve toplumla ilişkisini iletişim örüntüleri temelinde değerlendirmek bu yaklaşımın en önemli temelini oluşturmaktadır. Sembolik etkileşimcilik teorisi; aile, eş seçimi, evlilik içerisindeki roller ve çocuğun toplumsallaşması yani sosyalizasyonu ile ilgilenmektedirler (İçli, 1997: 62). İlgilenilen konular bağlamında Sembolik Etkileşimcilik, aile ve evlilik bağlamında önemli bir kuram haline gelmektedir.

Dünyanın varoluşuyla başladığı düşünülen ‘iletişim’ insanın yaratılmasıyla başka boyutlar kazanmıştır. Elbette iletişim süreci içerisinde bir kaynak, bir alıcı ve bir mesaj olması gerekmektedir. Mesajın ne olduğu ve hangi özelliklere sahip olduğu bildiğimiz manadaki iletişimi ortaya çıkarmaktadır. İletişim; bir kaynak yani mesajı

iletecek ve göndereceği mesajı alacak kişilerin varlığı, mesajın ne olduğu, hangi özelliklere sahip olduğu ve hangi araç ya da araçlar ile iletileceğinin bilinmesini öngörmektedir.

Duyu organlarımız yoluyla dış dünyayı algılamamız ile başlayan, oluşturduğumuz kimlikler ile kendimizi ifade etme biçimimiz ile toplumsal yaşamdaki varlığımızı hem tezahür hem de kendi benliğimizi telaffuz etmemizi sağlayan, gündelik hayatın bir tasviri olarak ifade etmenin yanlış olmayacağı Sembolik Etkileşimcilik, Herbert Mead'ın başını çektiği Blumer ve Goffman tarafından geliştirilmiştir. İnsanın gerçekleştirdiği etkileşim süreçlerine ki bunlar nesne yahut insan ile olabilmektedir ve bu eylemler sırasında kullanılan sembollerini merkeze almaktadır.

Blumer'a göre Sembolik etkileşimciliğin üç öncülü bulunmaktadır. İlk olarak, kişiler; şeylere ve şeylere atfettikleri anlamlara göre eylemler gerçekleştirirler. İkincisi, şeylere verilen anlamlar bireylerarası iletişimle anlam kazanmaktadır. Üçüncü olarak da, şeylere atfedilen anlamlar bireyin karşılaştığı durumlarla başa çıkması sürecinde yorumlayıcı bir özellik kazanmaktadır (Muller, 1998: 218).

Gündelik hayatı anlamlandıran kuramda tüm bu eylemlerin nasıl gerçekleştirildiği hususunda bilgi alabilmek için gözlem yapılması gerekmektedir. Sembolik etkileşimcilik kuramında önemli olan toplumsal araştırma yapmaktır. Gözlem, Robert E. Park tarafından saha çalışması olarak nitelendirilen bir yöntemle dönüştürülmüştür. Gerçek dünyada gözlemlenen şeylerin bilimsel veri haline getirilmesi ve bu bulgular ile bir sonuca varılması olan saha çalışması, en önemli sosyal analiz yöntemlerinden biridir. Mead ve kuram arkadaşlarının hayatımıza kattığı birçok önemli kavram bulunmaktadır. İlk benliktir. Benliklerimiz dünyayı anlama ve anlamlandırma sürecindeki ilk duraktır. Bu durakta etkileşim ve semboller vasıtasıyla kimliğimiz oluşmaktadır.

Kimliklerimizin inşa süreci içerisinde toplumsal etkileşimimiz devam etmekte ve bu inşa süreci sürgit devam etmektedir. Benlik, Ritzer'in (2012: 119) ifade ettiği gibi Blumer tarafından tanımlanmıştır: bireyler sadece başkalarının değil aynı zamanda kendi yaptığı eylemlerinde bir üründür. Bu onu kendine yönelik davranmaya iten bir durumdur. Charles Horton Cooley, bu noktada 'aynaya bakan benlik' kavramı ile benlik işlevini bir üst aşamaya çıkararak açıklamaktadır. Aynaya

bakan benliğimiz, etkileşimde olduğumuz ve iletişim kurduğumuz insanların tepkilerine göre konumunu belirler ve eyleme geçer. İnsanların bize verdiği dönütler, toplumsallaşma aşamasında benliğimize bir ayna vazifesi yapmaktadır. Bu aynadan gördüklerimiz bizim başkaları tarafından algılanan yüzümüzdür.

Bir insanla konuşurken yüzündeki ifadeden, bize dair hissettiği esas duygu hakkında bilgi ediniriz. Verilen tepki karşısında o insanla olan iletişimimiz hususunda karar veririz. Bundan sonrası için atılacak eylemler dizisi için karar veririz. Sembolik etkileşimcilik kuramında Goffman benlik kavramı konusunda çalışmalara ‘dramaturji yaklaşımı’ ile önderlik etmektedir. Goffman, bu yaklaşıma göre benlik, eylemi gerçekleştiren değil eylemden etkilenen konumuna geçmektedir. Somut olarak başkalarının yüzünde görülen tepkiler sonucunda kim olduğumuza dair oluşan ‘his’ aktörün benliğidir (Şenol, 2017: 103).

‘İnsan düşünen hayvandır’ savının artık kabul görmediği günümüzde hayvanların da belirli bir zekâ kapasitesine sahip oldukları ve kendi aralarında oluşturdukları bir dil ile iletişim kurdukları artık bilinen bir gerçektir. Bizi hayvanlardan üstün kılan özelliklerden biri olan alet veya araç kullanma konusunda her ne kadar bazı bilim adamları ve antropologlar hayvanların da alet kullandıkları gerçeğini göz önünde bulundurmamız gerektiğini bize söylüyor ve hatırlatıyor olsalar da; ‘kullanılan alet ya da aracın özellikleri nedir?’ sorusu akla gelmektedir. İnsanlar konuşur! Farklı semboller kullanarak konuşurlar ki bu semboller harf, nokta, ses izi olabilir. Farklı dillerde de konuşurlar. İşte bu izler ve sembollerin özelliği bizi koklaşmaktan konuşmaya götürmektedir. İnsanoğlu özelliği gereği her biçimde iletişim kurabilmektedir. Bu iletişim biçimleri bizim sosyal hayatımızı da düzenlemekte hatta hayatımıza yön vermektedir diyebiliriz. Teknolojik gelişmeler sonucunda elde edilen ‘sembolik iletişim biçimleri’ bize sanal dünyayı armağan etmiştir. Günümüzde insan zekâsı sayesinde bu sanal dünya veya dünyalar içerisinde insanoğlu bir ‘sembol’ haline gelmektedir. Mead’in organik teorisini insan ilişkileri bağlamında açıklamak ve etkilerini bu alanda görmek mümkündür. Burada söz edilen insan ilişkilerinin sembolik etkileşim bağlamında, rol alma, anlam, zihin ve kişilik olarak ele almak gerekmektedir (Şenol, 2017: 106).

Tüm bu iletişim düzleminde toplumsal kurumlar da bu değişimin bir parçası olmakta ve bu hızlı değişime kendisini adapte etmek durumundadır. Toplumsal

kurumların en önemlilerinden biri olan 'aile' de bu baş döndürücü değişime uyum sağlamak durumunda kalmaktadır. Boşanmanın en önemli sebeplerinden biri olan 'zina' konusunda; Sanal dünyada aldatma, zina mıdır? sorusuna artık duruşma salonlarında cevap aranmaktadır. En önemli ve sağlıklı iletişim biçimi olan 'yüz yüze iletişim' ailenin temel iletişim biçimi olmalıdır. Sosyoloji dünyasında 'Simgesel İletişimcilik' olarak da kabul edilen bu kuram, insan ve dünya ile arasındaki anlamlı ve karşılıklı ilişkiyi odak olarak almaktadır. Dünyayı algılama biçimimiz iletişim biçimlerine şekil vermektedir. Canatan'a(2013: 43) göre, algıladığımız dünyayı anlamlandırmak ve bu anlamlar düzleminde anlamlar üzerinden iletişim kurmak bizim toplumsal yaşamdaki gerçeklik algımız ile de ilintilidir. Bu noktada diğer toplumsal kurumlar gibi aile de bilgi, inanç, tutum, değer ve rollerden oluşan simgesel iletişimin belirlediği bir etkileşim odağıdır.

Sembolik etkileşim yaklaşımı üzerinden aile, evlilik, boşanma nedenleri ve boşanmanın sonuçları kavramlarına bakıldığında sembolik etkileşim kuramını ortaya atan Chicago Okulu'nun üç üyesinin aynı zamanda iletişim çalışmalarını da başlatmış olduklarını görürüz. Charles H. Cooley, Herbert Mead ve John Dewey, iletişimin tek yönlü olarak algılanabilecek olan ve karşı tarafa anlatılmak istenen şeyin salt nakil edilmesi olarak kabul etmemişlerdir. Sembolik etkileşim teorisini savunanlar iletişimin; süreklilik arz eden ve içerisinde kültürel öğelerin izlerini taşıyan simgesel bir sürecin ürünü olduğunu ortaya koymuşlardır (Odyakmaz, 2012: 145). İnsan kendisini dil ve semboller yolu ile ifade etmektedir dolayısıyla da iletişim, insanın var olduğu her yerde kendini göstermektedir.

Mead, sosyal psikoloji konusunda yaptığı çalışmaların odağına da iletişimi yerleştirmekte ve iletişimsel eylemdeki yansıtma vurgu yapmaktadır. Bu yansıtma başkalarının bakış açısına göre kendisini takdim etme halinde, dışsal olarak biçimlendirmeye uğramadan kendisini ortaya koymakta bu nedenle iletişim eylemi insanın kendisini ifade edebildiği her yere izini bırakmaktadır. Mezar taşlarında, balballarda, sanat eserlerinde, törelerin ritüellerinde, trafik kurallarında, mimari akımlarda, siyasi kampanyalardaki afişlerde. İletişimin temel kavramı olan 'feedback': 'dönüt', 'geribildirim', sembolik etkileşim kuramının temel önermesi olan kendini başkasının gözünden takdim eyleminin bir ögesidir ve bu süreç süreklilik arz etmektedir. Dolayısıyla sembolik etkileşim yaklaşımı üzerinden evlilik, aile, boşanma nedenleri ve boşanmanın sonuçlarını değerlendirirken semboller yardımıyla

iletişimin izlerini sürmek bize faydalı olacaktır. İnsan yeryüzünde yaşamaya başladığından beri ilk olarak yemek yeme, barınma, cinsellik, üreme gibi güdül ihtiyaçlarını karşılamakta ondan sonra da sosyalleşmektedir.

İnsan, sosyalizasyon sürecinde toplumu oluşturmakta ve onun içinde yer almaktadır. Bu konumlanma sürecinde iletişim kurmaktadır. Bu iletişim kullandığı jestler, mimikler, semboller yoluyla olmaktadır. Kendisinden önce kullanılan ve kendisine öğretilen bu iletişim enstrümanlarını toplum içerisinde yer alan ferde aktarmaktadır. Yaşadığı toplum içerisinde eşini seçerken bu enstrümanlara göre seçim yapmakta, kurduğu aile içerisinde çocuğuna bu enstrümanları aktarmaktadır. Bu aktarım sürgit devam etmekte ve içinde bulunulan topluma göre şekillenmekte, yeni gelen nesile aktarılmakta, bu aktarılma sürecinde yeni enstrümanlarla yoğrulmaktadır.

İletişim enstrümanları olarak anlamlandırıldığı ve sosyalleşme sürecinde kullandığı bu sembolleri kendisini ifade yöntemi olarak kullanmaktadır. Toplumsal süreç içerisinde farklı birey eylemlerinin birbirine uyarlanması iletişim ile gerçekleşir, bu iletişim ise insan evriminin alt seviyelerinde jestlerle ve üst seviyelerinde ise anlamlı sembollerle oluşmaktadır (Mead, 2017: 112). Sembolik etkileşimciler, iletişimi bir enstrüman, bir toplumsallaşma ve sosyalleşme elemanı olarak görmektedirler demek kanımızca doğru olacaktır. Sembolik Etkileşim, insanın gündelik hayatı içerisinde yaşadığı her anın bir analizini yapmaktadır. Dolayısıyla sadece sosyoloji ile değil aynı zamanda psikoloji ile ilgilenmektedir. Mead, bu sebeple 'sosyal psikolojinin' kurucusu sayılmaktadır.

İnsan kendisi ile de iletişim kurmaktadır. Kendisinde kendiliği ile ilgili imajını da dış dünyaya göre biçimlendirmektedir. Kendisini ifade ederken bu imajı ile ifade etmektedir. İletişimde kullandığımız mimik, jest ve anlamlı işaretler olan semboller, insan yaşamının en önemli öğeleridir. Dünyayı anlamlandırırken onlarla anlamlandırır ve onlarla kendimizi ifade ederiz. Dolayısıyla iletişim; yaratıcı ve bunun yanında bir yeniden yaratma sürecidir demek kanımızca yanlış olmayacaktır. Bu yaratıcılık sosyalleşmenin bir ürünü olarak sahip olduğumuz birtakım toplumsal özellikler olan kültür öğelerini oluşturmaktadır. Töreler, gelenekler, kurallar, inanışlar vb. öğeler ile kendisini ifade etmekte ve izini dokunduğu her yerde bırakmaktadır. Yaptığı evde mimari alanda, tuval üzerindeki resimde, dokuduğu

kilimdeki motiflerde, mutfağında kullandığı çanak-çömlekteki biçim ve renkte kısacası her alanda görmek mümkündür. İşte bu nedenle tüm bu izler kendi düşünce yapısının, beğenilerinin ve seçimlerinin bir sembolü haline gelmektedir. Eş seçimi sırasında eşinden beklentileri, aile yaşamındaki kurallar vb. bu sembollerle ortaya konulur.

Sembolik etkileşim teorisi, anlamlandırma ve yorumlama sürecinde ilişkilerin ve iletişimin nasıl ve ne üzerinden inşa edildiğine, bireylerin iletişimde karşılarındaki insanları nerede ve nasıl konumlandığını araştırmaktadır. Bu ilişki ağında bireyin kendisini nereye yerleştirdiği de önemli bir konudur. Bu bağlamda sosyal hayatın dinamik değişkenlere bağlı olduğu kabul edilmektedir ve yine karşılıklı ilişkiler ve bu ilişkilerden oluşan iletişimlerde kendi içerisinde sürekli bir değişim halindedir.

Sembolik etkileşim teorisine ve bu teorinin aile, evlilik ve boşanma gibi konuları ele alış şekline bakıldığında, bu konuların değerlendirilmesini öz olarak anlamsal boyutları ile inceleme konusu yaptıkları ve böylece değerlendirme süzgecinden geçirdikleri görülmektedir. Sembolik etkileşim yaklaşımı üzerinden aile, evlilik, boşanma nedenleri, boşanmanın sonuçlarının ve tüm bu eylemlerin ‘anlamsal olarak’ değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Bu değerlendirmenin de birtakım kavramlardaki değişim ile yorumlanması gerekmektedir. Bu kavramlar, Duygusal Doyum, Aşk Sembolü, Çocuğun Anlamı, Ebeveynliğin Anlamı, Evlilik Roller, Seçenekleri Algılama,Boşanmanın Anlamı, Yasal Değişikliklerdir(Kasapoğlu, 2011:5). Bu kavramların içeriklerine kısaca yer verilmiştir.

Duygusal Doyum:Teknolojideki değişimler ile birlikte sosyal medya gibi sanal ortamlar ilişkilerin içini boşalttığından ilişkiler yüzeysel olmaya başlamış, mahremiyet azalmıştır. Dolayısıyla duygusal tatmin ve kişilik sahibi bir eş sahibi olma beklentisi evliliğin bir çözüm yolu olarak görülmesine sebep olmuştur. Ancak evlilikten beklentinin artması ve bu beklentilerin karşılanamaması boşanma oranlarını arttırmaktadır. Ülkemizde de klasik görücü usulü evliliklerin yerini yine tavsiye ile tanıştırılan ve bir süre birbirini tanıdıktan sonra yapılan evlilikler almaktadır. Kadının çalışması ve kendi ekonomik gücünü eline almış olması erkekte hem sosyal, hem ekonomik olarak beklentisini arttırmaktadır (Kasapoğlu, 2011: 7).

Aşk Sembolü: Kadın ve erkeğin aşka, evliliğe ve aileye farklı bakış açılarına sahip olmaları, birbirlerine sevgi ve ilgilerini gösterme biçimlerindeki farklılık ve değişim; duygusal doyumun tatmin edilmesini zorlaştırmaktadır.

Çocuğun Anlamı: Çocuğa yüklenen anlamdaki değişim çocuk hakları konusundaki farkındalığı arttırmıştır. Çocuğa verilen önem çocuğa sağlanacak olanakları da arttırmıştır. GDO'lu besinlerin artışı, teknolojinin artışıyla birlikte teknolojik aygıtların zararlarının artması gibi etkenler ile kısırlık artmaya başlamış ve kısırlık yaşı düşmüştür. Ülkemizde de doğurganlığın azalmasıyla birlikte özellikle kentte zor sahip olunan bebeklere önem de artmıştır. Kırsal bölgelerde kentten farklı olarak kız, erkek çocuk ayrımı yapılmaya devam edilmekte, çocuk geleceğin sigortası olarak görülmektedir. Çocuk gelinler sorunu hala devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet kodlarının varlığı ve özellikle kız çocuğa olan baskı sürmektedir. Son dönemdeki devlet politikalarındaki değişiklikler ve din odaklı siyasi söylemlerin artışı -ortaya çıkarılabilen- çocuk tacizi ve ensest vakalarını arttırmıştır.

Ebeveynliğin Anlamı: Yüzeysel ilişkilerdeki tatminsizlik özellikle son yıllarda çocuk sahibi olma isteğini arttırmaktadır. Çocuğun masumiyeti ve çocuk olarak algılanma yaşındaki düşüş ebeveynliğe olan bakışı da değiştirmiştir. Doğurganlığın azalmasına karşın evlat edinme, biyolojik annelerden bebek sahibi olma olanakları özellikle artan gay evliliklerde çocuk sahibi olmayı da kolaylaştıran yasalar çocuk sahibi olmayı özendirilmektedir. Ülkemizde dünyadaki tüm bu değişimlerden etkilenmiş, özellikle kentli aile, çocuk sahibi olma ve çocuğun isteklerine daha fazla kulak verip kişiliğine saygı gösterme konusuna önem vermeye başlamıştır.

Çocukla ilgili yapılan araştırmalar, ilk zamanlarda özellikle tarım ile geçimin olduğu dönemlerde çocuğun ücretsiz aile işçisi olarak değerli olduğu yönündedir. Daha sonraki çalışmalarda dönemsel değişkenlerin de etkisi ile bu değerde bir değişim gözlemlendiği yönündedir. İlk zamanlarda çocuğun aileye getirisi fazla olduğu için çok sayıda çocuk yapılırken daha sonraki dönemde ise çocuğun bakım masrafları ve yetişme maliyetinin fazla olmasından kaynaklı olarak ailelerin daha az çocuk yapmaya yöneldikleri ve bunun da çocuğun değerinde değişime neden olduğu vurgulanmaktadır.

Evlilik Roller: Evliliklerdeki rollerin algılanma biçimi değişmiş ve Dünyada toplumsal cinsiyet ayrımı konusundaki çalışmalar sonucunda yasal düzenlemelere gidilerek devlet politikaları oluşturulmuştur. Ülkemizde toplumsal cinsiyet kodlarının baskısı hala devam ederken kadının çalışma hayatına girmesi üzerindeki yükü daha da arttırmıştır. Erkek, kadının çalışmasından ekonomik olarak memnun olurken ev içi rollerin gereklerini yerine getirmemektedir. Kadın bu yük altında ezilmekte ve boşanma konusunu düşünmeye başlamaktadır. Devlet aile politikalarındaki tutarsızlık ve değişim, kadına pozitif ayrımcılık olarak gösterilmek istenen çok çocuk yapmayı özendiren söylem ve hukuki düzenlemeler, kadını çalışma hayatından çekme girişimleri, boşanmaların önünü açmaktadır (Kasapoğlu, 2011: 7).Toplumun, içerisinde barındırdığı bireylere yönelik kuralları bulunmaktadır ve bu kurallar toplumun üyesi olan bireylere neyin doğru neyin yanlış olduğunu, nerede ve ne zaman neyin yapılıp, neyin yapılmayacağını belirtmektedir. Toplum bireylerin bu kurallara uyma doğrultusuna bağlı olarak bireyleri kendi içerisine alıp kabul edildiklerini belirlemektedir. Bu da bireylerin aidiyet duygusuna yönelik hareket edip toplumun beklentilerini karşılamaya zorlar (Özalp,2014:232).

Seçenekleri Algılama: Kadın maruz kaldığı olumsuzluklar karşısında ekonomik özgürlüğünü de arkasına alarak daha kendine güvenli davranabilmektedir. Boşanabilirim düşüncesi alabileceği bir karar haline gelmektedir. “Gelinlikle çıkılan eve kefen ile girme” söylemi kendine güvenini algılama ve ifade etme konusunda artık itici bir güdüleme yapmaktadır.

Boşanmanın Anlamı: Özellikle bazı Hristiyanlık Mezhepleri ve Yahudilikte boşanmanın yasak olması dünyada boşanma sayılarının uzun bir süre çok az olmasını sağlamıştır. Ancak günümüzde boşanma evlenmek kadar olağan sayılmakta, boşanmanın kadına ve erkeğe getirmiş olduğu olumsuz baskı ortadan kalkmaktadır.Boşanmalara toplum tarafından yüklenen ve katı, olumsuz sembolik etkilerinin zamanla azalması ve değişmesi boşanmaların zamansal çizgide artışına etki eden nedenler arasındadır. Artık boşanmalar başarısız bir evliliğin belirtisi olmaktan çıkarak; olası bir ihtimal ve olursa da olur gibi daha ılımlı karşılanan bir duruma dönüşmüştür. Bu durum boşanmaların artmasının da bir sonucu olarak; kabul edilmesinin ve daha normal karşılanmasının yolunu açmıştır. Boşanmada en ağır yönleri ile damgalanma da toplumsal alanda azalmaya ve eski etkisini yitirmeye bağlamıştır. Bu durum özellikle kadınlar açısından önemlidir. Zira kadınlar

boşanmadan dolayı toplumsal baskı ve dışlanmaya en çok maruz kalan tarafı temsil etmektedir. Dolayısıyla da boşanmaların negatif yönlerinin azalması ve toplum tarafından kabul edilmesi, boşanmanın hem bir sonucu hem de artışında etkili bir faktörü oluşturmaktadır.

Yasal Değişiklikler: Dünyada boşanma konusunda yapılan hukuki düzenlemeler eşlerin daha kolay boşanmasına olanak sağlamıştır. Ülkemizde de Medeni Kanunda aile birliğinin korunmasını esas alarak yapılan değişiklikler, anlaşmalı boşanma konusuna sağlanan kolaylıklar boşanmayı kolaylaştırmıştır. Bireyin içerisinde doğduğu dünya onu, sembolik özellikleri olan bir topluma ve bu sembolik etkileşimi anlamaya iter. Yani kişi sembolik etkileşimleri önceden belirli bir ortamda doğar ve bu sembolik etkilerden de etkilenir. Bu yüzden toplum; bireyin var olan sembolleri anlaması ve bu sembolleri kullanmasını gerekli kılar. Birey çocukluğunda çevresi tarafından toplumun sembollerine alıştırılır ve onlara adapte olması sağlanır. Çocukluktan itibaren birey semboller aracılığıyla diğer kişileri ve toplumu anlamayı öğrenir. Bu sembollerin aktarımıyla kendisini diğer bireylerin yerine koymayı ve anlamayı öğrenir. Bunu da oyunlar ve rol alma şeklinde gerçekleştirir. Böylece diğerlerini anlamak daha kolaylaşır ve çocuk topluma uyum sağlar (Şenol, 2017: 105).

Sembolik Etkileşimciler, evlilik, aile, aile içerisindeki kadın-erkek rolleri, çocuk, boşanma nedenleri ve boşanmanın sonuçları, kadın ve erkeğin bu kurumlar içerisindeki konumlarını ve bu konumlarını kadının ve erkeğin nasıl algıladıkları ve anlamlandırdıkları, semboller ile dış dünyaya nasıl yansıttıkları ile ilgilenmektedir. İletişim kodları, bu kodların semboller haline getirildikleri insan ilişkileri açısından ne kadar önemli ise yukarıda sayılan kurumlar için de önemlidir.

2.1.4.3. Çatışmacı Yaklaşım

Bu yaklaşım ‘Yapısal İşlevcilik’ yaklaşımına bir tepki olarak ortaya çıkar. Yapısal İşlevselci yaklaşım, toplumda uyum ararken, çatışmacılar ‘çatışma’ ararlar. Ralf Dahrendorf’un temelini attığı yaklaşımda iki amaç bulunmaktadır. Çatışma kavramı, toplum içerisinde grupların şekillenmesini sağlarken bunu toplumsal sistem içerisinde çatışan grupların eylemleri ve bu eylemlerin oluşturduğu veya getirdiği

yapısal değişiklikler ile yapmaktadır (Ergun, 1973:75). Dolayısıyla bu kuram çatışma sebep ve kaynaklarını toplumsal çatışma ve değişme temelinde değerlendirmektedir.

Aile içi rollerin eyleme dökülmesinin önemini savunan Parsons'un 'eylem'ine vurgu yapan Dahrendorf,Marx'tan etkilenmiş ancak onu kuramında eleştirmiştir. Çatışmanın kaynağını otoritenin yanlış dağılımından kaynaklandığını öne sürer ve otoriteyi hem bütünleştirici hem de çatışmacı bir kavram olarak açıklar. Aile açısından bakıldığında aile içerisinde yapısal işlevçiler gibi sürekli uyum aramak yanlıştır çünkü bir evliliği, kötü gitmesine rağmen sürdürmek aileye daha çok zarar vermektedir. Aileye,çatışma kuramı açısından yaklaşıldığında çatışmanın toplum açısından ne kadar kaçınılmaz ise aile için de kaçınılmaz olduğu görülmektedir ve çatışmanın olmaması değil düzenlenmesi gerekmektedir (Güçlü, 2012: 80). Aslında doğada nasıl iyi ve kötü bir arada ise aile içi iletişim içerisinde uyum ve çatışma da vardır bu da iletişimin doğal bir sonucudur. Bu nedenle bu yaklaşım aile içi şiddeti, problem ve sorunlarını değerlendirerek analiz etmektedir.

Çatışma Kuramı, eşlerarası sorunların otorite ve bu otorite kavramının getirisi olan hiyerarşiden kaynaklandığını savunmaktadır. Aile içerisinde hiyerarşi eşitsizliği tarafların mağduriyetini de beraberinde getirmektedir. Böyle bir yapı içerisinde boşanmanın bu çatışma nedenlerinden kaynaklandığı savunulmaktadır. Bununla birlikte çatışma teorisi, boşanmanın olumlu taraflarının da olduğunu ve bunun da önemli olduğunun unutulmaması gerektiğini belirtmektedir. Aile içerisinde çatışma varsa bu yeni değişimleri de beraberinde getirecektir dolayısıyla da boşanmanın sadece olumsuz yönlerine odaklanmamak gerekmektedir. Ayrıca içerisinde çatışma olmayan ailelerin herhangi bir sorunu olmadığını düşünmekte yanlıştır. Çünkü ailede çatışma olmasa dahi bu o ailelerin huzurlu ve mutlu olduğu anlamına gelmemektedir (Güçlü, 2012:27).Evlilik içerisinde eşlerarasında yapılan tartışmalar aslında çiftleri olumlu bir sonuca götürebiliyor ise gereklidir ve evliliğin kendi dinamiği içerisinde var olmalıdır. Burada asıl problem bu tartışma ya da çatışmaların şiddete dönüşüp dönüşmemesi noktasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOŞANMANIN SEBEPLERİ VE SONUÇLARI

3.1. Boşanma Nedenleri

Boşanmanın birden fazla nedeni bulunmaktadır. Boşanmanın resmi bir işlem olduğu ve yasalarca gerçekleştiği göz önüne alındığında yasal bağlamda boşanmanın nedenlerinin neler olduğunu değerlendirmek daha doğru olacaktır. Buna göre Türk Medeni Kanununda yer alan boşanma nedenleri özel ve genel nedenler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özel nedenlerin sebep olduğu boşanma nedenleri zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk şeklinde sıralanabilir. Genel nedenlerin sebep olduğu boşanma nedenleri ise, akıl hastalığı ve evlilik birliğinin sarsılması nedenlerinden kaynaklanmaktadır (Özgüven, 2001:309). Her ilişkinin kendine ait dinamikleri vardır. Bu nedenle kimsenin ilişkisi birbirine benzemez. Her evlilik de kendine özeldir.

Evlilik ilişkisinde tarafların aldığı rollerin azlığı ya da çokluğu ilişkinin duygusal dengesini zorlayan etkenlerin başında gelmektedir. Bununla birlikte kişilerin evlenmesinde etkin olan sebepler yine aynı şekilde boşanmasında da etkili olabilmektedir (Zara, 2013:21).

Boşanma sebepleri coğrafyadan coğrafyaya, ekonomik ve sosyal-kültürel yapıya, eğitim düzeyine göre değişiklik göstermektedir. TÜİK tarafından yapılan aile yapısı araştırmasına göre (TÜİK, Aile Yapısı Araştırması, 2016) cinsiyete göre boşanma nedenlerine bakıldığında İçki, Kumar, Madde bağımlılığı, Dayak/kötü muamele, Evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama, Aldatma, Aile içi cinsel taciz, Sorumsuz ve ilgisiz davranma, Terk etme/edilme, Çocuk olmaması, Ailedeki çocuklara karşı kötü muamele, Eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması, Eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması, Eşin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması, Hırsızlık, Dolandırıcılık, Gasp, Taciz vb. suçlar vb. nedenlerin gösterildiği ve erkeklerin ilk üç nedeninin Sorumsuz ve ilgisiz davranma, Eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması ve Eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması olduğu, kadınların nedenlerinden ilk üçünün ise Sorumsuz ve ilgisiz davranma, Evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama ve Dayak/kötü muamele olduğu tespit edilmiştir. Buradan

yola çıkıldığında ilk sebebin ortak olması; iki tarafında beklentisinin aile içi rollerin yerine getirilmesidir, sonucuna varılabilmektedir. Erkek daha geleneksel bir bakış açısına sahipken, kadın ekonomik sebepler konusunda problem yaşamaktadır. Dayak ve Kötü davranış sebebine bakıldığında ise erkeğin güç temelinde bir yaklaşım içerisinde bulunduğu sonucuna varmak kanımızca ifade edilebilir.

Boşanma nedenleri konusunda Trabzon ilinde ikamet eden 15 avukat ile 8 sorudan oluşan ve mülakat tekniği ile Tarhanacı(2017:89) tarafından yapılan araştırmada ortaya çıkan sonuçlara göre, boşanmada etkili olan nedenler; iletişimsizlik, teknolojiden kaynaklı nedenler, ekonomik nedenler, şiddet ve aldatma gibi dolayısıyla dönemsel ya da genel boşanmada etkili olan faktörlerdir. Ancak bu nedenler boşanmayı açıklayan bütün nedenleri içermemektedir. Çünkü her çiftin kendisine özgü sorunları bulunmaktadır. Yine evliliğe ailelerin dâhil olması yada müdahale etmesi de boşanmada etkili olabilmektedir. Çiftlerin evlenmeden önce birbirini yeterince tanımaması onları boşanmaya sürükleyen nedenler arasındadır. Erken yaşta yapılan evliliklerde bireylerin daha kendi büyüme ve olgunlaşma döneminde olmamalarından kaynaklanan sorunlar doğabilmekte ve boşanmaya neden olabilmektedir. Boşanmanın tek başına bir nedenden kaynaklı olmaktan ziyade birden çok nedenden kaynaklandığı da görülmüştür.

Araştırmada görüşülen 15 avukatın yıl içerisinde 350 boşanma davasına baktığı, boşanmak için kendilerine başvuran kişilerin %61,3'ünü kadınların oluşturduğu ve bu kadınların %36,3'ünün çalışmakta olduğu, % 64,6'sının da nafaka talep ettiği görülmüştür. Yine elde edilen verilere göre eğitim seviyesi ile boşanma oranları arasında ters orantı olduğu, boşanmaların genel olarak evliliğin ilk 5 beş yılında gerçekleştiği görülmektedir. Bakılan davaların %70'inin anlaşma ile sonuçlandığı ifade edilmiştir. Avukatlara boşanmalarda en çok karşılaşılan ilk beş neden sorulduğunda şu cevaplar alınmıştır. İletişimsizlik, teknolojik nedenler, ekonomik nedenler, şiddet ve aldatma. Tarhanacı, son olarak bunların hepsi ile bağlantılı olarak toplumsal cinsiyet gibi faktörlerin birbiri ile neden-sonuç ilişkisi içerisinde olduğunu ve Trabzon ili sonuçlarının Türkiye'deki boşanma nedenleri arasında benzerlik gösterdiğinin görüldüğünü ifade etmektedir.

Bu araştırmada bahsi geçen teknolojik nedenlerin; son yıllarda sosyal medya kullanımının ve sanal iletişim araçları kullanımının artışı olduğu avukatlar tarafından

ifade edilmiştir. Yine avukatlar teknolojik sebeplerle çiftlerin birbirine zaman ayırmadıkları bu nedenle de iletişim sorunlarının başladığı bunun sonucunda da çözülebilecek sorunların çözüme kavuşmadığını ifade etmişlerdir. Boşanma nedenleri ile ilgili olarak bir başka çalışma da, Aktaş'ın örneklem grubunu, İzmir ilinde yaşamını sürdüren, resmi nikâh akdi bulunan ve hukuki olarak evlilikleri sonlandırılmış toplam 370 kişinin oluşturduğu ve anket metodu ile yaptığı araştırmaya göre de; zina, sözlü ve/veya fiziksel şiddet, kötü alışkanlıklar ve maddi konuları, boşanma nedeni olarak gösterme; kadınlarda daha yüksek oranda iken evi terk etme, akrabaların ilişkilerine müdahalesi ve fikir uyuşmazlığını boşanma nedeni olarak gösterme oranı ise erkeklerde daha yüksektir.

TÜİK verilerine göre 2009 yılı en yüksek boşanma oranına sahip il olan İzmir'de gerçekleştirilen araştırma sonucunda, sözlü ve/veya fiziksel şiddeti en yüksek oranda boşanma nedeni olarak belirtenlerin, görücü usulü ve istemeyerek evlilik yapanlar olduğu, evlilik süresi uzadıkça ve ailedeki çocuk sayısı arttıkça zinayı boşanma nedeni olarak gösterme oranının yükseldiği ortaya çıkmıştır. "Ayrıca, şiddet nedeniyle evliliklerini sonlandıran bireylerin, boşanma sonrası ruh sağlığı desteği alma oranlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır"(Aktaş, 2011:XII).

3.1.1. Boşanmanın Özel Nedenleri

Türk Medeni Kanununa göre boşanmanın genel ve özel nedenleri bulunmaktadır. Özel nedenler, özel olarak tespit edilerek, belirlenmiş nedenlerdir. Türk Medeni Kanununun Boşanma bölümünde yer alan zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı gibi nedenlerden kaynaklı nedenler boşanmanın özel nedenlerini oluşturmaktadır. Boşanmaya neden olan durumlar aynı zamanda evliliğin yürütülmesine engel teşkil eden sebeplerdir (Battal, 2008:36). Boşanmanın özel nedenlerine bakmak boşanmayı anlamaya ve değerlendirmeye, sonuçlarını analiz etmeye yardımcı olacaktır. Bu nedenle boşanmanın özel nedenlerinin her birini açıklamak gerekmektedir.

Zina: Madde 161- Eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her

hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Affeden tarafın dava hakkı yoktur. TDK¹⁵ ya göre zina, aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki anlamına gelmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere boşanmaya imkân veren zina fiilinin gerçekleşmesi için birinci unsur cinsel birleşmedir.

Evliliği etkileyen nedenlerden olan aldatmanın, aldatan tarafın bu eylemi kiminle gerçekleştirdiği, kaç defa aldatma eyleminde bulunduğu, ilişki yaşadığı kişinin; yaşı, medeni hali, bu ilişkinin amacı ya da sürekli olup olmadığı önemli değildir. Burada önemli olan, eşlerin birbirine yükümlülükleri ve bir tarafın bu kuralı ihlal etmiş olmasıdır. Evlilikte eşlerin birbirine karşı namuslu olması gerekir ve bir taraf bunu sağlamıyorsa ve yanlış davranışta bulunuyorsa bu evliliği bitirme sebebidir, bu davranışın süreklilik arz etmesine gerek yoktur. Eğer eşlerden biri evlilik birliğini sarsacak bir davranışta bulunmuşsa sadece bir defa yapmış olsa bile bu evliliği bitirmek için yeterlidir (Battal,2008:30).

Evlilik ile birlikte her iki taraf da birbirinden sadakat, içten bağlılık beklemektedir. İki taraf da evlenme akdi ile başka biri ile cinsel ilişkiye girmeyecekleri hususunda birbirlerine söz vermektedirler. İhanet, zina ile verilen bu söz geçerliliğini yitirmiş olmaktadır.

Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış: Madde 162- Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde bu sebebin doğumunun üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Affeden tarafın dava hakkı yoktur.

Belirtilen fiillerin boşanma sebepleri arasında mutlak nitelikte görülmesinin nedeni, hareketin yapılması ile evlilik birliğinin temelden sarsılmasının ispatlanmasına gerek kalmaksızın hâkim tarafından boşanma kararının verilebilmesidir. Maddede üç ayrı sebep düzenlenmiştir. Bunlardan hayata kast ve pek kötü davranış, maruz kalanın şeref ve haysiyetine yönelik ve kasıtlı olarak işlenmeli, üçüncü sebep olan onur kırıcı davranıştan söz edilebilmesi için ise bu şartlara ilaveten yapılan hareketin ağır nitelik taşıması gerekmektedir

¹⁵(Erişim Tarihi: 25.04.2020) <https://sozluk.gov.tr/>

(Canarşlan,2017:95).Eşlerden herhangi birinin diğzerinin hayatına kast etmesi, psikolojik ve fiziki şiddet, son dönemlerde Türkiye’de yaşanan kadına şiddet olaylarına Türk Medeni Kanununun ve bağlantılı olduğu hukuk bölümlerininbakış açısını da göstermektedir.

Eşlerden birinin diğzer eşin hayatına kast etmesi, yaptığı eylemin isteyerek ve bilinçli bir şekilde yapılan ve kişiyi öldürme amacı güden bir eylem olmasıdır. Hayata kast eden eşin bulunması boşanma için yeterli bir sebeptir. Yargıtay’ın bu konudaki düşüncesi kocanın eşini tek sefer dövmesi bile bu sebep için yeterli delili oluşturmaktadır. Bununla birlikte eşlerin birbirinin onuruna saygı göstermemesi de ayrılmak için geçerli ve yeterli bir sebeptir. Onur kırıcı davranış, eşlerin birinin diğzerinin haysiyet ve onurunubilerek ve isteyerek kırması, haksız yere saldırmasıdır. Burada eylemi gerçekleştiren eşin amacı bilerek eşini küçük düşürmek ve hakaret etmektir (Baydur ve Ertem,2006:106).Evlilik ile bir araya gelen kadın ve erkek arasında gerçekleşen fiziksel ya da psikolojik şiddet evlilik ve dolayısıyla aile birliğini temelden sarsmaktadır. Bu birlik fiziksel ve psikolojik bütünlüğün korunması ile ancak mümkün olabilmektedir.

Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme: Madde 163- Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğzer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir. Küçük düşürücü suç belirlemesi hâkim tarafından, ceza hukuku anlamında değil; toplumsal anlayışa göre utanç vericilik ve yüz kızartma suçununkriterleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu suçların Anayasa’nın 76. maddesinde sayılan zimmet, ihtilas, irtikâp, hırsızlık, dolandırıcılık vb. olduğu kabul edilir. Boşanma davasının açılabilmesi için küçük düşürücü suçu işleyen eşin ceza kovuşturmasına uğraması ve bu suçtan dolayı cezalandırılması şart değildir.

Bu suçların geçerli olabilmesi için kasten yapılması şartı aranmaktadır. Haysiyetsiz hayat sürmeden kaynaklı boşanma kararının alınabilmesi toplum değer yargılarına ters düşen ve bağdaşmayan, toplum tarafından uygun görülmeyen ya da ayıplanan bir yaşayış tarzının olması gerekmektedir. Mevcut durum ve koşullar eşlerin bir arada yaşamasına engel ve eşler için ortak yaşamı çekilmez kılıyorsa bunun sonucunda boşanmaya sebebiyet verebilmektedir (Baydur ve Ertem, 2006: 109). Toplum içerisinde ahlaki normlar çerçevesinde haysiyetsiz hayat süren bir eş

ile beraber olan kişinin boşanması hususunda fiili işleyen kişinin ceza almasının şart olmaması boşanmayı kolaylaştırıcı bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Terk: Madde 164- Eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk ettiği veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde, ayrılık en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim veya noter tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmış ise; terk edilen eş, boşanma davası açabilir.

Terk, eşlerden birinin evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla ortak hayata son vermesidir. Terk etme eylemi aynı yerde yaşayan eşlerin ortak yaşam alanını terk etmesi ya da bir eşin diğer eşini ortak yaşam alanından zorla göndermesi ve geriye dönebilmesini engelleyecek şekilde davranmasıdır. Terk etme eylemi bir tarafın gitmesiyle oluşabileceği gibi diğer tarafın gelmesinin engellenmesiyle de oluşabilecek bir durumdur (Baydur ve Ertem,2006:110).Müşterek mekân paylaşmanın sona ermesi evliliğin gerekliliklerinden biri olduğundan boşanmanın özel nedenlerinden biri olarak görülmektedir.

Akıl hastalığı: Madde 165- Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hâle gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla, bu eş boşanma davası açabilir.

Eşlerden birinin akıl hastası olması boşanmak için bir sebeptir. Akıl sağlığının yerinde olmamasından kaynaklı boşanma sebebi kendisine has özellikler barındırmaktadır. Burada kusura bağlı olmayan ve durumun doğasına özgü bir boşanma sebebi bulunmaktadır. Çünkü akli melekeleri yerinde olmayan birinin günlük hayatta tehlike arz edebilecek eylemler sergilemesi olasıdır. Yani burada sebep diğer boşanma sebepleri olmaktan ziyade boşanmanın yalnızca akıl sağlığından kaynaklı istenmesi ve gerekçelendirilmesi olmaktadır (Baydur ve Ertem,2006:110).Akıl hastası olan eşin psikolojik, fiziksel şiddet uygulama ve hayata kast gibi bir takım davranışları gerçekleştirme olasılığı bulunduğundan, boşanmanın diğer eş tarafından istenmesi oldukça doğal olmaktadır.

3.1.2. Boşanmanın Genel Nedenleri

Medeni Kanunumuzda somut olarak belirtilmeyen boşanma sebepleridir. Her evliliğin içerisinde yaşanabilecek ancak özel nedenlere girmeyen ve hâkimin kararına bırakılan sebeplerdir. Genel boşanma nedenleri; kanunda ismen düzenlenmiş fakat tam olarak nelerin bu sınıfa girip girmediğinin takdirinin hâkime bırakıldığı nedenlerdir. Genel boşanma sebepleri yasada somut olarak belirtilmemiştir.

TMK m. 166'da aslında üç tür genel boşanma sebebi düzenlenmiştir. Bunlardan ilki evlilik birliğinin temelinden sarsılmasıdır. Diğer iki halde ise, yasa koyucu evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olduğu varsayımından hareketle, eşlerin birlikte dava açmaları ya da birinin açtığı davayı diğerinin kabul etmesini anlaşmalı boşanma; açılmış olan bir boşanma davasının reddinin kesinleşmesinden başlayarak 3 yıl içinde eşlerin ortak hayatı yeniden kuramaları halinde ise evlilik birliğinin fiilen kurulamaması kapsamında düzenlemiştir. (Baydur ve Ertem, 2006:110)

Hâkim tarafından olaylar tetkik edilerek, boşanmanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine kanaat getirilecektir. Eşler arasında oluşabilecek sorunların ve boşanmaya neden olacak olayların önceden belirlenmesi söz konusu olmayabilmektedir. Bu yüzden boşanma sebeplerinin önceden belirlenmesi ve düzenlenmesi mümkün değildir. Boşanmaya neden olabilecek olaylar önceden belirlenemese de ve birdenbire gerçekleşse dahi eğer bu olay ya da olaylar evlilik birliğini yıkıcı unsurlar barındırıyorsa bu durum evliliğin bitmesine neden olabilmektedir. Eğer yaşanan olaylar eşlerin ortak bir yaşam alanında yaşanmasını zorlaştırıyor ya da engelliyorsa bu boşanmanın genel nedenleri arasında sayılan nedenler olabilmektedir (Baydur ve Ertem,2006:110).Evlilik birliğinin sarsılması Türk Medeni Kanununa göre genel sebeplerdendir.

3.2. Boşanmanın Sonuçları

Boşanma; öncelikle aileyi daha sonrasında ise toplumu ve kültürü etkilemekte, ekonomik, sosyal ve hukuksal sonuçları bulunmaktadır. Öncelikle boşanmanın normal bir süreç olarak ele alınıp sonuçlarının etkisine bakılması gerekmektedir. Boşanma kavramının sonuçları öncelikle ve en çok aileyi ve aile fertlerini etkilemektedir. Aile fertleri olan kadın, erkek ve çocuk üzerinde

boşanmanın etkileri ve sonuçları daha ağır seyretmektedir. Boşanmanın bunun dışında sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuki sonuçları da bulunmaktadır.

Boşanılan eşler ile iletişim kurabilmek elbette istenilen bir şeydir. Doğru ve zamanında iletişim kurma becerisi çocuğu olumlu yönde etkilemektedir. Boşanmanın da evlenmek kadar doğal olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Boşanmanın hukuksal düzlemde bitmiş olması kişinin bu süreci hemen bitirmesi anlamına gelmemektedir. Hukuksal boşanmadan önce gerçekleşen duygusal boşanma bazen hukuksal boşanma gerçekleşse dahi gerçekleşmeyebilmekte ya da henüz duygusal boşanmanın etki süreci bitmemiş olabilmektedir. Bu durum, eşler arası boşanma gerçekleşse dahi eşlerin birbirine karşı sahip oldukları bağın devam etmesi ile sonuçlanabilmektedir. Dolayısıyla devam eden bu bağlar, ayrılan eşlerin hayatının olumsuz yönde etkilenmesine ve boşanma sonrası sürecin sağlıklı atlatılamamasına sonuç olarak da boşanma sonrası hayatlarında oluşabilecek yeni birlikteliklerin olumsuz sonuçlanmasına da neden olabilmektedir (Demirci, 2015: 65).

Boşanma sürecinde yaşananların da boşanma sonrası süreçte önemli bir etkisi bulunmaktadır. Çocuklar için iletişim kurma zorunluluğunun olması yeni evlilikler için sorun olabilmektedir. Bu noktada yeni eşlerin bu duruma sağduyulu yaklaşması problemleri azaltacaktır. Velayet sahibi, hem çocuğa hem de eski eşe karşı, çocuk açısından sorumludur. Bununla birlikte boşanma sürecinden sonra eşlerin hayatına devam etmesi ya da yeni bir ilişkiye başlaması çoğu zaman sorunlara yol açabilmekte, şiddet ve cinayete varan olaylarla karşılaşılabilir. Ülkemizde özellikle kadının yeni bir ilişkisinin olması eski eş tarafından hoş karşılanmadığından bu durum şiddet olaylarına varan sonuçlara neden olmaktadır. Boşanılan eşin ayrıldığı karısını hala kendisinin namusu olarak görmesi, erkeğin sözlü ve fiziksel tacizine sebep olmaktadır. Bu durumda etkili olan erkeğe kültürel olarak aktarılan kodların yanlış algılanmasıdır. Erkek kadından boşansa dahi kadını namusu olarak görebilmekte ve hayatına karışma ya da kısıtlamalar getirebilme hakkı olduğunu düşünebilmektedir (Sarı, 2018:241).

İstatistikler değerlendirildiğinde 2011 ve 2016 aile yapısı araştırmalarından çıkan en kayda değer sonucun 'sorumlu ve ilgisiz davranma' ibaresinin cinsiyete göre dağılımında birbirine yakın ve oldukça yüksek bir veri elde edilmiş olmasıdır. 2006 ve 2014 yıllarındaki araştırma sonuçlarında böyle bir nedenin var olup olmadığı

sorulmamış olduğundan veri değerlendirilmemiştir. Ayrıca boşanma nedenleri konusunda Trabzon ilinde ikamet eden 15 avukat ile 8 sorudan oluşan ve mülakat tekniği ile Tarhanacı (2017), tarafından yapılan araştırmada ortaya çıkan sonuçlara göre; boşanma nedenlerinin başında iletişimsizlik ve teknolojik nedenler gelmektedir. ‘Sorumluz ve ilgisiz davranma’ ve ‘iletişimsizlik’ nedenleri evlilik, aile ve boşanma konularına yön veren kuramsal yaklaşımlar açısından değerlendirildiğinde; ortaya çıkan ortak sorunun kadın ve erkeğin aile birlikteliklerinde var olması beklenen ‘beraber meydana getirme’ eyleminin yerine getirilmemesi olduğu görülmektedir.

Evlilik ve aile bağlarının rol dağılımı göz önüne alındığında erkeğin ve kadının aile içerisindeki rollerinin yansımaları olan sorumlulukların yadsınması ilişkideki bağlantıyı koparmaktadır. Bu bağlantı iletişim yolu ile gerçekleşmekte iken teknolojik araçlar örneğin cep telefonları, bilgisayarlar sebebi ile kopmaktadır. Sembolik etkileşim yaklaşımının bahsetmiş olduğu iletişim ve etkileşimin gerçekleşmediği ortaya çıkmaktadır. Bahsedilmekte olan teknolojik gelişmeleri ve sembolik iletişim biçimlerini insan yaşamına dâhil eden Sembolik Etkileşim Kuramının ortaya koymuş olduğu sanal dünya ile birlikte sembolleşen rol ve sorumlulukların kodlarının değişmesine sebep olabilmektedir.

Yapısal İşlevselci Yaklaşım açısından ailenin işlevlerini yerine getirmemesinin yaratacağı olumsuz sonuçların sistemsel olarak değerlendirilmesinin gerekli olduğu görülmektedir. Ailenin toplumsal işlevi incelendiğinde ‘iletişimsizlik’ günümüzde ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmakta ve ailenin temel değerlerini zedelemektedir. Teknolojik gelişmeler insanoğlunun işlerini kolaylaştırmakta ve zaman gibi önemli bir kavramı bizlere kazandırmaktadır. Ancak bu değişim sanal olarak bir aile yaratmayacaktır. Son yıllarda internet üzerinden tanışma ve daha da ötesinde evlenmeler gerçekleşmektedir. Bu birlikteliklerin ne kadar sağlıklı olduğu konusu tartışmaya açıktır.

Çatışma Kuramcıları, doğada var olan çatışmanın aile içinde de olabileceğini ancak bu çatışmayı yönetmenin önem arz ettiğini ifade etmektedirler. Ancak aile içi iletişim olmadığı sürece çatışmanın veya tartışmanın olmasını da beklemek mümkün olmayacaktır. İletişimin doğal bir sonucu olan çatışma, ortaya konan sorunların değerlendirilmesini, çözüm yollarının bulunmasını sağlamaktadır. İlgisizlik,

sorumsuzluk ve iletişimsizlik temelli olarak ortaya çıkacak olan problemlerin çözüm yollarının tıkanmasına sebep olmaktadır. Bir diğer ifade ile iletişimin olmaması, çatışma ve tartışmayı engellemekte, çözümü geciktirmekte ya da engellemektedir.

3.2.1. Boşanmanın Psikolojik Sonuçları

Aileye psikolojik açıdan bakıldığında Hasanoğlu'nun (2010: 156) ifade ettiği gibi, "Aile, iletişim ve ilişki içerisinde sürdürülen bir kurumdur. Ailenin aile olabilmesi için yakınlık, sınır koyma, özel hayat ve süreklilik olması gerekmektedir". Boşanma sonucunda aile yaşamı içerisinde eş ile birlikte yapılan aktiviteler artık yalnız yapılacaktır. Tek ebeveyn olmak; çocukların sorumluluğu, iş hayatı, ekonomik zorluklar yalnızlık duygusu ile daha da ağır gelmeye başlamaktadır. Kadın ve erkek için farklı etkilere sebep olan boşanma süreci ve bu sürecin sonrasında yaşanan travmanın nasıl atlatıldığı önemli olmaktadır. Evlilik içinde yaşanan ve boşanmaya götüren sebepler, kişinin yeni bir ilişkiye başlaması ya da tekrar evlenme düşüncesinde etkili olmaktadır. Bu süreç içerisinde erkek ve kadın farklı yollardan yardım almaktadır. Kadın; akraba, arkadaş ve psikologdan yardım alırken erkek genellikle hemen yeni bir ilişkiye başlamaktadır.

3.2.2. Boşanmanın Sosyal Sonuçları

Demirci, (2015) Ankara'da ikamet eden, boşanmanın ardından ikinci kez evlenen 20 katılımcı (10 kadın, 10 erkek) ile "Yeniden evlenme nedenlerinde, toplumsal cinsiyetin etkisi, yeniden evlenmelerde kişilerin boşanma öncesi, boşanma sonrası ya da yeniden evlenme kararını aldığı süreçlerde, toplumsal cinsiyet" konusunda yaptığı araştırmada, ilk evlilik ve boşanma süreçlerinde toplumsal cinsiyet etkisinin oldukça yoğun olduğu, bu durumun yeniden evlenme sürecini hızlandırdığı, yeniden evlenmeyle kurulan ailelerin, boşanma ve boşanma sonrası yaşadıkları sorunlardan etkilendikleri, birçok değişik sorun ile mücadele ettiklerini, özellikle tek ebeveynlerin yeniden evlenmesi ile birlikte çocuk-üvey ebeveyn arasındaki ilişkinin evliliğin geleceğini belirlediğinin görüldüğünü belirtmektedir. Ayrıca kadınların ve erkeklerin, ilk evliliklerindeki, "toplumun kadın ve erkeği

evlilik birliği içinde görme eğilimini” boşanmadan sonra da hissettiklerini ifade ettikleri ifade edilmektedir.

Erkekler, boşanmış erkek olmanın toplum temelinde yarattığı başarısızlık nedeniyle bu dönemde kendilerini topluma ve ailelerine karşı ispat etme gayreti içine girmektedirler. Erkeklerin yaşadığı bu başarısızlık hissini altında, evli erkek rolünü sürdürememe durumu temel etkindir. Boşanmadan sonra erkeklerin aile ve sosyal ilişkilerinin niteliğinin değiştii ve erkeklerin bu durumdan dolayı kendilerini toplumdan soyutlanmış hissettikleri ortaya çıkmıştır. Böyle bir durumda erkeklerin, tekrar evlenmeyi; sosyal statünün geri kazanılması açısından bir çıkış yolu olarak gördüğü söylenebilir. Demirci,(2015) kadınların bu dönemde, toplumun boşanmış kadına yönelik olumsuz algılarıyla mücadele ederken aynı zamanda kendi kişilikleriyle ilgili bir iç hesaplaşmaya girdiklerini, boşanmış kadın olmanın, cinsellik temelli değerlendirmelere maruz bırakılmaya neden olduğunu, erkeklerle daha az sosyal ilişki kurduklarını ve içlerine kapanma eğiliminde olduklarını belirttiklerini ifade etmiştir.

Boşanma sonrası dönemde kadınlar, toplumun boşanmış kadına yönelik, cinsellik temelindeki önyargıları ile mücadele etmek için, daha “namuslu davranmak” durumunda olduklarını, “toplumda daha az görünür olma”yı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında tüm bu olumsuz etkilerinin yanında, özellikle, boşanmanın ilk etkilerini üzerlerinden atan bireyler için boşanmış olmalarının yeni deneyimleri ve daha özgür bir yaşamı beraberinde getirdiğini ve bu durumun birçok katılımcı için özgüveni geliştirici, daha sorunsuz bir hayatın başlangıcı olarak değerlendirildiğini de belirtmektedir (Demirci, 2015:171-181).

3.2.3. Boşanmanın Ekonomik Sonuçları

Kadının bir mesleği yok ise, çocukların zamanla masraflarının artması, ekonomik koşulların ağırlaşması gibi faktörler kendisinin ve çocuklarının geleceği için çalışmasını gerektirmektedir. Bu da kadının ekonomik olarak zorlanmasına neden olmaktadır. Boşanma sonrası ekonomik sorunların olması özellikle evliyken çalışmayan kadınlarda ciddi sorunlara neden olmaktadır.

Ekonomik olarak özgürlüğü olmayan kadınlar açısından boşanma, elindeki gelirini kaybetmesi ve gelirle kendisinin uğraşması demektir. Kadının gelir kaybı yaşaması yaşananlar karşısında ayakta durmasını zorlaştırmaktadır. Kadın evli iken önceliği ev hanımı ve annelik iken boşanma sonrasında çalışması ve para kazanması gerekmektedir. Bu durum boşanma öncesi çalışmayan, eğitimi ya da herhangi bir mesleği olmayan kadınlar açısından daha zor olmakta ve boşanma sonrası ciddi sorunlarla başa çıkmak anlamına gelmektedir. Boşanma, evliyken annelik ya da ev hanımı olmak için işine ya da eğitimine ara veren kadınların da boşanma sonrası ekonomik olarak ciddi sorumluluklarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Boşanma öncesi çalışan kadınların boşanma sonrası yaşanan sorunları ve ekonomik sıkıntıları atlama durumu boşanma öncesi çalışmayan kadınlara oranla daha kolaydır (Sarı,2018: 241-243).

3.2.4. Boşanmanın Hukuki Sonuçları

Hukuki olarak çocukların velayetini almak sebebi ile tekrardan evlilik yapılabilir. Ekonomik ve sosyal olarak daha fazla refah düzeyine sahip olmak amacıyla kadın veya erkek tekrar evlenmek isteyebilir. Boşanan kadınların ekonomik olarak güçlenmesi için Dünyada ve Ülkemizde birtakım uygulamalar bulunmaktadır. 'Nafaka ve Tazminat' gibi bu uygulamaların gereğince uygulanması ve uygulama politikalarının iyi yönetilmesi özellikle belli bir yaşın altındaki çocukların velayetinin genellikle anneye verildiği düşünüldüğünde oldukça önem arz etmektedir. Erkekler boşanma sonrasında nafaka ödemeyi külfet olarak görmekte ve özellikle tazminat ödemek istememektedirler. Hukuki uygulamaların çocuğun yararına sonuç vermesi özellikle dikkat edilmesi gereken bir husustur. Annenin hukuki uygulamaların yetersiz kaldığı durumlarda çocuğun üzerindeki ekonomik sorumluluklarını yerine getirememesi neticesinde tekrar evlenmeyi düşünmesi oldukça sık rastlanan bir durumdur.

3.2.5. Boşanma ve Kültür

Boşanma ve kültür ilişkisi oldukça önemlidir. Her kültürde evliliğe ve onun döngüsüne dair kalıplaşmış birtakım davranışlar bulunmaktadır. Evlilikte özellikle kadının konumu bu davranışları anlamlandırmada önemli bir etkiye sahiptir. Kadın belli görevleri yerine getirmek mecburiyetindedir ve bu görevler ona toplum tarafından yüklenmektedir. Bu yüklenen roller yaşadığı kültürün bir yansımasıdır (Bulut, 2008: 114). Bunun yanında yine kültürümüzde kadının evli olması ve evliliğini sürdürmesi beklenmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Bulut'un boşanmış 40 kadın ile görüşme tekniği kullanılarak yapılan çalışmasında, psikiyatri servisinde ruhsal çöküntü tanısı alan kadınların; eşlerinin ruhsal ve fiziksel şiddetine maruz kaldıkları için boşandıkları ancak boşanma kararını vermek için uzun yıllar bekledikleri görülmüştür. Boşanan kadının gelecek ve toplumsal baskı kaygıları boşanma kararlarını geç almalarına sebep olmaktadır. Kadının eğitim düzeyi, geldiği çevre ve kariyeri ne olursa olsun gelenek önemli bir bağlayıcılığa sahiptir.

Evlenmek ve evli kalmak yönündeki güçlü toplumsal geleneğin, kadınlardaki içselleştirilmiş yansıması, fiziksel ve duygusal şiddetin eşlik ettiği bir evliliği yıllarca sürdürmek olarak kendini göstermiştir. Çünkü gelenekler farklı insan grupları arasındaki ilişkilerin tanımlanması, kurumlaşması ve sürdürülmesi yolunda, insanların üzerinde etkin rol oynamaktadır (Bulut, 2008: 118). Bu sebeple Yargıtay 'Kültür Farkı'nı boşanma sebebi olarak saymıştır. Eryavuz ve Birecikli (2017: 1242)'nin 2013 TNSA verilerini kullanarak 6669 kadına ait bilgiler ile 2017 yılında yaptığı araştırmada da evlilik süresini etkileyen faktörleri etkileyen modellemede, kültür farkı değişkeni oluşturulduğunda kültür farkının, evlilik süresini azalttığı ve boşanma riskini arttırdığı görülmüştür. Farklı kültürel değerler yaşam biçimlerini etkilemekte ve aile birliğinin devamını etkilemektedir.

3.2.6. Boşanma ve Aile Fertleri

Bu parçalanma sürecinde sadece aile fertleri değil akrabalar, sosyal çevre de etkilenmektedir. Ailenin parçalanması boşanmanın en yıkıcı sürecini ifade etmektedir. Boşanma ile birlikte aile fertleri bir arada olma özelliğini kaybetmektedir. O güne kadar birlikte yaşam mücadelesi veren aile üyeleri boşanma ile farklı hayatlara savrulmaktadırlar. Boşanmadan ve sonuçlarından etkilenme herkes için aynı etkiye sahip değildir. Özellikle kadın ve erkeğin boşanma karşısında takındıkları tavırlar ve yaşananlardan etkilenme düzeyi aynı olmamaktadır. Kadın ve erkeğin duygusal tepkileri de aynı reaksiyonları göstermemektedir (Zara, 2013: 53). Meydana gelen kriz durumundan her bireyin nasıl etkileneceği muğlaktır. Bununla birlikte toplumun kültürel kodlarında kadına ve erkeğe verilen roller bağlamında boşanmadan kadınlar daha fazla etkilenmektedirler. Kadın ve erkek arasındaki bu tepkisel farklılıklar toplumsal norm ve değerlerle de pekişmektedir.

Boşanmanın etki düzeyi kişiden kişiye ve zamana göre farklılık göstermektedir. Boşanmanın olumsuz etkileri mevcuttur. Bununla birlikte boşanmanın etki süresi de değişim göstermektedir. Boşanmanın sonuçlarının etkisi kısa ve uzun vadeli sonuçlar doğurmaktadır. Kısa vadeli sonuçların etkisi birkaç ay ile sınırlıdır. Uzun vadeli sonuçları ise daha uzun süreyi kapsamaktadır ve olumsuz yönleri daha fazladır. İster kısa olsun ister uzun olsun boşanmanın sonuçları olumsuz etkileri olan bir durumdur. Bununla birlikte kısa vadeli sorunların çözümü kolay iken uzun vadede gerçekleşen olumsuzlukların çözümü daha zor ve uğraştırıcıdır. Boşanmanın uzun vadeli sonuçları aile olmanın getirisi olarak çocuk, ekonomik koşullar, sosyal çevre gibi faktörlerden etkilenmekte ve bireyin yaşamını zorlaştırmaktadır (Cüceloğlu,2012:384). Kısa ve uzun vadedeki etkiler açısından değerlendirildiğinde boşanmanın kadın, erkek ve çocuklar için farklı sonuçları ortaya çıkmaktadır.

3.2.6.1. Boşanma ve Kadın

Kadınların gerçeklik duygusu farklıdır ve kadın doğası gereği üreme güdüsü ile yaratılmıştır. Bu da onu zorluklara karşı daha hazırlıklı kılmıştır. Genellikle kadınların evliliklerdeki sorunları daha erken fark ettikleri, dile getirip konuşmak

istedikleri ve çözüm arayışına gittikleri ancak boşanma kararı vermeden önce daha yoğun stres yaşadıkları görülmektedir (Zara,2013:53).Eğer kadın anne ise kendinden önce çocuğunu düşünmekte ve onlar için ev içerisindeki bu çatışma ortamına katlanmaktadır. Kadın için boşanma kararını almak yine de erkeğe nazaran daha çok üzerinde düşünülmesi gereken bir karar olmaktadır.

Günümüzde boşanma oranlarının artışında etkili gösteren bir faktörde ailelerin boşanma karşısındaki tepkilerinin eskisi kadar sert olmamasıdır. Boşanmada ailelerin rollerinde de değişiklikler görülmektedir. Çoğu aile boşanma kararı alan çocuklarını artık desteklemektedir. Bununla birlikte boşanma kararı alınmasında etkin olan aileler de bulunmaktadır. Geçmişte ailelerin boşanmaya karşı çıkmasında kadınların boşanma sonucunda toplum içerisindeki durumunun hoş karşılanmaması ve dul olarak sınıflandırılması da etkili olmaktadır. Bu durum boşanmanın kadın açısından doğurduğu olumsuz etkilerdendir. Boşanmanın kadın için sosyal etkileri genellikle olumsuz ve kadını toplumdan dışlar niteliktedir. Toplumun boşanmış kadına yüklediği olumsuz etiketler değişime uğramaya başlamış olmasına karşın henüz bu konu yeterli ve etkin çözüme sahip değildir (Sevim ve Diğerleri, 2016:311).

Kadınlar, evliliği genellikle bitirmek istemezler ancak resmi olarak boşanma işlemini başlatan taraf olmaktadır (Zara,2013:54).Çatışmalarda benim hatam var mı? Evliliğimi kurtarmak için gereken her şeyi yaptım mı? Çocuklarım için bu evliliğe devam etmeli miyim? Boşanma sonrası çocuklarıma güzel bir hayat sunabilecek miyim?Çocuklar nasıl hissedecek? gibi pek çok soruyu kadın defalarca kendisine sormaktadır. Ancak eğitim seviyesi yüksek ve ekonomik özgürlüğe sahip ise daha kolay boşanma kararını verebilmektedir. Kadın; çocukları açısından aile içerisindeki sürekli bir çatışma ortamında bulunmanın verdiği zarar ile boşanmanın vereceği zararı karşılaştırmakta ve ona göre karar almaktadır.

Kadınların toplumsal cinsiyet bağlamında aile içi hizmet rollerinin bulunması ve kadın emeğinin ekonomik karşılığının verilmemesi gibi konular boşanmış kadının hayatını zorlaştırıcı etmenler doğurmaktadır. Bununla birlikte kadınlık ve annelik rollerinin çalışma hayatını olumsuz etkilemesi kadını iş hayatında zorlayıcı faktörlerdendir. Kadın boşandıktan sonra hem sosyal olarak hem de ekonomik olarak onu zorlayan dezavantajlara sahip olmaktadır. Bu bağlamda boşanma sonucunda kadınlar, erkeklerden daha fazla sorunla karşılaşmakta ve bu sorunlarla başa çıkmaya

çalışmaktadır. Toplumsal hayat, erkekler ve erkeklerin egemen olduğu toplumsal rollere göre hazırlanan kuralların varlığı, kadınları diğer alanlarda zorlamasının yanında boşanmış kadın olarak da fazlasıyla yıpratmakta ve işleri zorlaştırmaktadır (Gedik, 2019: 5).

Boşanma kadın için bir son ama aynı zamanda yeni bir başlangıç olarak da görülmektedir. Kadın yeni duruma daha çabuk adapte olabilmekte, çıkan sorunlara daha kolay çözüm bulabilmekte ve başa çıkabilmektedir. Boşanmada kadının daha fazla dezavantajının olması kadını, güçlü olmaya ve çabuk toparlanmaya itmektedir. Kadının güçlü olma zorunluluğunun başında annelik ve annelik rolleri gelmektedir (Cüceloğlu, 2012: 384). Boşanmada kadın sadece bir kadın ve bir birey olarak değil aynı zamanda bir anne olarak da zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

3.2.6.2. Boşanma ve Erkek

Erkeklerde boşanmanın etkileri üzerine neredeyse hiç çalışma bulunmamaktadır. Mevcut bir iki çalışmada ise erkeklerin kadınlara oranla boşanmadan çok fazla etkilenmedikleri yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Toplumsal normların erkekleri ve erkekliği yüceltici yönlerinin bulunması erkeklerin boşanmayı daha az dezavantajlı olarak atlatmasına neden olmaktadır. Erkeklerle dair yapılan nadir araştırmadan birinde, Elazığ ilinde 300 erkeğin açmış olduğu boşanma davası incelenmiş ayrıca boşanmış 10 erkek ile görüşme yapılmıştır. Boşanma sebepleri, süreci vb. değişken ele alınan araştırmanın sonucunda; erkeklerin de kadınlar ve çocuklar kadar boşanma sürecinden etkilendiği gerçekliğine ulaşılmıştır (Sevim ve diğerleri, 2016:293).

Ülkemizde geleneksel olarak kabul gören bir bakış açısı ile aldatmanın; erkeğin elinin kiri olduğuna dair bir söylem bulunmaktadır. Ama artık toplumsal değişim süreci ile birlikte kadınlar erkeğin aldatma bile dönüp geleceği yerin evi olduğu söylemini kabul etmemektedirler. Kadın ailesinden gördüğü destek ile hem ekonomik hem sosyal olarak güç kazanarak ayaklarının üstünde durmaya başladıkça eşler arasındaki tahammül azalmakta ve çatışma artmaktadır. Boşanmaların artması, boşanma olgusunu her iki taraf için de normalleştirmekte ve toplumun boşanmaya bakış açısını değiştirmektedir. Geçmişteve günümüzde boşanmanın zoryada kolay

olması durumunda da erkekler bu süreçten daha az etkilenmektedir. Artık boşanma kararı daha rahat verilebilen bir karar olmuştur. Boşanma ve boşanmalarda artış olması her ne kadar aileyi sarsan ve yıkan etkileriyle olumsuz ve kötü bir durum iken kadınlara, erkeklerin de sahip olduğu gibi boşanma hakkının tanınması ve kabul görülmesi açısından olumlu bir niteliği de bulunmaktadır (Sevim ve Diğerleri, 2016:311).

Boşanma öncesinde ve boşanma sürecinde erkeğin tutumu önemli bir rol oynamaktadır. Erkekler, kadının evliliğe dair memnuniyetsizliğini belirtmesiyle birlikte sorundan kaçma odaklı bir yaklaşım göstermektedirler ve boşanma kararı sonrası stresleri daha fazla olmaktadır. Erkekler boşanma kararı alırken stres düzeyleri düşük seviyede iken, boşanma sürecinde ve sonrasında bu düzey yükselmektedir (Zara,2013:53). Babalık rolleri boşanma ile birlikte bitmemekte sadece eş olma durumu sona ermektedir. Eş olarak artık birlikte olunmayacak ve çocuklar anne ve babalarını bir arada göremeyeceklerdir. Bu nedenle babanın sorumluluklarını yerine getirmedeki başarısı, sürecin çocuklar açısından daha sağlıklı aşılmasını sağlamaktadır.

Erkeklerle ilgili yapılan araştırmada, erkeklerin boşanma nedeni olarak “ailenin etkisi, yetiştirme tarzındaki farklılıklar, eşlerin birbirlerine karşı güvensizlik ve kıskançlıkları, kadının; ailesine düşkünlüğü, kendine olan güvensizliği ve bununla birlikte gelen aldatılma korkusu ve psikolojik sorunları”nı öne sürdükleri görülmüştür. Erkeklerin karar kartonlarında boşanma sebebi olarak %70’lik bir oranda “şiddetli geçimsizlik” ilk sırayı almıştır. Bununla birlikte, boşanmanın asıl sebebinin toplumsal baskıdan dolayı gizli kaldığı ve boşanmanın toplumca hoş karşılanmayan sebepleri olduğu da bilinmektedir (Sevim ve Diğerleri,2016:310).

3.2.6.3. Boşanma ve Çocuk

Boşanma ebeveynleri etkilediği kadar çocuğu da etkilemektedir. Çocuğun bu süreçten nasıl ve ne kadar etkilendiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Öngider (2013: 141), boşanmanın sadece çocuğun ebeveynleri arasında gerçekleşmediğini ve çocuklar açısından da zorlu bir süreç olduğunu belirtmektedir.

Fiziki ve psikolojik olarak çocukta meydana gelebilecek değişim ve etkilenme her çocukta farklı olarak kendini göstermektedir.

Boşanma ile evliliğin bitiyor olması, çocuk için yaşı kaç olursa olsun korku, endişe, kızgınlık gibi bir takım duygulara sebep olmaktadır. Çoğu çocuk boşanmadan dolayı kendisini suçlu hissetmekte ve depresyon gibi bazı reaksiyonlar gösterebilmektedir. Bununla birlikte çocukların savunma mekanizmalarının da yardımıyla rahatlamaya çalıştıkları da gözlemlenmiştir. Boşanmada boşanma eyleminden ziyade çocuk, anne babadan ayrı kalma ve anne babanın yanlış tutumu ve aktarımlarından dolayı daha çok zarar görmekte ve korkmaktadır (Eryorulmaz, 2013:25-34).

Ebeveynlerinin boşanmasından birçok çocuk kendini sorumlu hissederken korku, üzüntü, gerileme, okul başarısında düşme, ebeveynlerini barıştırma arzusu, yalnızlık, reddetme, uyku sorunları gibi birtakım problemler; boşanma dönemi ve sonrasında çocuktaki etkiler olarak ifade edilebilir (Türkarlan,2007:99). Bunun yanında çocuk için boşanmanın etkileri kısa ve uzun vadede değişmektedir. Çocuk yaş aralığına göre tepkiler göstermekte ve bu olumsuz deneyim ile baş etmektedir. Okul öncesi çocukta; hem öfke hem üzüntü gözlemlenirken, 6-8 yaş arası çocuklarda ise üzüntü duygusunun ağır bastığı fark edilmiştir. Ön ergenlik döneminde özellikle 9-10 yaşlarında kızgınlık duygusu hâkimdir. Ergenlik dönemindeki gençlerde evden uzaklaşma isteği ve gelecek kaygısındaki artış fazlaca görülmektedir.

Boşanmanın çocuk üzerinde uzun vadedeki etkilerini araştıran çalışmalarda boşanmanın ardından geçen 5 yılda çocukların boşanmak isteyen tarafa öfke duyduğu, ayrı olduğu ebeveynine özleminin arttığı, eski aile düzenini geri istediği ve üçte birlik bir kısmında orta- ağır depresyon bulgularına rastlandığı ifade edilmiştir. 10 yıl sonraki etkilere bakıldığında duyguların derinliğinin artmış olduğu bunun yanında terk edilme, reddedilme ve kaybetme korkuları ve bu korkuların ilişkilerine yansımaya başladığı, sosyal hayatta arkadaşlarla sorunların artışı, kızgınlık, gücenme, alınma, kinlenme, depresyon, fiziksel sağlık bulgularında düşüklük gözlemlenmiştir. Ayrıca erken cinsel ilişki, hamile kalma, suça katılım oranında artış görülmüş, özellikle kızların erken evlendiği, erken çocuk sahibi olduğu yada boşanma ile sonuçlanan evlilikler yaşadıkları gözlenmiştir (Eryorulmaz, 2013:29).

Şendil (2012: 113), tarafından çocukların ebeveynlerinin evlilik çatışmasını nasıl algıladıklarını incelemek amacıyla, hepsi orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye mensup, yarısı sağlıklı, yarısı da sağlıksız ailelerden gelen, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaşlarında, toplam 122 kız ve erkek çocuk ve anne-babaları ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgulara göre, çocukların evlilik çatışmasını algılayışlarının onların gelişimsel seviyelerini etkilediği görülmüştür. Bulgular, evlilik çatışmasının şiddeti arttıkça, özellikle de fiziksel saldırganlığı da içerdiği zaman, çatışmanın seyri açısından daha ümitsiz olarak algılandığını ve çocuklar için daha üzüntü verici olduğunu göstermiştir.

SONUÇ

Evlilik, aile, boşanma nedenleri ve boşanmanın sonuçları, toplumsal hayatta yer alan önemli kavramlardır. Bu nedenle bu kavramlar ile ilgili pek çok tartışma ve araştırma yapılmış ve yapılmaya da devam edecektir. Bu çalışmada da toplumun en küçük ve en önemli kurumu olan aile ile ilgili yazılan kitaplar ve yapılan araştırmaların literatür taraması yapılarak aile, evlilik, boşanma nedenleri ve boşanmanın sonuçları üzerine bir değerlendirme; üç temel sosyolojik kuram üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan literatür taramasının sonucunda ailenin bir toplumun çekirdeğini oluşturduğu gerçeğinin yadsınamayacağı, aile üzerinden toplumun değişip dönüştürüleceği görülmektedir.

Evlilik öncesi eş seçimi ve nişanlılık döneminin aile kurumunun geleceği için ne kadar önemli olduğu boşanma oranlarının son dönemde artışı ile açıklanabilir. Eş seçiminin hangi kriterlere göre yapılması gerektiği konusunda birtakım yaklaşımlar ortaya konmaktadır. Bu kriterlerin değerlendirilmesi sonucunda evlenmeye karar verilmesi ile birlikte evliliğin hazırlık aşaması başlamaktadır. Evlenmek isteyen taraflar ve aileleri kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiklik gösteren ve evliliğin öncesinde yaşanan bu zaman diliminde söz ve nişan gibi törenler ve beraberindeki ritüeller ile evliliğe hazırlanmaktadır. Ailelerin ve eş adaylarının birbirini ve sahip oldukları kültürel özelliklerini tanıması bu süre içerisinde gerçekleşmektedir. Nişanlılık dönemi olarak adlandırılan dönem resmi olarak bağlayıcıdır. Türk Medeni Kanunu; İkinci Kitap, Aile Hukuku, Birinci Kısım, Evlilik Hukuku, Birinci Bölüm, Evlenme, Birinci Ayırımında yer alan Nişanlılık, Madde 118-123 arasında ifade edilmektedir. Bu maddelerde, verilen sözün bozulması ile verilen hediyelerin durumu, maddi ve manevi tazminatın varlığı gibi olası durumlar konusunda hükümler bulunmaktadır.

Evlilik süreci evlenmek isteyen tarafların yazılı isteğini belirten resmi başvuru ile başlar. Devletin bir kurumuna yapılan bu başvuru devletin bu süreçte bir taraf olarak kabul edildiğini de göstermektedir. Nikâh Töreni, nikâhakdinin yerine getirilmesi bir evlilik sözleşmesinin toplum karşısında; şahitlerin ve bir devlet

görevlisinin mihmandarlığında imzalanmasıdır. Böylece meşru hale gelen kadın ve erkek birlikteliği ile aile kurumu oluşmaktadır.

Aile toplumun en küçük ve en önemli kurumlarından biridir ve ailenin karmaşık yapısı ve o yapıyı anlama çabası uzun yıllardır devam etmektedir. Aile var olmaya başladığımız hane, yuva ve ev anlamına gelmektedir. Yaşam; içine doğduğumuz aile içerisinde başlamakta ve aile ortamında şekillenmektedir. Çocuğun karakter özellikleri ailenin yapısına bağlı olarak oluşmaktadır. Çocuk; ebeveyn, akrabalar ve çevrenin etkisi ile topluma kazandırılırken, ahlaki kurallar ile çevrelenmektedir. Aile bir yandan toplumsal yaşamı yapılandırırken bir yandan da çeşitli toplumsal normlardan etkilenmektedir. Bu nedenle toplumun aynası olma özelliği taşımaktadır.

Sosyolojik olarak da incelenen aile, ırk ve akrabalık temelli bir bakış açısıyla araştırılmaktadır. İnsanın ilk ortaya çıkışı ile birlikte sahip olduğu fiziksel ve psikolojik özelliklerine göre birtakım ilkel davranış kalıplarını benimsemiş olduğu ifade edilebilmektedir. İki farklı cinsin üreme güdüsü ile birlikte gerçekleştirdiği cinsel eylemlerin akabinde zamanla anne ve baba olma sorumluluğunun görülmeye başlandığı okumalardan anlaşılabilir.

Aile, toplumsal değişimin en önemli dinamiklerinden biri olmaktadır. Toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen yapısı onun birçok açıdan sınıflandırılmasını gerekli kılmaktadır. Aile; bireylerinin sayısı, oturulan yer, ilişki biçimi gibi değişkenlere göre sınıflandırılmaktadır. Ayrıca toplumsal gereklilikler ve zorunda olma durumu ile yaşanan zaman diliminin özelliklerine göre biçimlenmektedir. Teknolojik gelişmeler, yaşanan yerin ahlaki ve kültürel özellikleri, ekonomik ve sosyal değişimler ailenin görünümünde farklılıklar yaratmaktadır. Aile karakteristik ve işlevsel özellikleri bakımından toplumsal birtakım görevleri yerine getirirken sahip olduğu unsurlarla da önemini ortaya koymakta ve bu önemini korumaktadır.

Aile toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kadın ve erkek rollerinin dağılımı ve algılanma biçimi ile gerçekleşmesi; aile sağlığı açısından önemlidir. Boşanma nedenleri araştırmalarının sonuçları incelendiğinde toplumsal cinsiyet kodlarının etkisinin; dolaylı olarak da olsa fazla olduğu gözlemlenebilmektedir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nda yer almakta olan

boşanmanın tam olarak ayrımı yapılmamış genel nedenlerinden biri olarak ele alınmakta ancak genellikle 'şiddetli geçimsizlik' sebebinin arka planında bulunmaktadır.

Türk toplumunda aile kurumunun gelişimi İslamiyet öncesi ve sonrası olarak ayrılabilir. İslamiyet öncesinde Orta Asya'da görülen aile yapılanması Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri ve Anadolu'ya gelişleri ile değişime uğramıştır. Selçuklu Devleti ve Anadolu Selçuklu dönemlerinde töresel ve çevresel birikimleri ile oluşturdukları aile yapısı Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu ile birlikte en güçlü kurumlardan biri haline gelmiştir. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte kadına verilen bir takım haklar sonucunda Günümüz Türk Ailesi olumlu bir şekilde biçimlenmiştir. Günümüz Türk ailesinin tam anlamıyla çekirdek aile özelliği gösterdiği söylenememektedir ancak geniş aile yapısının kırsal kesimde devam ettiği gözlemlenebilmektedir. Zorunluluk ve gereklilikler sonucu oluşan bu aile görünümüleri değişim göstererek varlığını devam ettirmektedir.

Ailenin öneminin tartışıldığı ve hakkında pek çok araştırmanın yapıldığı günümüzde resmi kurumlar tarafından da öneminin kavranması gerekmektedir. Devlet politikalarının aile birlikteliğinin sağlanması ve ailenin sağlıklı olarak varlığını korumasına uygun olarak yapılandırılması gerekmektedir. Ailenin sağlığı toplumun sağlığıdır. Karakter özellikleri dolayısıyla kişilikler aile içerisinde biçimlendiği için aile konusunda araştırmaların artırılması, aile içerisindeki bireylerin ve özellikle çocuğun biyolojik ve psikolojik sağlığı mevcut yöntemlerden farklı olarak takip edilmelidir. İnsan haklarına ve özel hayata saygı çerçevesinde ve aile mahremiyeti göz ardı edilmeden yapılabilecek akademik aile incelemeleri de bu hususta aileden sorumlu resmi kurumlara destek olabilmektedir.

Evlenme biçimleri ailenin farklı olarak yapılanmasında rol oynamaktadır. Çevre, eş sayısı, oturulan yer ve tercih ölçütlerine göre sınıflandırılan evlilikler kurulan aileyi de bu ölçütlere göre biçimlendirmektedir. Ailenin iki yüzü bulunmaktadır. Görünen ve araştırıp inceleyebildiğimiz yüzü, aileyi değiştirip dönüştürmeyi ve sonuçlarını izleyebilmemizi olanaklı kılmaktadır. Ancak arkasına geçemediğimiz mahrem alanı, ailenin göremediğimiz yüzüdür. Bu alanda fiziksel ve psikolojik şiddet, taciz, tecavüz ve ensest gibi çeşitli nedenlerle mahremiyetin arkasında kalması istenen olgular sağlıklı aile kurgularını bozmaktadır. Özellikle

ensest konusunda yapılabilen araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar son derece kaygı vericidir.

Bunun yanında aile içi taciz ve tecavüz gibi vakalarda da, ensest benzeri bir özellik gürölmektedir. Bu özellik bu eylemlerin aile üyeleri tarafından gerçekleştirilmesi sebebiyle aile içerisinde kalması için üstün bir çaba harcanmasıdır. Bunun yanında aile üyelerinden sessiz kalmaları ve bu olayları görmezden gelmeleri istenmektedir. Ensest, taciz ya da tecavüz yok sayılmakta ya da olduğu inkâr edilmektedir. Ailenin evre baskısına uğramaması ve mağdurun toplum içerisindeki konumu dikkate alınarak gerçekleştirilen göz ardı etme süreci bir bakıma ‘kol kırılır; yen içinde kalır’ atasözünü doğrulamaktadır. Çeşitli ölkelerde yapılmış olan araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılması insanın olduğu her noktada bu olayların yaşanabileceğini de bizlere göstermektedir.

Ailenin birlikteliğinin bozulması boşanma sürecini başlatmaktadır. Evliliğin devam ettiği zaman içerisinde yaşananların ortaya çıkardığı boşanma nedenlerine bakıldığında etki derecesinin kişiden kişiye, kùltürden kùltüre değiştiğini söylemek mümkündür. Aile bireylerinde ve özellikle çocuklarda önemli etkiler yaratan boşanma, sebebi ve etkisi ne olursa olsun bir travmadır. Bunun yanında tek ebeveynli aileyi ortaya çıkaran boşanmanın bazen yeni ve güzel bir başlangıç olabileceği gerçeğini de kabul etmek olasılık dâhilindedir.

Boşanmanın resmi olarak gerçekleşebilmesi için, resmi bir evliliğin bulunması, evliliğin sağlıklı yürümemesi ve mahkemenin karar vermesi gerekmektedir. Boşanma nedenleri özel ve genel nedenler olarak ayrılmaktadır. Özel nedenler kesin olarak belirlenmiş nedenlerdir. Zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk ve akıl hastalığı gibi eşlerin bir arada yaşamalarına imkân vermeyen belli konulardır. Genel nedenler ise sınıflandırılmamış ve hâkim tarafından olay tetkik edilerek sonuca ulaştırılan nedenlerdir. Boşanma nedenleri konusunda farklı zamanlarda ve şekillerde yapılan istatistikler değerlendirildiğinde son dönemde iletişimsizlik ve sorumsuz, ilgisiz davranma sebeplerinin ilk sırada yer aldığı gürölmektedir. Sosyolojik kuramlar çerçevesinde değerlendirildiğinde günümüzde meydana gelen teknolojik gelişmelerin hayatımızı kolaylaştırmasının yanı sıra aile içi iletişimi değiştirdiği ifade edilebilir.

Dini olarak boşanma konusunda kutsal kitaplarda yer alan metinlerde dini açıdan, boşanmanın hoş karşılanmadığı görülebilmektedir. İslamiyet'te 'en sevimsiz helal' olarak nitelendirilirken, Yahudilikte 'evlilik ve aile' dini bir müessesedir ve kutsal bir misyona sahiptir. Bu kutsallığın bozulmaması için boşanma istenmeyen bir durumdur. Hristiyanlıkta Katolik Mezhebinde boşanma yasaktır ve bu yasak sebebiyle çoklu evliliklere yasak konmamıştır. Ortodoks Mezhebinde Ortodoks Kilisesi boşanmaya ve üçüncüye kadar tekrar ve tekrar evliliğe izin vermektedir.

Boşanma sonrasında karşılaşılan problemlere bakıldığında ekonomik sebeplerin en önemlisi olduğu ifade edilebilir. Tek ebeveyn, sosyal güvencesi bulunmaması halinde ekonomik olarak sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Bunun yanında 'dul' olarak nitelendirildiğinden sosyal ve kültürel baskılara maruz bırakılmaktadır. Ailesinden destek göremediğinde tek başına bir hayat kurmak zorunda kalmaktadır. Yapılan araştırmalarda boşanma nedenleri ve boşanma sonrası yaşanan sorunlar sebebiyle daha çok kadınların mağdur olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak çocuklar açısından boşanma süreci ve sonrası yaşanan travma çoğunlukla daha yıkıcı olmaktadır. Erkeklerin bu süreci daha az zararla atlattıkları ifade edilebilir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında erkeklerin boşanma sonrası öz bakımlarını (yemek yapmak, bulaşık ve çamaşır yıkamak, evin temizliği gibi faaliyetler) devam ettiremediği için anne-babasının evine dönmesinin boşanma sonrası gözlenen sorunlardan olduğu ortaya çıkmaktadır. Erkekler ayrıca kadınlara nazaran boşanma sonrası süreci daha hafif sorunlarla atlattıkları görülmüştür.

Aile, evlilik, boşanma nedenleri ve boşanmanın sonuçları olguları sosyolojinin önemli konularını oluşturmaktadır. Bu çalışmada Yapısal İşlevselci, Sembolik Etkileşim ve Çatışma kuramlarına değinilmiş ve bu olgular ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Yapısal İşlevcilik Yaklaşımı, aileyi işlevsel yönden ele almaktadır. Toplumu bir sistem ve bir bütünlük olarak kabul etmekte, ailenin toplumun en küçük birimi ve özerk bir yapı olduğunu ifade etmektedirler. Aile ile diğer sistemlerin ve diğer kurumların ilişkisini sorgulamaktadır. Aileye bakışında ailenin temel işlevinin sosyal sisteme katkısı oranında ölçülebileceğini ve ekonomik sistem, inanç sistemi ve eğitim sisteminin üzerinden ailenin işlevinin sorgulanabileceğini savunmaktadırlar.

Sembolik Etkileşim Yaklaşımı, gündelik hayatımızı semboller ve bu semboller algılama biçimimiz üzerinden ele almaktadır. İletişim ve etkileşim, aile içerisinde bu kavramların yeri ve aileye etkileri bu yaklaşımda ifade bulmaktadır. Sembolleştirme, sembollerin hayatımıza etkisi ve özellikle gündelik hayatın içerisindeki yerini açıklayan yaklaşım, insan yaşamında iletişim ve etkileşimin önemini de değerlendirmektedir.

Çatışmacı Yaklaşım, çatışmanın var olması gerektiğini ancak çatışmanın nasıl düzenlendiğinin önemli olduğunu savunmaktadır. Doğada nasıl iyi ve kötü bir arada ise aile içi iletişim ve ilişkiler içerisinde uyum olduğu gibi çatışma da vardır ve bu iletişimin doğal bir sonucudur. Bu nedenle bu yaklaşım aile içi şiddet, problem ve sorunları değerlendirerek analiz etmektedir. Kuram çatışma sebep ve kaynaklarını toplumsal çatışma ve değişme temelinde değerlendirmektedir.

Evlilik sürecinin bir yolculuk olduğu varsayımı ile değerlendirme yapıldığında bu yolculukta ilerlemeler, sapmalar, duraklamalar, yavaşlamalar ve geri dönüşler olduğu kabul edilebilir. Bu döngü içerisinde kişilerarası çatışmalar ve problemlerin olması kaçınılmazdır. Bu çatışma ve problemlerin olması ailenin iletişim içerisinde olduğunun bir göstergesi olarak algılanabilir. Ailenin sağlıklı yürüyebilmesi için bu çatışma ve tartışmaların dozunda, düzenlenebilir ve problemlerin çözümlerinin de yapıcı olabilmesi önemlidir. Bu noktada devlet politikalarının da yapıcı, çözüm odaklı olarak oluşturulması sağlıklı bireylerin yetişeceği sağlıklı ailelerin varlığını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aksan, Gamze, “VII. Evlilik ve Ayrılma: Ailenin Kurulması ve Sona Ermesi”, *Sistemantik Aile Sosyolojisi*, Editör: Mustafa Aydın, Çizgi Kitabevi, Üçüncü Baskı, 2016.

Aksan, Gamze, “MaxWeber ve Değerler Sosyolojisi: Bir Metodolojik İkilemin Düşündürdükleri”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 35, 2016, s.427-446.

Aktaş, Özgül, *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*, 2011.Yıl

Alver, Köksal, “Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi”, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 21. Sayı, 2010, 199-210.

Arslan, Durmuş Ali, Arslan, Gülten, “Kırsal. Türkiye’de Geçmişten Geleceğe Kadın Evlilik ve Aile”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2015, Sayı 37, 2015, s.629-684.

Atasagun, Galip, “Sembol ve Sembolizm”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7), 1997.

Aydın, Okan, Gülen Baran, “Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 21, Sayı 2, Ekim 2010, s.117-126.

Ayhan, Serdar, *Sebepler ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu*, SDAM (Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi) Ekim 2018.

Battal, Ahmet, “Boşanma Sebepleri”, *Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları, İstanbul: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar*, 2008.

Baydur, Emel, Ertem, Burcu, Kadına Yönelik Evlilik İçi Şiddetin Hukuki Boyutları Ceza Kanunu, Medeni Kanun ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun Kapsamında Bir İnceleme, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 65, 2006, s.89-118.

Birekul, Mehmet, “XI. Aile-Toplum İlişkisi”, *Sistemantik Aile Sosyolojisi*, Editör: Mustafa Aydın, Çizgi Kitabevi, Üçüncü Baskı, 2016.

Birol, Sefa Şahan, Temel, Veysel, Aydın, Elif, “Kadınların Boşanma Sonrası Yaşamlarının Psiko-Sosyal Açından İncelenmesi”, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 32, Cilt 1, 2017, s. 47-54.

Bozkurt, Veysel, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, 4.Baskı, Ekin Yayınevi, 2009.

Bulut, Meryem, “Kadınlarda Boşanma ve Kültür İlişkisi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2008, s.111-118.

Canarlan, Gökçe, “Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranışın, Genel Boşanma Sebepleriyle İlişkisi”, *IJSHS*, 2017; 1 (2): 2017, s.95-107

Canatan, Kadir ve Yıldırım, Ergun, *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitap, Dördüncü Baskı, 2013.

Cüceloğlu, Doğan, *İnsan ve Davranışı*, Yirmi Beşinci Baskı, s.380-383, 2012.

Çinpolat, Salih, “Yahudilikte Çocuk Sahibi Olma ve Çoğalmanın Yeri ve Önemi”, *Dini Araştırmalar*, Ocak-Haziran 2017, Cilt: 20, Sayı: 51, s. 137-152.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Yazılı maddeler, UNICEF, (Erişim Tarihi: 25.04.2020) <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

Demir Sevim Atilla, Çelebi Genç, Şaziye, “Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 8, sayı 13, 2017, s.111-128.

Demirci, Mehmet Serkan, “*Toplumsal Cinsiyet Açısından Yeniden Evlenmeler: Kadın ve Erkekler Gözünden Niteliksel Bir İnceleme*”, Yüksek Lisans Tezi, 2015

Demirel, Gökhan, “Toplumsal Cinsiyet Mağduriyetinde Erkek”, *1. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi - İnsan ve Toplum Bilimleri*, (IBAD-2016) s. 256-264.

Doğan, İsmail, *Dünden Bugüne Türk Ailesi Sosyolojik Bir Değerlendirme*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009.

Doğan Cihangir. M, “Eski Türk Ailesinin Yapısı ve Fonksiyonları”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yıl: 1996, Sayı: 8 s.73 – 81

Donuk, Abdulkadir, “Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türker’deAile”, *Tarih Dergisi/TurkishJournal of History*, s.147-166, 1982.

Dündar Zeybekoğlu, Özge, “Değişen ve Değişemeyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri”, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Editör: Nurşen Adak, Siyasal Kitabevi, 2012.

Ecevit, Yıldız, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.4, 2011.

Eliuz, Ülkü, “Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak”, *TurkishStudies- International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic* Volume 6/3 Summer 2011, s. 221-232.

Ergun, Doğan, *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*, Gerçek Yayınevi, 4. Baskı, 1973.

Ergun, Pervin, “Türk Gelininin Mitolojik Göçü”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 13, Sayı 24, 2010, s.275-290.

Erkal, Mustafa, *Sosyoloji-Toplumbilimi*, Der Yayınevi, 11. Basım, 2000.

Ertan, Cihan, “Sınırları Genişleyen Aile: Aynı Cinsiyetten Birliktelikler ve Evlilikler”, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Editör: Nurşen Adak, Siyasal Kitabevi, 1. Baskı, 2012.

Eryavuz, Arzu Kökçen, Birecikli Üçdoğruk Şenay, “Türkiye’de Kadının Boşanması: Yaşam Analizi Modelleri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı 3, 2018, s.1227-1251.

Eryorulmaz, Ani, *Eyvah Boşanıyorum-Biyolojik Aileden Yamalıbohça Aileye*, Destek Yayınları, Birinci Baskı, 2013.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, *Türk Aile Sosyolojisi* – 1. Bölüm, Kenan Matbaası, 1946, s.252-282.

Gedik, Esra, “Boşanmış Kadınlar Anlatıyor: Nafakayı Beni Yalvartmadan Vermiyor”, *Duwardibi*, Haziran 2019, s.4-10.

Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, Kırmızı Yayınları, Birinci Baskı, GYY. Oktay Özdemir, s.247-249, 2013.

Gökçe, Birsen, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine bir İnceleme”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1-2, 1976, s.46-76.

Güçlü, Sevinç, “Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar”, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Editör: Nurşen Adak, Siyasal Kitabevi, 1. Baskı, 2012.

Gülsün, Murat, Ak, Mehmet, Bozkurt, Ali, “Psikiyatrik Açından Evlilik ve Cinsellik”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, Cilt 1, Sayı 1, 2009, s.68-79.

Gültekin, Ahmet Kerim, “Kültürel Çeşitlilik ve Akrabalık Kuramları - Antropolojik Açından Aile, Evlilik ve Cinsellik, Bilim ve Gelecek” - *Aylık Bilim, Kültür, Politika Dergisi*, Sayı:162, 2017, s.74-81.

Güvenç, Bozkurt, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, Üçüncü Baskı, 1979.

Hallaç, Saliha, Öz, Fatma, “Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(2), 2014, s.142-153.

Hançerlioğlu, Orhan, *Düşünce Tarihi*, Dört Bin Yıllık Düşünce, Sanat ve Bilim Tarihinin Klasik Yapıtları Üzerine Eleştirel İnceleme, 6. Basım, Remzi Kitabevi, Altıncı Basım, Eylül, 1995.

Hasanoğlu, Alper, *Aşkın Halleri - İkili İlişkilere Farklı Bir Bakış*, Remzi Kitabevi, Birinci Baskı, s.156, 2010.

İçli, Gönül, “Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 3, 1997, s. 59-68.

İlgen, Abdulkadir, “İslamlık Öncesi Türk Toplumlarında İktisadi ve İctimai Yapı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, Haziran 1999, s.97-110.

Karkıner, Nadide. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s:142-143, 2011.

Kasapoğlu, Aytül, Karkıner, Nadide, *Aile Sosyolojisi*, TC Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2011.

Kaval, Musa, “İlahi Dinlerde Kadın’ın Kıymet Problemi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 55, 2016, s.306-324.

Kitab-ı Mukaddes, “Eski ve Yeni Ahit”, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, Rota Ofset, 1988.

Kongar, Emre, “Türkiye’de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri”, **Amme İdaresi Dergisi**, 1970, s.58-83.

Korkut, Yeşim, “Bir Geçiş Krizi Olarak Boşanma”, **Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology**, 2003, s. 99-111.

Malinowsky, Bronislaw, “İçgüdüden Duyguya”, **Aşkın Anatomisi**, ed. A. Krich, Milliyet Yayınları, 1971.

Marshall, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları Ankara, 1999.

Marx, Engels, Lenin, **Kadın ve Aile**, Sol Yayınları, Dördüncü Baskı, çev. Arif Gelen, 2008.

Mevdudi, Ebu'l Al'a, **Tefhimu'l Kur'an (Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri)** - Çeviren: Muhammed Han Kayani-Yusuf Karaca, İnsan Yayınları, Cilt:1:329,1991.

Mutluer, Ferhan, “Sapma Kuramlarına Bir Bakış”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi** 12 (1998),s. 217-229.

Odyakmaz, Nejla, “İletişimin İyimser Yüzü: Chicago Okulu”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Istanbul University Faculty of Communication Journal**. 2012; 0(20) s.143-147.

Oğuz, Öcal, “Yazılı Hukuk Ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri ve “Töre Cinayetleri” **Millî Folklor**, Yıl 24, Sayı 95, 2012, s.103-113.

Ortaylı, İlber, **Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek**, Timaş Yayınları, Sekizinci Baskı, 2006.

Ozankaya, Özer, **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1975.

Ögel, Bahaeddin, **Türk Mitolojisi, Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar**, 5. Baskı (Tıpkıbasım), Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara, 2010.

Öngider, Nilgün, “*Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*”, *Current Approaches in Psychiatry* 2013; 5(2),s.40-161.

Özalp, Ahmet, “Ötekileştirme: Sembolik Etkileşimci Bir Bakış” *Toplum Bilimleri*, Temmuz - Aralık, 2014, 8 (16) : 227-235.

Özgüven, İbrahim Ethem, *Ailede İletişim ve Yaşam*, Pdrem Yayınları, 2001.

Ritzer, George, Stepnisky, Jeffrey, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*, s.62-80, Çev. Irmak Ertuna Howison, 2013.

Ritzer, George, JefferyStepnisky. *Modern Sosyoloji Kuramları (çev. H. Hülür)*, Ankara: De Ki Basım Yayım, 2012.

Samancı, Armağan Y, Ekici, Gıyasettin, “Aile Terapisi”, *Düşünen Adam*;1998,11 (3),s.45-51.

Sarı, Özgür, “I. Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı”, *Sistemik Aile Sosyolojisi*, Editör: Mustafa Aydın, Çizgi Kitabevi, Üçüncü Baskı, 2016.

Sevim, Yelda, Güldeste, Ayşenur, Öner, Canan, “Boşanan Erkeklerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Elazığ İli Örneği)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, Cilt 26, 2016, s.293-312.

Şendil, Gül, “Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılayışı” *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology* 23: 2012, s.113-145.

Şenol, Dolunay, “Kırıkkale’de Evlilik ve Boşanma”, *Tarım ve Halk Kültürü Bildirileri Kitabı*, 2011, s.151.

Tarhanacı, Mehpare, “Boşanma Avukatlarının Anlatısıyla Trabzon’da Aile ve Boşanma Olgusu”, *İmgelem Dergisi*, Sayı 1, 2017, s.89-120.

Tatar, Mustafa, “Aziz Nesin’in “Bizim Hemşeri” İsimli Hikayesinin Sembolik Etkileşim Kuramı Açısından Değerlendirilmesi” *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, (YYU Journal of Education Faculty), 2018; 15(1):1419-1433.

Tekin, Mustafa, “Dinlerin Perspektifinden Aile Kurumu”, *Aile Sosyolojisi*, 2013, s.235-262.

TDK: (Erişim Tarihi: 25.04.2020) <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Medeni Kanunu, (Erişim Tarihi: 25.04.2020)

<http://www.alomaliye.com/2001/12/08/turk-medeni-kanunu-4721-sayili-kanun/>

Tunca, Tuğçe, “Türkiye’de Değişen Aile ve Çocuğa Yüklenen Anlamlar”, **Değişen Toplumda Değişen Aile**, Editör: Nurşen Adak, Siyasal Kitabevi, 2012.

Türkarıslan, Nesrin, “Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş etme Yolları”, **Aile ve Toplum**, Ocak-Şubat-Mart 2007, Yıl 9, Cilt 3, Sayı 11, s.99-108.

Vatandaş, Celalettin, “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, **Sosyoloji Konferansları**, 2007, 35: s.29-56.

Yalman, Süleyman, “Evlilik Birliğinin Temsili ve Eşlerin Sorumluluğu”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 12,Sayı 3-4, 2004, s.7-30.

Yıldırım, Neşide, “Yaşam Döngüsünde Aile, Aile Bireyleri ve Akralalıklar”, **Aile Yazıları 7**,T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2015, s.35,62.

Yıldırım, Neşide, “Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri”, **Bilig** , (28) , 2004, 59-81. Retrievedfrom <http://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25396/267974>

Zara, Ayten, **Kadınlar, Erkekler ve Çocuklar için Boşanma Terapisi**, İmge Kitabevi, Birinci Baskı, 2013.